

BARR HEOL

Directeur: M. Le Clerc, Rect. Buhulien, C-d-N y. Foch, umnant
No 22 Mars, 1960, Trimestriell, Prix du No: 1,50 NF) 5 LN.

Rener: M. Le Clerc, Person, Bulien, Bro-Dreger
Niv. 22, Meurzh 1960, Trimiziek, Priz an Niverenn: 1,50 LN

T A O L E N N

AN EMGANN EVIT AR VUHEZ	p. 2 - 5
DIELLOU	p. 6 - 7
LIZHER DIGOR D'AN AOTROU DEBRE.....	p. 6 - 7
LENNEGEZH KANN/DIG-PARREZ (kontadem Nedeleg)	p. 8 - 9
AN AOTROU P.M. IEC'HVIEN: un testeni nevez.....	p. 10 - 11
LENNEGEZH S/KR MORIANED AMERIKA :	
kroudi krouidigezh ar bed.....	p. 12 - 14
KELETER A VRO-DREGER: AR Beilhadegou.....	p. 14 - 15
VA C'HAZHIG DU (son gant Evnig-Penn-ar-C'hoad).	p. 16
AR BIKERIEN-VEIN (son gant E. Teurnier).....	p. 17
AR RINOU NEVET E KELTSIA.....	p. 18 - 20
JULUAN MONCHANIN.....	p. 20 - 21
AR BEDENN EVIT AR VRO.....	p. 21 - 22
EMBANN/DURIOU NEVEZ (Kannouennoù santel, Arieu, Geiriadur bach Llydaweg-Cymraeg, Breizh Hor bro)	p. 22 - 24
AVIEL SANT LUKAZ.....	p. 26
KUZUL AR BREZHONEG (Priz Fañch Vallee).....	p. 28
LEZENN NEVEZ / R SKOLIOU...-LATIN H. GRESLANED	p. 29, p. 31

Ar pep heññ evit ur gazetenn evel BARR-HEOL ha na zeu er-maez nemet ur wech bep tri miz, ez eo renkout tremen hep mont da heul an darvoudoù. E gwirionez, e vefe ret kaout ur gelaouenn sizhuniek da c'hallout danevellin ha barn ar pezh a c'hoarvez. Ha c'hoazh, ken diaes ez eo anavezout ar wirionez noazh, na kuzhet na livet pe dislivet, na treuzwiket evit abegoù a bep seurt: bruderezh, intesret an dud hag ar gouarnamant, menecioù politikel ha relijiel, c'hoant da vezañ souezhus ha satatius.

Hep klask menegiñ traoù a bouez o sellout ouzh an darempredoù etre ar broioù bras, e klaskimp gwelout an dro-mañ gant deoulagad vreizhat darvoudoù Aljeria hag ar bec'h a zo etre al labourerion-douar ha gouarnamant ar Republik.

Da gentañ darvoudoù Aljeria. Menegomp pram-ha-pram daou fed souezhus a-walc'h : an implij gant darn eus an emseverien eus ar Groaz Keltiek hag ivez an implij eus komzoù E. Renan diwar-benn ar Vroadelezh : ar youl da vevañ asamblez, diazez ur Vro...keleennadurezh ur Breizhad. Bez'ez eus tud ha n'hellont ket kompren na dint ket Frañsizien evel ar re all, evel re ar Vro-benn. Piv a c'hello tamall kement-se dezho. Ambrose Bebb, ur C'hembread mignon da Vreizh, a gont en unan bennak eus e levrioù en devoz kavet ur wech un den, livet-teñval e groc'hen; na savas kaoz etrezo diwar-benn Bro-C'hall ha broadelezh, ha pa sile Ambrose Bebb d'e gendivizer n'helle ket bezañ Gall evel ar re all, e savas egile en e avalenn "Ne'zo Gall, Actrou, ha netra ken !". Stumm an den, ton e vouezh a voe trawalc'h evit lakaat Ambrose da serriñ e logell.

Hep bloaz, e vez graet etre studierion Skolajoù ar C'huzh-Heol ur genstrivadeg, anvet CONCOURS d'ALGERES. Un dregont vloaz bennak'zo, en boa bet digarez da lenn ar rentañ-kont eus labourioù ar Genstrivadeg, hag o vezañ m'au boa kemeret perzh moarvat enni, en eus dalc'het soñj eus ar veuleudi a raed eus ar frazenn-mañ (pe goust !) : ALGERIA, ul lodenn eus ar Frañs treuzet ar mor ganti. "Michañs e oa troet bravoc'h ar frazenn eget se, met setu holl ar pezh au eus soñj. Faet ez eo ar Vretoned evit gouzout petra'soñje ha petra'venne aegelen, gouarnour Aljeria: ne gomze nemet eus heñvelaat ha gallekaat Aljeria. An bevelsp hent a zo bet kemeret du-se evel e Breizh: skolioù, servij-soudard, brezelioù, kement ha ken bihan na'z eus darn eus muzulmiz hag a zo bet gonezet gant ar menecioù -se hag un depute muzulman a zo bet toullbac'het zoken da heul an aktivist. Evel just, Europiz, ha poutred o zreid du n'int ket gouest da gompren e c'hell bezañ etre Aljeriz hag ar peurrest eus ar Frañsizion, ur c'heum bennak... Traoù all a zo dindan, evel an aon rak an niver bras a Vuzulmiz hag an Joan da goll o levezon hag o c'hargioù, met kement-se a lezomp a-gostez evit pouezañ dreist-holl war an tu " broadel" eus an afer.

E Breizh emsomp er pal-se, abaoe meur a rummad "Frañsizion" ver, ha netra ken !" Er bloaz 1939, pa oa nevez-digoret ar brezel, e oan em em gavet e presbital Sant-Kleve, Bro-Dreger, gant div Alzasianez hag a oa

deuet da glask repu evit un nebeut deizioù e ti familh ur bele...
pa oa bet o lozañ e-unan en o zi, pa oa kloareg e fin ar brezel...
na gallek, na brezhoneg hag he c'hoarvesc'hañ a renk ober da jubennourez. Evel ur genaoeg, ha me o levarout d'ar beleg, mignon familh an div Alzasianez: "Elzasiz, evit gwir, a zo Germaned".
- Petra? emezañ. Ar re-seoù a zo Frañsizien koulz hag ar re all. Bretoned hag Alzasianed, se'zo tout memes tra !". E vamm en ne ouie ger gallek ebet ha me renk a wechoù ober da jubennour eviti! Se'oa tout memes tra. Ha n'eo ket Fustel de Coulanges eo a lavare na oa ar yezh nemet ur restad, un tester' eus an amzer dre-menet ? hag hon Euz st Renan, diwar e...ofisial (gouez da C'hregor gozh e Rostren) a embann ur gelenadurezh heñvel, war leuveenn Landreger: "krouiñ un emskiant vroadel evel ul liamm, gant ar youl da vevañ a-gevret".

Ne gav ket din ez eo gwir diwar-benn ar Jeneral De Gaulle ar pezh e skriv Youenn Olier en e studiaden AN DEN GWENN DISKIAN-TET", pa lavar e talc'h ar Frañsizien da vrezeliñ en Aljeria, dre n'o deus ket mui nerzh a-walc'h d'hen ober e lec'h all, hag o deus renket souzañ war o linenn diwezhañ, gant ar c'hoant da zerc'hel an dro-mañ, koustet a gousto. Prezidant ar Republik a zo diaes-tre gouzout dre sur petra'zo en e benn, heñvel a-walc'h war ar poent-se ouzh K. Kaekilius Metellus Makedonikus hag a responte d'ur mignon dezhañ hag a c'houlenns digantañ petra'oa e-sell d'ober: "Va mantell, emezañ, a ziframmen diwarnon, na ven sur e oar petra'm eus c'hoant d'ober !". Un dra a gont da gentañ penna: braster, enor-meur Bro-C'hall, ha diouzh se e vez barnet ha graet pep tra. Petrae a ra se dezhañ: dispign un toullad miliardoù evit krouiñ ur vombezenn atomek ? An arc'hant n'eo netra. Gwir eo hep arc'hant, hag evit enor-meur Bro-C'hall e oa bet graet soudarded o boteier-koad er bloavezhioù 1945-6-7.

Gant ar vouezhiadeg vras da zont e tibabo Aljeriz o flanedenn. Nemet e komzer eus ar c'humuniozhoù a bep seurt a zo oc'h ober Bro-Aljeria evit reiñ da bep hini ar pezh a zo dleet dezhi: komuniozhoù europat, arabiat, yuzevat, kabiliat ha me'oar. Evit bremañ avat, ne zeu war spered ar Jeneral ez eus ivez er stern bras c'hwec'hkognek klozet en traoù gant ar fireneoù hag ar Mor Kreizdouarek, en tu ar c'hornog gant ar Mor Atlantel ha Mor Breizh, en tu ar Reter gant an Alpoù hag ar Roen, hag en hante-moz (n'ouzon ket kner gant petra, rak c'hwitet en deus Napoleon gozh war e grog, eno...) ez eus ivez komuniozhoù disheñvel o orin, o istor, o spered, hag o ezhommoù. Met ar re-seoù a zo bet lakaet holl a-live an eil gant eben, evel ma oa da erruout gant Aljeria hag an trevadennoù all, na ne vije ket set buanoc'h ar vuhez eget youl an dud.... Pa zifennomp Breizh, e fell dimp difenn ar Vuhez: hon emgann a zo un Emgann evit ar Vuhez.

°°

Un dra all avat, a zo bremañ war ar partolo : afer al labourerion-douar, ha desped hon eus pa n'hellomp ket gouzout an disoc'h eus an afer-se d'an ampoent m'emaomp o skrivañ BARR-HEOL. Al labourerion o deus gouezet en em unañ, hag aet int betek gourdrour mont dezhi dre vil, mar ne vez ket roet o mennadoù dezho. Pennadoù mat a zo bet diwar-benn kement-se war gazetennoù evel OUEST-FRANCE. Ar Gouarnamant a renko leuskel un dra bennak. Lekaomp an traoù evit ar gwellañ : indeksadur ar prizioù, skolioù-labour-douar, sikourioù ouz ar c'hlevedoù, ar gwallzarvoudoù, asuransoù kevredigezhel. Traoù mat, tout. Ur gwall-zilerc'h avat, a zo gant ar c'honideion-douar. Evel just, ez eus bremañ un tamm dre-holl, kuzulierion deknikel, e pep kanton pe dost, lederion deskamant vicherel. Mat-tre. Deoust ma'z eus ezhomm eus a gement-se evit stummañ al labourerion, da bentañ anezho war hent ar modernaat, da ziskouez dezho penaos skañvaat o fcan, urzhiañ gwelloc'h o ziegezh, tennañ brasoc'h ampled eus an douar, ha fonnusoc'h gonidigezh eus o loened hag o zrevadoù, ez eus riskl na servijo an holl gelennadurezh-se nemet d'an dud en oad, pe da dud n'hellont mui esperout kenmañ micher.

Ur goulenñ a rafen a-walc'h ivez. E-touez ar pemoù bras, renerion-sindikadoù, prezidanted ar c'hambroù labour-douar, hag all, pet anezho o deus miret o bugale da duriat douar ? pep pet anezho a zo e-sell da virout o bugale da zerc'hel menaj (evel ma leverer e Treger) ? Ma eus eon ez eo gwir evit meur a hini anezho ar pezh a demaller da veur a hini eus poadred vras ar Brezhoneg : tiegezh ar re-mañ a zo gallek, ha d'ar vugale ne gomzer nemet galleg, betegout na zeufe ar vugale-se da demall d'o zud diwezhatoc'h bezañ graet gaou outo o teskiñ yezh ar Vretoned dezho... Paotred a-raok al labourerion-douar a zo bet wazh o-unan eus ar vuhez nevez, hag o bugale da heul.

Ha n'eus forzh penaos, a-benn ma vo stummet gwazed yaouank lore'h enno gant al labour-douar, ampart war o micher, anaoudek eus an teknikoù nevez, ha dreist-holl a-benn ma vo bet adroet d'ar merc'hed yaouank o enor a Vreizhadezed hag a Venajerezed, ez eus danjer bras na ve koazhet-mat adarre niver an dud war ar maez, rak fonnus-fonnus e teu en-dro rod an amzer ha pemp bloavezh a zo kalz-kalz evit aferioù al labourerion.

Hogen marteze, ez eo kement-se a c'hoanta ar Gouarnamant an eil wer-lerc'h egile ha De Gaulle evel ar re all. Da lavarout eo lezel ar maezioù da ziboblañ, d'an tiegezhioù da greskiñ, da vezañ gouest da c'hoari gant mekanikoù ha binvioù bras. Desoc'h ez eo ar stumm-se eget klask mirout ul labour-douar hñvel a-walc'h ouz an artizanelezh, diazezet war familh. Petra c'hell ober d'ur gouarnamant ha d'ur Jeneral gwelout ar baizanted o tivroañ d'ar c'hêrioù? Evito ez int holl Frañsien ha mat de gas ha da zegas forzh pelec'h, evel ar brefeded, an is-prefeded, ar gargidi, an archerien hag ar soudarded.

°°

Re dechet ez omp holl da zispartiañ an traoù, ha da sellout ouz ur gudenn hepken. Da c'hras Doue, e kaver e Breizh (pe e Pariz!) sosicologourion ha politikourion hag a oar barn an traoù hag o gwelout a-stroll, a-gevret. Setu end-eeun skouer Yann Boupinod war l'AVENIR (miz C'hwevrer 1960) pajenn l. Merkañ mat a ra Boupinod emañ kudern al Labourerezh-Douar hag an Ijinerezh, e Breizh, da vezañ studiet hag ingalet asamblez. Kalz avat, ne welont ket, n'hellont gwelout se abalamour m'o deus bet ur stummadigezh c'hall, -dre ma'z eo ivez unanet holl sindikadoù Breizh ha Bro-C'hall en un unvaniezh vras, pa'z eus traoù boutin etrezo.

Niverenn diwezhañ BARR-HEOL a ziskoueze sklaer e pe stad emañ Departamant AODOU-an-HANTERNOZ (Kerzu 1959, paj. 11-19) ha ne oa ket un daolenn gwall-frealzus... Poent bras ez eo da Baotred a-raok Vreizh c'hoari, anez bezañ distroadet ha skubet da heul ar re all. KUZUL AR BREZHONEG, bodet e Karrez, an 2 a viz Ebrel 1959, a gloze evel-hen ar MENNADOù kaset d'ar pennadurezhioù:

" Pa'z eo ken grevus an enkadenn, ha poent bras renkañ traoù Breizh bet dilezet keit'zo dre zizenglev ha leziregezh, e c'houlenn KUZUL AR BREZHONEG digant Kuzulioù-Douar ha Parlamantourion ar 5 Departamant Breizhat, en em vodañ e Roazhon, a-unan gant Dileuridi ar Gouarnamant, da studiañ a-zevri kudennoù ar C'henerzh, an Ijinerezh, Al Labour-Douar, ar Pesketaerezh, ar C'helennerzh, e Breizh."

°°

An Actroù Rochereau, ministr al Labour-Douar, en deus graet tro Vreizh. Ar ministr kentañ Debré, a oa e Roazhon o tivizout gant dileuridi ar c'honideion-douar, pa darzhas trouz en Aljeria, ma renkas mont en-dro da Pariz, hep tamm dale, kuit da echuiñ an divizoù. Moarvat, a-benn m'en em gavo BARR-HEOL gant ar gouarnanterion e vo adarre ar Ministr kentañ, e Roazhon.

Met c'hoazh ur wech ne vo ket salvet nemeur a dra e Breizh, mar ne vez ket ingalet war an dro (forzh pegn diass e c'hell se bezañ) an holl gudennoù ekonomikel.

Krog eo eugann ar Vuhez evit Breizh. Ur Breizhad meur a zo ezhomm hag a welo pelloc'h zoken eget an holl gudennoù ekonomikel, dre ma kompreno ez eus ur Spred, ur Sevenadur, un Ens, ur Vro, ur Pobl o c'houlenn ar gwir da vevañ.

~~~~~
 BARR-HEOL: Kouarnantou. Meur a hini n'o deus ket degaset c'hoazh o adkouarnant: gwir ed ez eo gant niverenn Aiz Aurah e krog ar c'houarnantou, met un tammig urzh na ra ket a uroug. Trugarez da c'hortoz digant hor c'houarnanterien feal, trugarez d'ar re ivez na vevont mui bale keñver-ouzh-keñver gant BARR-HEOL hag a zo bet feal diup betek-hen, ha trugarez d'ar re o deus graet profoù kaer d'o c'hasennidg.

Reiñ a reoup azeñ da gentañ un nebeut skouerioù o tiskouez peseurt buhez a renk ren darn eus ar merc'hed diwar ar maez. Ar skouerioù-mañ a zo tennet eus Kannedig-Parrez Plougraz (MOUZH SAINT GONERI) 7 a viz C'hwevrer 1960.

1- Devezh ur Galeour:- Me'zo mamm a familh ha tri bugel an eus. An daou heñañ a ya d'ar skol. An hini yaouankañ a zo daou vloaz. Me'zo o tere'hel menaj gant va gwaz hag un devezhour: 60 devezh-arat. Adal 6 eur beure betek 10 eur noz, hag awechou diwezhatoc'h, ne baouezan ket da labourer. War va c'hont emañ holl labourioù an ti : aozañ boued, skotañ al listri; dero'hel urzh en ti, gwriat, ferññ, goro ar saout, boueta un 30 bennak a voc'h, 250 pe 300 yar; pleal gant al laezh, gant ar jardin. Pa zichenñ din mont eus ger, lakomp d'ober va marc'hadoù, neuze e vezan dilerc'h et spontus gant va labour hag e renkan lakaat an noz da astenn an deiz. M'au befe adkomeñs da ober, me'gav din e choazfen ur vicher bennak all."

- " C c'hortoz an dud da greskiñ emañ, ha skuizh-bras ez on, met daoust da se e renkan pleal bepred gant va holl labour. Diouzh an noz e tresañ dilhad peogwir n'em bez ket amzer war an deiz. N'eus ket pell en deus va fried leveret din kement-mañ: " N'hon eus ket mui amzer zoken d'an em garout! Setu perak em eus divizet en em gemerout evel-hen: teir gwech ar sizhun e labouran betek hanternoz, abalamour din da echuiñ va labour en deizioù all asamblez gant va den. Er stumm-se 'm eus son ne bedin ket pell."

2 - Sklavezh reuzeudik:- Un tiegezh yaouank gant 2 vugel, ur feurm 10 ha. Ar wreg a ra war-dro ar vugale, a gempenn an ti, a ya betek ar ster, hag a zo 800 metr diouzh an ti, da gannañ. Pa n'eus puñs ebet, e renk mont da di an amezeg da gerc'hat dour. Prenet ez eus bet un trakteur, ha miret ez eus bet ul loen-kezeg, met ar wreg eo a bled ivez gant an ameval en tu-hont d'ar seout ha d'ar moc'h... Alies c'hoazh e c'houlenn he fried diganti mont gantañ d'ar park. L-boan m'he deus 30 vloaz, roet e vefe 40 vloaz dezhi.

2- Un tiegezh yaouank, 3 bugel 10,8 vloaz, hag unan bloaz. Ur vereuri 12 ha. Setu emañ al labour d'ober ben-deiz er feurm: goro ar saout, boueta ar moc'h, naetaat ar c'hrevier, aozañ boued, intent ouzh ar vugale... Nemet e renk ivez mont d'ar park gant he gwaz evit an holl labourioù. Etrezo o-daou o deus graet an eost. Bez'ez eus 15 deiz he deus renket mont da gant ar medisin. Soñjou du a oa en he fenn; roet ez eus bet dezhi louzeier evit kleved an elvaj.

3- Un tiegezh yaouank. Tri bugel bihan; ur menaj daou a gezeg. Ar mamm a zo o raouez bezañ bet ur flebitenn en he gar, goude he gwilioud diwezhañ. Dilerc'h et ez eo bet an here. Ne gaver ket a zez-vezherion. L-rack bezañ pare-klok, e sav ar mamm. Evel m'he deus poan o vale, ez a d'ar park war gein ar gezeg, goude bezañ alc'hwez et an nor war he bugale....

Gallout a rafen reiñ kalz a skouerioù all, ha lakaat da heul anvioù an dud, ha pelec'h he pegulz. Trawalc'h evel-se evit hiziv....

Merc'hed yaouank, daoust hag ur vuhez evel-se eo a c'hoantait? Met daoust koulskoude ha n'eus ket tu da dañva levezh un tiegezh eurus?

Patred yaouank, gouezit eta hiviziken n'eo ket ur plac'h ur boufon da vezañ pont he planken dindan dreid ar re all. Daoust hag e kav deoc'h ez eo naturel labourat dizehan adalek 6 eur beure betek 10 eur noz : soursial eus an ti, soursial eus ar vugale, soursial eus al loened, hag ouzhpenn, mont c'hoazh d'ar park da labourat. Ne veze ket gouennet kement all, gwechall digant ar sklaved.

NOTENN GANT BARR-HEOL: Dirak seurt fedoù e c'heller lavarout krak-haberr, ez eo gwelloc'h leuskel an dud diwar ar wez da zivroañ, da vont da lec'h all da glask o c'hañs hag un tamm sezamant hag eurus. Hogen kement-se a zo re aes da lavarout. N'heller ket lezel pelloc'h ar c'honideion-douar nag o gwirgezh da vezañ dindan o bec'h er stumm-se. Ret eo ober un dra bennak efedus evito. Setu bremañ avat, petra en deus ijinet an Lotrou Debré, hervez an diskleriadur moulet war BARIS-MATCH, an 9 a viz Genver 1960.

An diskleriadur-se a zo bet dislavaret da c'houde. Met kaout a ra dimp, e tiskouez koulskoude menoz kuzh ar Gouarnamantoù abaoe pell'zo ha menoz kuzh ivez ar Jeneral de Gaulle, diouzh e beurlokoù da dud ar C'hreisteiz, e kerz e veaj, e miz C'hwevrer.

" Arabat ankounac'haat ez eo ret poblañ kreiz ar Frañs ha disammañ Breizh !"

Trouz vras a zo bet da heul ar gerioù-se, hag an Lotrou ministr Fleven a zo bet e-touez ar re gentañ o sevel e vuhez d'o dislavaret grous. Evit lanneron VARR-HEOL, avat, hon eus troet e brezhoneg al lizher digor kaset d'an Lotrou Debré, gant an N.O.B. ha moulet war L'AVENIR (c'hwevrer 1960).

Lizher digor d'an Lotrou Mikael Debré, kentañ Ministr ar V-et Republik.

An Lotrou Rochereau en deus bet lavaret d'oc'h, Lotrou Ministr kentañ, strafuilh ha nec'hamant bras pobl ar Vretoned, hag ispisial al labourerion-douar. Roet en deus an Lotrou Rochereau, testenioù niverus eus bolontez vat ar Gouarnamant, ha bremañ emomp o c'hortoz oberoù.

Met setu pobl Vreizh hag a oa ouzh ho kortoz gant kalz a c'hred-lavaromp zoken gant finañs ha dreist-holl gant un tamm esper-, a zo bet gwall-drubuilhet gant unan eus ho tiskleriadurioù- euzoc'h zoken eget diskleriadur evit gwir, un all kentoc'h d'ho kealabourerion

mesañ : " N'ankounac'hait ket ez eo ret poblañ kreiz ar Frañs ha disannañ Breizh !"

Ne pegen ponner ez eo ar ger-se, na pegen poanius evit ar re a sant ho polontez d'o lakaat da zivroañ kentoc'h eget pourchas labour dezho an dud diblaset.

Ne gav ket dimp e c'heller ensañ ouzhimp ez eo re stank poblañs hor bro, rak gant ur politikerezh urzhiet-mat ez eus bet graet gant ur vro - an Holland - hag he devoa er bloaz 1860 ar memes niver a dud ha Breizh, ur vroad vleunius hag e vag aes he nav milion a dud. Ha bezomp soñj ivez eus ar frazenn-mañ lavaret gant ur c'helenner eus Skol-Veur Lion : " Breizh, ur vro beour, hag he deus pourvezet boued da 20 milion a dud e-pad ar brezel diwezhañ ."

Ar Vretoned, lotroù Ministr kentañ, ne dint loened mat hag a vez klozet ne vev pelec'h e kaver peuriñ dezho. War-lerc'h an doktor Aleksis Carel e lavaromp penaos " Dic'hen personelzh pep den eo pal uhelañ ar sevenadurezh."

Plijet ganeoc'h, lotroù Ministr kentañ, krediñ e vezo atav hol lealiezh diouzh hoc'h hini.

AN ENSAV EVIT URZHIAN TRAOU BREIZH.

LENEGEZH KANADIG-PREREZ : (Koulzig ar Gindi, Nedeleg 1959)

DANVEZ UR GOMTEENN EVIT AN NEBLEG.

Echu e oa e labour gantañ, hag Erwan a gemeras ar metro evit distreiñ d'ar gêr, du-hont 'kosteze fabourzioù bras Pariz. En umor fall e oa bet e-pad an deiz, ne ouie ket keer abalamour da betra. Gwir eo, abaoe an 3 bloaz ma oa deuet da chom da Bariz, n'en devoa ket gallet en em ober diouzh buhez trouzus ar gêr vras. E-unan-penna e veze o lojañ en ur vañsardenn hag a lonke dezhañ, bep miz, ul lodenn vat eus e bae. A-boan erru en -dro, e savas c'hoant dezhañ da vont er-maez, e-lec'h chom klozet en e dam-mig toullig kambr.

Sklaer ha fresk e oa an amzer, ha kalz bravoc'h e oa bezañ er-maez o vale eget bezañ o selaou ar Radio. A-boan ma c'helled gwelout e don an oabl ar stered bihan etre ar renkadoù tiez bras skleri-jennet-splann, gant ar stalioù bres boued litous ha gwestell fin lakaet a-wel-d'an holl er prenestroù ledan.

Dre ma'z ae Erwan a-hed ar ruioù, e selle ouzh an traoù priziüs o lugerniñ er stalioù, hag e taole ivez gwech ha gwech all ur sell ouzh an dud, peotred he merc'hed, a dremen en e gichen. Tud gwisket-keer, kaoz vras ha c'hoarzhadeg ganto, met pres warno o vont d'ur sal-sinema benek,

pe d'ur sal-deñs, pe da dremen o nozvezh en tiez n'eus anv mat ebet da reiñ dezho.

C'hoant a zeus dezhañ da evañ un dra bennek, hag hep teu-rel evezh ec'h antreas en un ostaleri geer, gant pep tra enni o ske-diñ hag o luc'hañ. Ur bern tud o c'hoarzhin, o kouz, en ur evañ gwerennadoù champagn. En em gant a reas nec'het. Deredet e oa dija merc'hed yaouank war e dro, bev ha lugernus o dsoulagad en o fenn, ruz o muzelloù, gwisket berr. Erwan ne ouie ket kaer petra da ober. Ur banno'haig gwin gwenn a c'houlennas, he mont kuit hep gortoz zoken ma vije rentet moneiz dezhañ, tra ma skloke c'hoarzhadeg war e seuliou.

o o

"Ma! emezañ outañ e-unan, ar gwellañ ' m eus d'ober ez eo distreiñ d'am loj !". Edo o vont d'ober sin d'un taksi, pa glevas trouz kleier o tistonañ a-dreuz an noz.

Kleier an Nedeleg ! Ya! rak Noz an Nedeleg e oa. Stok emañ e tigor - un iliz he dorioù. Hag Erwan en iliz...

Abaoe ma oa deuet da Bariz n'en devoa lakset troad ebet en iliz ebet. Edo an oferenn o vont da gouañs. Eus ar chantele uhel, e skuilhe an ograou e donioù joaus ha don, war an ilizad-tud. Ma teuas da soñj dezhañ eus an amzer ma oa kollet e parrez Plouhir, e-kichen Lannuon, lorc'h emañ o ren ar gollisted all, hag o toumen an ezhañsouer. A-greiz-holl e teuas da soñj dezhañ eus ar Gouel an Nedeleg-se ma oa bet lakaet da ganañ e-unan gant e vouezhig sklaer ha yaouank " DISKENNIT EUS AN NEVVOU ", ma lavare en dud da c'houde n'o devoa klevet biskoazh kaeroc'h....

Met tremenet e oa an amzer-se. Met e oa bet Erwan da breperiñ e C.A.P. ha pa ne gawe labour ebet e Breizh, en devoa renket kemerout an tren war-du Pariz...

Savet e oa ur beleg er gador-saroun hag e koueze diwar-benn mister Mab-Doue deuet da vezañ den. Hag e lavare: " Marc'hoazh vintin, pe zihuno ar vugale vihan e vo stad enno o welout an traoù keer roet dezho da gouignoua. Kement-se a zo ur skeudenn eus ar ma-dou kalz kaeroc'h degaset dimp gant Mab-Doue."

Pa voe echu an oferenn ez eas Erwan kuit, sederaset un tawm bihan. Pa erruas e-kichen dor e gambr, e welas e oa bet degaset ul lizher dezhañ eus Plouhir. Skritur e vras e oa :

" Va mabig bihan, a lavare e vras, ur c'heloù mat an eus da zegenn dit. En deizioù-mañ, e vo digoret ar C.A.E.T e Lannuon. Ur plas a zo bet miret evidout."

"Sell, eme Erwan, va c'houignoua !". En e vañsardenn, peoc'h ha douster an Nedeleg en e greiz e stagas da ganañ " DISKENNIT EUS AN NEVVOU-SPEREDOU EVURUS!"

AN AOTROU P.M. LEC'HVIEN : Un testeni nevez.

Evel m'hor boa prometet, war niverenn 21 ar gelaouenn e lakaomp en dra-mañ al lizher skrivet din-me, pa oamp prizoniad e kazarn an "Tour d'Aovern" e Kemper-Kacourintin, er bloaz 1940, war-lerc'h lizher an Aotrou Serrand eskob Sant-Brieg, enep Peotred Breizh-Atav.

Kemper-Gwezenneg, Meurzh 23 Gouere 1940

Mignon ker...

Dilun 22 e tegouezhe ganin difenn a-berzh an Eskopti da lenn en Iliz lizher an Ao.'n Eskob... Hor mistri nevez eo a lakae skoilh.

Evidon-me avat, am boa disul lavaret en 2 oferenn, d'an dud, petra 'oa el lizher-se.

Setu berr-ha-berr, petra' lavaris:

" An Ao.'n Eskob a lavar dimp holl bezañ war evezh ha diwall diouzh ur rumm-Bretoned a zo bremañ o klask distagañ Breizh diouzh Bro-Frañs.

Gwell eo, emezañ, div vro unanet mat eget div vro distag o klask bevañ pep hini eus he zu.

Chomomp Bretoned ha Frañsizien war un dro, evel ma'z omp 400 bloaz'zo."

+

Ha me neuze da ziskleriañ kement-mañ : " 25 bloaz 'zo emañ ar Vretoned-se krog mat gant o labour. Seblant o deus da vezañ kreñv ha pennek. Marteze, emezon, daoust d'ar pezh a vo laret ha graet enep dezho, e tenuio da vat o zaol gantê. Ha ni'ta, neuze petra d'ober?... Kacut feiz ha fiziañs en amzer da zont. Doue ha Sent hon Bro hon diwall, hag hon miro ouzh ar gwalleur.

Ouzhpenn, emezon, ar Vretoned-se o deus lakaet en o lezenn traoù mat evit ar gristenien, evel an 2 dra-mañ : 1) Englev pe Konkordad a vo graet gant H.T.S. ar Fab. 2) Frankiz a vo roet evit ar skolioù.

Ha da o'hortoz an traoù da zont, netra gwelloc'h evidomp-ni, tud Kemper, eget ober ar bedenn gaer-mañ sinet hag aotreet gant Ao.'n Eskob Sant-Brieg :

" Tadoù ar Vro, Sent galloudus-meurbet, plijet ganeoc'h, ni ho ped, diwall Breizh, ha derc'hel bev enni ar Feiz Katolik. Ra vo roet dimp, gant ho skoazell, ar c'hras da vevañ bepred hervez giz ar re-gozh ha da vont ganeoc'h diwezhatoc'h da veuliñ Doue da viken er Baradoz."

Ha setu penaos e voe "ingalet" an traoù ganen, en ur gudenn diaes... Hor mignon E... a oa o selaou, en oferenn-veure. N'ouzon ket pe-

tra'soñjas.

N'em eus ket gallet betek-hen gouzout petra o deus bet laret an dud war-lerc'h "al lizher" ha ma c'houzoù disul - Hiziv glav-bil, ha n'em eus gwelet den, koulz laret, ha dec'h, Lun, e oan e Pontrev, evit merenn oferenn I-an Abad L. Gourlou.

Dre ma oa "tud ar bed" dec'h ouzh taol ganiup, e Pontrev e voe komzet nebeut eus an dra-se. Ouzhpenn, hiniennoù ac'hanomp, evel R. a zo tre a-du gant "al lizher difennet"

Digarez brasoc'h c'hoazh bremañ da "ledañ", evel ma larit ar bedenn war an traoù-mañ holl.

Ret eo laret c'hoazh, pa' c'h a unan re bell ganti, egile a ya pelloc'h c'hoazh... Ha c'hoazh... pe ne vez graet labour newet gant kozmoù n'aer ket pell na don: ret eo lakaat an nerzh da c'hoari. Tri bloaz'zo e oa urzh (dre gomz) da lakaat ar brezhoneg er skolioù kristen... ha skol ebet, koulz laret, ne sente ouzh an urzh. Ret ober 'ta gant an nerzh.

Ma karfe gouarnamant Bro-C'hall bezañ aotreet tamm-ha-tamm ar pezh a oa dileet reif d'ar Vretoned, hag a veze goulenmet outañ, ne vefe ket bet an tabut a zo bremañ, nag an taolioù-feulz a vo ret ober hizivizien evit o c'haout dre nerzh...

...Kenavo 'ta, Ao. Kure, ha deut d'ar gêr ar c'hentañ'r gwellañ. Mil joa am bo ouzh ho tegemer.

F.M. Lec'hvien + Person.

=====
Notenn: Adskrivet hon eus al lizher er yezh peurunvan, evit mont buanoc'h, met e K.L.T. e oa, evel just. Traoù personel o sellout ouzhin-me a oa c'hoazh el lizher, met n'o deus ket nemeur a dalvoudegezh e-keñver ar gudenn-se eus LIZHER AN AOTROU SERRAND.

An holl lizheroù skrivet ganin d'an Aotrou Lec'hvien e-keit ha ma oan soudard ha prizoniad e Kemper-Kacourintin, hag ar re a gasis dezhañ eus Ploubêr, adalek ar bloaz 1942, pa oan galvet di da gure, a oa bet taolet en tan ha devet asambles gant traoù all, gant leanezed Kemper ha c'hoarzed an Aotrou Lec'hvien, goude ma oa lazhet, pa oad o renkañ an traoù... Sur-mat n'eo ket ur gwall-goll evit leinegezh hag istor Breizh. Met evelatome'rofe un tamm brav evit o c'haout en-dro !

C'hoazh ur wech e chom an Aotrou Lec'hvien ur skouer veur en Istor Breizh. Un den leal, ur Breizhad gwirizienet don e douar e Vro, hag ur Beleg gwirion tomm e galon ouzh Doue, ouzh ar Werc'hez ouzh Sent Breizh, hag ouzh e genvroiz.

Neuze e tremenas Doue dre zoriou an ec'honder,
Ha sellout en-dro dezhañ ha lavarout :
" Va-unan penn emañ !
Me'zo'vont da fardañ ur bed din-me !"

Keit ha ma c'helle tizhout sell an Aotrou Doue,
An deñvalded a c'holoe pep tra,
Duoc'h eget kant nozvezh da hanternoz,
A-hont en ur wileg gwez-siprez.
Neuze e wenc'hoarzhias Doue,
Hag e paras ar sklerijenn,
Hag an deñvalijenn a ruihas diouzh un tu
Hag e skedas ar gouloù diouzh an tu all,
Ma lavaras Doue " Sed aze hag a zo mat !"

Neuze e plegas Doue e benn ha kemerout ar Gouloù
etre e zacuarn,
Hag e reas Doue ur voull gant ar Gouloù,
hag her meras gant e zacuarn
D'ober an heol gantañ.

Goude-se e taolas ar heol gwrezus-holl dre an cabloù,
Ha gant an tañmoù-gouloù chomet gantañ e reas ur voull
lugernus,
A zarc'havas ouzh an deñvalijenn d'he bruzhunañ,
Ha da varellañ an noz gant al loar hag ar stered.
Neuze, en trañ, etre ar Gouloù hag an Deñvalded
E trojuezas ar bed.
Ma lavaras Doue: " Sed aze hag a zo mat !"

Neuze e tiskennas Doue e-unan d'an trañ.
A-zehoù dezhañ edo ar Sklerijenn,
Hag al Loar en tu kleiz dezhañ,
Hag an Douar dindan e dreid,
Ha Doue a valeas hag a bouzas war e dreid,
Hag e voe kleuzet ar sañhennoù
Tra ma save ar menezioù ouzh o c'hostezioù a bep tu
dezho.

Neuze ec'h ehanas hag e sellas hag e welas
Edo lugernus an Douar ha nozh.
Neuze an Aotrou Doue, en ur gammed, a yeas da benn ar bed,
Krizañ a reas e dal, hag al luc'hed da roudennañ an cabl
Strakañ a reas e zacuarn an eil ouzh egile, hag ar c'hurunoù
da darzhañ
Ha doureier an nec'h a zisac'has d'an douar,
Hag e kwezhas an doureier freskaus.

Neuze e stagas ar geot glas da vouñtañ,
Ar bleuniou-gouñ ruz a zigoras,
Ar wezenn, gant he biz nemetañ, a ziskouezas an Nêv,
Ar wezenn-dero a astennas he divrec'h.
Al lennoù-dour en em souchas e plegioù an douar,
Hag ar stêrioù a yeas war-du ar mor.

Neuze e c'hoarzhias an Aotrou Doue c'hoazh ur wech,
Hag ar ganevedenn en em zispakas,
Hag a zeuas d'en em rollañ en-dro d'e skoaz.

Hag an Aotrou Doue aet ha savet e vrec'h ha hejet e zorn
A-us d'ar mor ha d'an douar.
" Ra c'hano ar vuhez!" emezañ.
Ha kent d'an Aotrou Doue kaout amzer da lezel e vrec'h da
gouezhañ,

Ar pesked,
Ar wiled (loened) hag al laboused
A aloubas ar stêrioù hag ar morioù,
A redas dre ar c'hoadeier hag ar forestoù,
Hag a rannas an aer gant o divaskell.

Ma lavaras Doue:- Sed aze hag a zo mat !

o°

Neuze Doue a garzhias, hag a sellas
Ouzh kement en devoa graet.
Sellout ouzh an heol,
Sellout ouzh al loar,
Sellout ouzh ar stered munut,
Sellout ouzh ar bed a-bezh gant an trañ a oa ennañ
"- Me'zo'vont da fardañ un den din-me !"

o°

Neuze an Aotrou Doue a yeas en e goazez,
Ouzh tor un dorgenn'lec'h ma c'helle soñjal.
War ribl ur stêr don ha ledan ec'h azezas an Aotrou Doue,
E benn gantañ etre e zacuarn.
E-pad meur a zevezh e chomas an Aotrou Doue d'en em soñjal,
Hag e soñjas: " -Me'zo'vont da fardañ un den din-me !"

Eus gouled ar ster don
E rakas Doue ar pri,
War c'hlan ar stêr e taclinias.
Eno, an Doue bras hollc'halloudus
Hag en devoa enaoust an heol hag hen tachet ouzh an cabl
Ha strewet ar stered e deun donañ an noz,
Hag en devoa rontast an douar war balv e zorn,
Ya! an Doue bras
Eno !

Evel ur vamm o stouñ he fenn war he bugelig,
 A zqoulinas er boultrem,
 Hag a veras hag a stummas an tamm pri-se,
 D'hel lakaat heñvel outañ.

Neuze en diabarzh ennañ e c'hwezhas buhez,
 Hag e teuas an Dan da vezañ un Enn bev.

A M E N.

Notem: Kollet ganiup testenn wirion hag anv ar skrivagner du amerikan-
 se, e vefemp anaoudek e-keñver al lenner eus BARR-HEOL hag a c'hello
 hor sikleriennañ war gement-se. Trugarez!

KELEIER A VRO-DREGER : ar FESTOU-NOZ pe BEILHADEGOU.

Diouzh skouer Bro-Gernev ez eo krog paotred Treger d'ober
 beilhadegoù. Ar ger FEST-NOZ implijet e Kernev ne seblant ket bezañ troet
 d'ober berzh e Treger. E gwirionez ar ger FEST a zo dibabet fall. Rak
 FEST a zo da gentañ-holl tur pred. Ken gwir ez eo ma vez implijet kostez
 Gwened ar ger-se (gant an distagadur *Flacht* !!) da dalvezout Eured,
 da vihanañ Friko-sured. Bev ez eo bepred ar ger fest e Treger, gant al
 liester-mañ implijet marteze aesoc'h: *FESTADEGOU*.

A bep eil: Rospez, Tregastell, Plourec'h, Plistin, Logivi-
 Flougaz, hag en o goude Pleuveur-Bodoù ha Louaneg o deus gwelet pe a we-
 lo ar Beilhadegoù-se lakaet war droad diwar atiz hag intrudu un den
 hepken: R.Laouenan, hag en deus gouezet kacout kenlabourerion da reiñ
 dorn dezhañ.

Ar pezh a zo da verkañ e-keñver ar BEILHADEGOU-se ez eo an
 aergelc'h dispar. Daoust ma vez awechoù traoù dister da glevout, hag ur
 wechig bennak traoù skoemp a-walc'h. Met an dud a zsu, a zeu dre blijedur
 hag a dra sur, dre garantez evit o yezh, evel tud "marnaoniet" evit ober
 gant ur ger lavaret dirazon gant an Lotrou Bourdellez. Bugale ha tud
 yaouank ha tud kozh, leizh ar salioù. Ha brezhoneg a fell dezho klevout,
 rak pa zic'hañs -test on bet war se- d'unan bennak en em lakaat da gomz
 galleg, da reiñ an ali bennak, kerkent e klevet muezhoù o c'houlenn bre-
 zhoneg. E Plourec'h, ar marc'had yaouank, karget da werzhañ kraampouezh
 ,frouezh pe westell e-pad an ehan-arvest a gomze galleg etrezo: feuket e
 voe an dud.

Renerien an abadennoù a zo krog da zeskiñ o micher, met da gen-
 tañ e oa ret klevout peseurt brezhoneg trefoet a zeue ganto. A-barzh ar
 fin e-lec'h dero'hel da gomz eus "teatr" e oant gouest da lavarout bep tro
 "leurenno-c'hoari". Ha kalz a traoù all evel-se...

Traoù kozh ha traoù nevez a zo gant ar ganerien hag ar gont-
 rien, evel ma c'heller gwelout dre ar roll a voulomp amañ war-lerc'h,

diwar an OUEST-FRANCE, 25 a viz C'hwevrer, goude beilhadeg Plistin, 21-2-60.
 "Sev Breizh-Izel, Mari Vastrouilh, an Dour hag ar Gwin, An Durahunell,
 Kouek Breizh-Izel, Luskell va bag, ar Filhaouer, Merc'had Breizh-Izel,
 Mari Beg ar roz (???) Beg a-raok, moarvat, war Vordig an Dour, Son ar
 Martolod Tregeriat, Anduilhenn ar Person, Son an Had-melchon, Son ar
 Martolod, Va Zi bihan, an Dilostaged-wiz, Toutouig, Paotred Louaneg,
 Ar Yaoued, Mari-Madelen, Jañ-Mari (= Son Bonomig, gant anv Jañ-Mari e-
 lec'h Bonomig), Yannig Penn-ar-Prad, Son ar C'hafe, Silvestrig, Hirvou-
 dou.

Konterien : ar Pilulennoù, kontadennoù Toul yenn, ar Voujienn,
 Marc'had ar Roc'h, ar Ribotadenn, ar Paotr Yann, Devezh ma Eured.
 Hag ur sketch "An Armolud" ha div vojenn eus La Fontaine lakaet e
 brezhoneg gant Nikol eus Landreger.

E-touez an traoù kerañ a zo bet, ret merkañ sonadeg an
 daou soner brudetañ a Vreizh : Jord Kaduad eus Magoar, ha Stefan
 Riwallan eus Boulvriag. Darn eus ar pezhioù, pe zañsoù c'hoariet gan-
 to a oa met da vont evel-se war ur bladeun.

Un evezhiadenn da echuiñ : meur a wech e oa deuet tud eus
 Kernev-Uhel (Kallag, Sintrifin) da gemerout perzh en displegade-
 goù. Anat e oa e renk Tregeriz bezañ war evezh evit gallout intent
 ar gonterien: ton, distagadur, pouez-mouezh, troioù-laver (evel, ne
 vern ket) a vire ou' h ar selaouerion da daina penn-da-benn finisa
 ha speret ar gonterien. Setu ena-seun ar pezh a c'hoarvez atav, pa vez
 d'ober gant tud eus ar werin ha n'o deus ket desket arz an disple-
 gan.

Un tamm evel ma c'hoarvezas e Kastell-Paol, gant ar Bleun-
 Bras, Bleun-Brug ar Sent, e 1950 : An Lotrou Brochen, vikel-vras
 Sant-Brieg o sarmon en e rannyezh a Brad (Treger) hag an Lotrou Beleg
 eskob Gwened, o prezeg an deiz war-lerc'h, en oferenn-bred, en ur
 yezh tost-tre ouz hini Leon. Ma vanis batet ha meur a hini all ganin,
 o klevout an Lotrou'n Eskob o c'hoari ken aes all, gant yezh ledan
 hag heglev Leoniz... Kær e oa an div brezegenn, marteze, ken kær
 an eil hag eben, met iskis e oa (zoken evit Tregeriz eweldou!) kle-
 vout rannyezh Treger, en iliz-veur Kastell Paol.

Ur yezh unvan a c'heller deskiñ d'ar ganerien ha d'ar
 gonterien, en doare na vo ket Tregeriz estrenien e Kernev-Uhel, na
 Kernevis-Uhel... Warlen, e penn kentañ miz-C'hwevrer, e oa deuet
 ur c'helenner eus kloerdi Sant-Brieg da brezeg da Vallen da embann
 ur gest a oa da vezañ evit ar gloareged. Ur c'hernevad-rik : na oa
 den ebet barrek da lavarout na oa ket eus Treger. Ur ger bennak en
 defe marteze gallet reiñ da grediñ e oa eus Treger vihan (Bro-Bon-
 trev) ha betu tout, da skouer "neve(z), klevet" e-lec'h neve(z), kle-
 vet, met an dud ne sallent ket ken berr-se, pa blije ar sarmon dezho.

War an tu-se ez eus labour evit renerien ar NOZVEZHIOÙ !

Evnig Penn ar C'hoan
(pep gwir miret-strizh)

kinmiget d'an Itron Galbrun
ha d'he skolidi vihan
Ploueg-ar-Mor
Perwenan, Kerzu 1959

V A C'H A Z H I G. D U

ton iwerzhonek   Gorrek-tre   Luskellerezh

me am boa ur c'hazhig du, i... tou, itou, i -
 tou la di re no, deiz ha noz'korn al ludu, i -
 tou lan la la di - ra. Ne oa ket ul lo-go-
 taer ; gwelloc'h gantañ be zan laer! la i -
 tou, lan la, i - tou la di re - no -

I
 Me am boa ur c'hazhig du, itou, itou, itou ladi reno
 Deiz ha noz'korn al ludu., itou lanla ladira
 Ne oa ket ul logotaer, Gwelloc'h gantañ bezañ laer
 La itou lanla, itou ladi reno.

2
 Debrin 'rae kig da wener
 Goude 'lâre e bater
 Ne blije ket dezhañ dour
 Gwelloc'h gantañ koaven flour
 La itou lanla, itou ladi reno

3
 An deiz all, va c'hazhig sot,
 'Dorr e zent' o tebrin yod,
 Mont a rin arc'hoazh d'ar Roc'h
 Da breañ unan furoc'h
 La itou lanla, itou ladi reno

vvvvv vv vvvvvv

E. Teurnier
(pep gwir miret-strizh)

Yezh Treger
Son savet evit
SON HA SKIERIENN
Kerzuel, Pleuveur-Bodoù

AR PIKERIEN-VEIN.

An dir a gan war ar vein galet
 Klemm ar vigin An dir a gan war ar vein galet
 Mouezh an an-nev

1.
An dir a gan war ar vein galet
Klemm ar vigin (vigin)
An dir a gan war ar vein galet
Mouezh an annev.
2.
Bro al lenneier, bro ar vein gaer
Bro an dolmen (daolvaen)
Bro al lenneier, bro ar vein gaer
Pikerien-vein.
- 3
Dindan ar glav hag an holl auzer
Labour er- maez...
Ouzh troad ar c'hrec'h.
4.
Ar vein'zo glep, an houarn sklaset
Rev an aezhenn...
Daouarn skalfet.
- 5
Kerreg en enk an eil ouzh eben
Juntro(ou) bihan
Sko war ar yenn.

6. (ar feilh
Ret klask an tu, ret wet klask
Son ar gizell...
En Breizh-Izel.
- 7
Kerreg ponner evit tud dister
Harp ar varrenn,...
Tourioù ken kaer.
- 8
Diskiñ bezañ ha diskiñ an tresp
Sko war an toum,...
Tap ar gevall....
- 9
Linket ar min, an travouilh o
(o trein)
- Tenn ar gordenn...
Dont 'ray war-benn.
- 10 (o lochern
Ouzh krap ar c'hrec'h, dindan
War benn'o gliñ
Pikerien-vein.

AR RINOU NEVET E K E L T I A, Niv. III bis Bretagne réelle (oo)

20 pajenn a vez gwerzhet 500 lur kozh. Ma vije talvoudegezh ar BRETAGNE REELLE diouzh ar priz ma koust, e vefe sur mat da gentañ e Breizh. Met daoust ma c'hell, ur wechig an amzer, un dra bennak bezañ embannet ganti diwar bluenn ur stourmer kozh pe yaouank a dalv ar boan bezañ lennet, n'eus ket peurliesañ meuleudi da reiñ da follennoù ha na c'hellont nemet lakaat muioc'h c'hoazh a veskaj e spered ar Vrogerourion, muioc'h c'hoazh a zisparti etre un nebeut sourmerion re sachet dija a bep tu gant nerzhioù - dispenn.

Pezh a c'heller tamall c'hoazh d'ar BRETAGNE REELLE gant al levrig AR RINOU NEVET eo kinnig d'ar Vretoned labour tromplus. Rak tromplus eo a-berzh un den ha n'eo ket ur Breton anezhañ, en em wiskañ gant an anv a d-Tudual, ha goude-se mont d'en em ziskleriañ Eakob Kelt dre c'hras Patriarkelezh Moskov; tromplus c'hoazh a-berzh an eskob-se reiñ an Imprimatur d'al levrig evel pa ne vije ket bet skrivet an destenn gentañ e-unan.

Gwir eo en deus savet e "Rinoh" e galleg ha fiziet an droidigezh anezho en unan bennak all. An hini en deus graet an droidigezh a zo hep mer ebet, unan gouziiek-tre, amspart war ar c'heltieg kozh ha war ar c'hembreeg. Troet marteze betek re da adstumañ ar brezhoneg diouzh ar yezh kozh, ha diouzh ar yezhoù keltiek. Dindan e bluenn e teu ar ger beleg da vezañ g u d a e r, diwar ar c'heltieg g u d u a t e r = tad ar bedenn, rouantelezh a zeu da vezañ r i e z. Ar stumm kozh "Gwenn o bed" evit gwenvidik, pe zoken ehrus a zo bet adkemeret... E-lec'h ar gomz : E Vab Unik, e skrivan troour Unc'hanedik, ar pezh a c'hellfe spontañ tud ha ne dint boaz da c'hoari gant Yezh Kembre hag a gavfe gwelloc'h ungenet. Evidon-me avat, n'hellat spontañ Mirak seurt traoù, nemet koulskoude ez eo gwelloc'h ^{gall} ehrus un tamm tostoc'h d'ar yezh a gomzan ben-deiz hag a servij din bep sul ha bep yaou da gelennañ va farrezianiz bras ha bihan.

Kalz re a c'herioù diaes a zo er RINOU NEVET. An anv dibabet e-unan a zo ur "mister" evit kalz a vrezhonegerion pa ne dint ket gouest da gompren "MISTERIOU S/KR, pe S/ANEL". Perak RI pa'z eo ar ger ROUE ur ger brezhonek mat daoust dezhañ da vezañ heñvel ouzh ar ger gall? Perak NEVET c'hoazh ur wech? Marteze e vo degemeret ar gerioù-se en hor yezh ur wech bennak, hogen arabat ober ganto evit oberoù graet evit ar bobl.

Evit ar wech kentañ, hep mer ebet, ez eo troet ar ger AMEN en ur stumm disheñvel diouzh an hini a vez implijet peurvuiañ e brezhoneg (diwar levezon ar galleg, moarvat, rak ar re gozh a echu atav o fater dre ar ger hebreek AMEN) = evel-se bezet graet, evel-se ra vo graet. Kalz a ijin hag a faltazi en deus an troour, ha kavet en deus ar ger HEVEZET. Da zegas soñj eus an HEVOUD-SVASTIKA ??? D'ur c'heltiegour avat, n'heller ket lavarout ez eo divalav ar ger tamm ebet, nemet ar ger hebreek a dalvez YA hepken e brezhoneg; ye, siwazh, a zo berr, sec'h un tammic,

(oo) E brezhoneg pen-deziek lenn MISTERIOU SAKR.

ha moarvat n'eo ket uhel a-walc'h. Ar gwellañ -tout e vefe adkemerout pe virout an AMEN hebreek.

Ur fazi bennak avat, a gever amañ hag a-hont, er RINOU e-keñver yezhadur evel paj.4 : Ag lakaas mont e-lec'h az lakaas da vont. Hogen evel ma skriva R.Hemon war ar RED KELTIK (Kerzu 1959) kalz a boan a zo bet kemeret da skrivañ ur yezh uhel, kaer ha glan. Ha n'eo war ar poent-se e fell dimp pouezañ, daoust ne domp ket tre a-du gant barnedigezh R.Hemon.

Roet eo bet d'al levrig an eil titr a : LIDOU NEVESKELTIK. Amañ ez omp tromplet war ar varc'hadourezh. Rak aes-kenañ eo keñveriañ al levrig-mañ hag a zo ul lid eus an oferenn nemetken, gant testennoù al liderezh keltiek kozh pe gant an oferenn e liderezhioù ar Reter. Anet eo n'he deus an destenn neveskeltiek kinniget dimp netra da welout gant an oferenn el Liderezh keltiek kozh. Mar kirit gouzout penaos e veze lidet gwechall n'hoc'h eus d'ober nemet digeriñ ar c'helc'heriadurioù katolik evel ar c'h-Ca'hoelic Encyclopedia er ger CELTIC RITE (pennad gant Henry Jenner) pe e Dictionnaire d'Archéologie chrétienne gant Dom Cabrol ar pennadoù CELTQUES (Liturgies) hag all, pe c'hoazh evit mont berroc'h levr Dom Gougoud : Les Chrétientés Celtiques. Diwar studiañ un nebeut e vo gwelet geneoc'h e oa al liderezh keltiek kozh hañval ouzh al liderezh gallat (galikan kozh), e oa stag ouzh liderezhioù ar C'hornog, n'emañ ket a-benn ar fin, keit-se, diouzh al liderezh roman a-vremañ a zo heritour eus kustumoù kozh ar C'hornog.

Ar pezh a ro dimp levrig ar RINOU NEVET a zo disheñvel a-grenn. Navezout a reer mesk-ha-mesk pennadoù tennet war-eeun eus al liderezh roman a-vremañ, reoù all eus al liderezh bizantat (Liderezh Konstantinopl). Digant al liderezh Roman ez eo bet amprestet al lodenn vrasañ eus ar pedenn evit an emiskañ, lid ar Sparferozh (Arperjez) hag all. Met al liderezh Bizantat ne goll ket he gwirioù : distreiñ a ra dreist-holl goude ar pajennoù kentañ. Gerioù'zo, evel TRINEVETADUR a venn treiñ ar ger TRISAGION, a zeu war-eeun eus ar gresianeg. Komzoù ar Gensekrasion a zo ivez reoù liderezh Konstantinopl. Met a-hend-all ez eus traoù souezhus a dleomp marteze lakaat war gont an aozour e-unan : berraat a ra testennoù al liderezh bizantat a zo moarvat re fonnas o doare-displegañ evit plijout da dud Europa ar C'hornog. Dilec'hiañ a ra lidou'zo hep dero'hel kont eus hengounioù a-viskoazh, evel ar Pedennoù evit Ezhonoù an Iliz o tont amañ arak an Aviel !?! Ar bedenn-se eo an hini a adkavomp muioc'h pe nebeutoc'h gant ar pron en hon ilizoù, ha dindan ur stumm kozh gant Lid Gwenn ar Groaz, met bepred goude an Aviel, evel e Liderezh Konstantinopl e-unan...

A-walc'h hon eus lavarret marteze evit diskouez ne respont

danvez al levr d'an anv roet dezhañ. Pep unan a c'hell kaout ar soñjoù a
er; pep unan a c'hell zoken, ar plij dezhañ, en em douellañ ; tud'zo e
Dreizh, zoken e-touez ar vrogarourion, a blij dezho bezañ touellet. Evi-
domp avat, ar pezh a c'houlennomp da gentañ digant un den evit prizout
enezhañ eo al **REALLED**.

+

Ha peogwir hon aus tro d'hen ober e tiarbenomp an implij heugus
ha mezhus a ra eus anv an Aotrou Perrot, ar **DRETAGNE REELLE**, Tudual hag e
genseurted. N'o deus gwir ebet, bremañ p'eo marv, d'en em servijout anez-
heñ evit kuzhat o labour disivoud. Ma'z eus bet ur beleg **katoлик** e pep
stumm, stag mat ouzh Roma, ez eo an Aotrou Perrot. N'hel lezimp ket da ve-
zañ trubardet, dispennet ha merzheriet un eil gwech, en e spered an dro-
mañ, hep hen krial d'ar bed.

*****

JULUAN MONCHANIN

EN EM WRIZIENNAN A REAS E BRO-INDEZ : Gw. I.C.I. 15/10/59

Petra'ta a oa e penn ar beleg Julian Monchanin pa guitas es-
kopti Lion, evit bevañ en ur peniti war ribl ar ster -Gaveri, e Kreisteiz
Bro-Indez ? Petra ? Toullañ hent d'ur vuhez a arvesterezh kristen, indian
-groñs, indian penn-da-benn e stumm. A-viskoazh, arvestiñ a zo e gwad
Hindouiz ha n'eo ket menac'h arvestourion, Sanyasin o anv, eo a ra
diouer d'ar Vro.

Kristenañ ar vanac'helezh-se en ur virout dezhi hec'h holl
zoareoù hag hec'h holl dalvoudegezhioù, setu menoz meur Julian Moncha-
nin:

"- E Bro-Indez, eme an Tad, dre Vro-Indez hag evit Bro-Indez eo
en em ouestl ar venac'h indouat da Zoue. Rediet ez omp gant skouer ar
Mestr : ar pezh a reas-eñ en e gorf personel, en e ouenn (ar Yuzevion)
en ur c'hultur (-semitek-) e fell dezhañ hen ober en e Gorf Kevrinus-
ken gwir all ivez- e pep gouenn, e pep sevenadur. C'hoant en deus e
sammfe e zibabidi kement tra a zo er bobl, pep tra nemet ar pec'hed....
Adalek ar plegioù-ene kuzhetañ, adalek kultur donañ ur bobl, betek e zoa-
reoù diavaez, eo e fell d'ar C'hrist sammañ pep tra war e chouk" (gw.
AN Indian Benedictine Ashram- 1951).

E 1950 ez eas d'ober e annez en ul lochennig, Saccidanañda an
anv anezhi, anavezet dre an hollved, evit azeuliñ an Dreinded, evit arves-
tiñ ouzh an Doue unan ha tri, e-kreiz ur c'head anvet gentañ "**Shantivanam**"
"- koad ar peoc'h ". Paourentez klok, sioulder, prederiadur. Gwisket en
doa sae kâvi ar Sanyasined, arouez a emnac'h, a zilezadur. Diarc'han atav.
Ha peogwir e kred **start an honnour hindouat** ne c'heller ket bezañ glan
ha tizhout ar peurvad en ur zebriñ boued a zou diwar chatal, marse tamn
kig ebet, na laezh, na viou ne zebras. Glazvez ha frouezh hepken. En e

gerc'henn e touge ar groaz venedet, engravet en he c'hreiz ar "**Pravana**",
arouez an Doue dilavarus hag ar Ger **Peulak**. En em lesarvñ a reas
gant un anv hindouat :-**Parana-Arubi-Anandau**, o tisplegañ e-giz-se
e zeoliesh dibar e-keñver ar Frealzer, ar Spered Glan.

C'hoarezed bihan Jezuz a zeuas da c'hou da d-Trivandrum.
An Tad Monchanin a veizas neuze e vefe skignet dre al learezed-se e
uhelvennad-arvest vezh hag hindouat e-touez ar Gwerc'hezed kensakret.
Gant are re-se en doa betek e varv e 1957 an darempredoù startañ.

Seblantout a ra din ez eo reizh muioc'h-mui ar pezh a
skriwan e niverenn 21 **BARR-HEOL** a-zivout diskibien arvez Charles
Foucauld. Evel ar C'hrist-Jezuz, pep tra e pep lec'h, e pep bro a vez
samm ganto. Daoust ha n'eo ket se gwir abostolerezh, gwir avielererezh ?
Daoust ha n'eo ket se oberiñ hervez spered an Iliz? Ha mar fell
deoc'h anavezout kelennadurezh yac'h war an dachenn-se, kelennadu-
rezh bevet-d'n gant ar beleg Monchanin, ho pediñ a ran start da bre-
deriñ war gasadenn ziwezhañ "**AR BEDENN EVIT AR VRO**"

E.Troal, beleg.

*****

AR BEDENN EVIT AR VRO (Dimezell St Gall, Keresperz, Louaneg, Treger)

Geriou diwezhañ pennad hor c'henlabourer, an Aotrou Troal
a sell ouzh niverenn 16, Genver 1960 ar **BEDENN EVIT AR VRO**, hag ispi-
sial ouzh ar pennad-stur **KATOLIGIEZH HA KULTURIOU**, diazezet war la-
varioù ha diskleriadurioù Pennoù-bras an Iliz Katolik: Pab, Kardinalel,
Eskibion. Traoù pouezus, traoù poanuz, traoù grevus-meurbet a gaver
dastumet er pennad-se. Ne ouzomp ket avat, penaos e vo degemeret komzoù
garv evel ar re-mañ " Evit al labour a adsavidigezh speredel e tle-
femp kontañ e-touez ar re gentañ war ar veleion. Met siwazh! n'int
ket holl, pell ac'hano kizidikaet da gudennoù Breizh. Bevañ a reont en
ur bed a soñjoù a zo anezhañ, ar veleion-vicherourion, hentennoù nevez
ar c'hatekizañ, an arz relijiel a vremañ, kement a zo nevez ha diouzh
ar c'hiz, traoù hag a c'hell bezañ mat ha ret o c'heleñ... Dleet e
viije da gelennerion an danvez-beleion bezañ digor-tre da gement a
c'hoarvez e Breizh, da gudennoù ar c'hultur, kenkouls ha d'ar c'hu-
dennoù all a relijion, ha goude-se m'o defe seurt tud ar gwir da zis-
plegañ dirak o studierion ar pezh o defe desket pe gwelet..."

En em c'houlenn a ra **BARR-HEOL**, pet beleg a grede lakaet
e sinatur e trañ ar gerioù-se, e-lec'h anv an Dimezell St Gall !!!
Evit gwir, frankoc'h un tamn brav ez eo ar gudenn meneged eno ha
studiet e-keñver ar Relijion... An holl **ZESKADUREZH, AN HOLL SKOLIOU**
eo a zo da **VEZAN URZHLET, HENKET** diouzh al lavarion-stur-se. Gwir ar
Vretoned da vezañ kelennet hervez o stumm-spered a zo ur gwir naturel
ha netra ken. Arabat klask hiroc'h !!

E-touez ar fedoù merket gant ar BEDENN EVIT AR VRO, e kaver ivez anv eus Landevenneg, o tiskouez evel-se an nec'hamant a zo krog e meur a vrogarour o welout n'eo Landevenneg nemet ur manati gallek. Kudennoù bras o deus bet ar venec'h da ziskoulmañ a-raok gallout en em ziazezañ war an dachenn-sakr lec'h ma vevas SantWenole, ha setu perak moarvat n'o deus ket gallet reiñ d'ar yezh al lec'h a zo dleet dezhi. Hogen al Lun 29 a viz C'hwevrer ez eo bet digoret d'an holl furcherien ha studierien LEVROUEG SANTWENOLE, e Landevenneg. Fiziañs hon eus e vo an degouezh-se un digarez da zigeriñ d'ar brezhoneg buhez ar venec'h o-unan, hag o mouladurioù.

Un evezhiadennig bennak a raimp da Yezh ar BEDENN EVIT AR VRO. Ar verb BEZAN ne vez ket etav implijet hervez ar reolennoù. Da skouer: E ano (/r c'hardinal Agagianian) a anavezit bremañ p'eo bet komzet kement all diwar e benn, goude maro Pi XII. " Dav skrivañ "Pa'z eus bet komzet". Neuze skrivañ ivez KIZIDIK/ET OUZH pe e-KENVER, (WAR AR FOENT-mañ-Poent, hag all) e-lec'h KIZIDIK/ET DA, ar pezh n'eo tra all ebet nemet ur gallekadur.

Hogen kement-se n'eo nemet un nebeudig pailhuroù en aour fetis m'eo AR BEDENN EVIT AR VRO. Blaz ar"re nebut" a zo warni avat !!!!

EMBRANNAJOURIOÙ NEVEZ

KANAOENNOU SANTEL HA KOMPLIDOU AR SUL (embannet gant SKOL): 4 Lur Nevez.

Un taol-esa, eme an aozer. Un taol-esa kaer. Ur skouer eus ar pezh a zo d'ober evit kaeat gant traoù kaer ouzh anv ar gallegachoù (met ha fall !) krog da ziruilhal war Vreizh-Izel. Lenn gant evezh ar raklavar fur ha poellek 'lec'h ma tisplag Maodez Glanndour e venozioù.

Traoù'zo koulskoude hag a c'heller keuziañ dezho o vezañ n'o c'haver ket en dastumadenn-mañ (62 pajenn enni, memes tra): an imnoù hag ar c'hanennoù en enor d'ar Sakramant ha d'ar Werc'hez bet moulet dija war ar BEDENN EVIT AR VRO. Tu a vo d'o lakaat diwezhatoc'h en un dastumad all klokoc'h.

Evit ar yezh n'em eus netra da lavarout. Diaes pe get evel-se e renko mont. Ur ger bennak hepken a ve da gemmañ o vezañ n'int ket dibet-mat. Da skouer er C'HOMPLIDOU paj. 50 "Gant aon na stokfe penn da droad ouzh ur maen" = lenn neuze na stokfe BEG da droad. Pajenn 56, gant mil ha mil boan e c'hell ur ger evel ar ger "dougerez" tremen:

" ha dre narzh ar Spere e voe dougerez ar Werc'hez. " Hep bezañ dizoare, -da vihanañ e bro-kennou, -ez eo gwell klask ur stumm all.

Ha bremañ piv a savo ur bladenn gant ar pep gwellañ eus ar pezhioù a zo " ER C'HANAOENNOU SANTEL " ? Talvezout a rafe ar boan.

N'eo ket mat chomfe yezh breizh war-lerc'h ar yezhoù all, yezhoù ar broioù bras hag ivez yezhoù ar misionoù. War niverenn diwezhañ

ar gelaouenn ST PER ABOSTOL (C'hwevrer 1960) paj. 14 (LUMIERE du Monde) e roer da skouer al labour graet er Yezh Sara (Tohad). "Kentañ kantik sara war un ton savet gant kristenion v-Mundou a zo ur c'hlemvan dirak ar C'hrist stag ouzh ar Groaz, awenet moarvat gant ar c'hanaoennoù a-gañ. Didro-tre ez eo an diskan "Penaos e rin-me bremañ, Jezus, penaos e rin-me bremañ." Met alies ez eo gwelloc'h gant ar bobl adkemerout ar poz war-lerc'h ar c'haner.

- 1- Penaos e rin-me bremañ, emañ da vana o ouelañ, penaos e rin-me ? Jezus, penaos e rin ?
- 2- Penaos e rin-me bremañ, emañ da dad o ouelañ, penaos e rin-me ?
- 3- Mervel a ran ganit war groaz, mervel a ran ganit, Jezus, mervel a ran ganit.
- 4- Me'ya ganit er bez, me'ya ganit, Jezus...
- 5- Me'zo gourvezet ganit-te er bez, me'zo gourvezet ganit, Jezus.
- 6- Me ' addeu bev ganit-te er bez, me' addeu bev ganit, Jezus...
- 7- Me'zeu 'maez ar bez ganit-te, Me'zeu'maez ganit, Jezus...
- 8- Me'ya ganit-te d'an neñv, me'ya ganit-te, Jezus...

" Ne ouzon ket, eme ar misioner hag en deus degaset ar c'hantik-se, ha kenet ez eus bet biskoazh gant kement a narzh kelennadurezh Sant-Paol diwar-benn hon unvaniezh gant ar C'hrist bev hag advevet. Se-blantout a ra bezañ intentet diboañ-kaer gant hon tud. Implijet o deus ar c'hantik evit un dra ha n'em befe kammed soñjet ennañ, met a ziskouez o zro-spered. Nevez-degaset e oa ar c'hantik-se e Bedala, pa zegouezhas d'ur c'hatekizad (danvez-kristen) mervel. E dud hag a oa holl peganed a felle groñs dezho hen interañ, hervez gizioù ar re-gozh, nemet e c'houlennas ar gristenien aotre d'ém en vodañ en-dro d'ar c'horf marv ha da bediñ evitañ, kent ma vije beziet. Gant un tamm aon e voe roet o mennad dezho, o vezañ ma touje ar familh o dije implijet an degouezh-se evit rediañ an dud dastumet en-dro d'ar c'horf da glevout ur sarnon eus o ferzh. Goude d'ar muzik tevel ha d'ar gouelvanoù sakr paouez ar gristenion o deus lavaret un nebeud pedennoù ha neuze ez int bet kroget da ganañ ar " MRA BAY WA ". Stonket e voe ar familh pagan, ken ne gavent ket gerioù tomm a-walo'h da ziskleriañ o anacoudegezh vat. Hag abaea, e vez graet e pep lec'h, evit an interamentoù, gant ar " MRA BAY WA ". Marteze n'eo ket, diwar an hevelep danvez hag an " DIES IRAE ", met kaout a ra din ez eo kerkoulz kristen."

=====
 ARIEU (= EREOU) Niverenn 1, Genver C'hwevrer, Meurzh 1960, hep niverenn Kont-chek : Dimezell J. Hittier, Impasse P. Lebon (Hent-Dall) Gwened. 300 lur ar bloaz.

Souezhus a-walo'h ez eo ar Vretoned. Ne dint ket gouest da

en un doare all. Hep kontañ ar skolioù spontus o defe kavet war o hent, ma vije bet klasket e gwirionez derc hel kont eus ezhommoù ar rannvroioù.

Ar re a zo e penn Sekretouriezh veur an Deskadurezh Katolik, e Pariz (77bis Straed Grenelle.) ne dint ket kizidikaet tamm ebet ouzh aferioù hag ezhommoù ar rannvroioù, da vihanañ, e-keñver an dachenn a zo dezho: ar skolioù hag ar skoliata. Digarez en deus bet KUZUL AR BREZHONEG, kent na vefe bet komzet eus "komision Lapie" da doullañ kuz war se. "Ma tichañse d'ur seurt englev etre ar Gouarnamant hag ar Skolioù prevez bezañ graet, n'hellfe ket an englev-se sellout ouzh an deskiñ ar yezhoù vernakular pe rannvroel, evit an abeg sklaer-mañ: o vezañ n'eo ket un dra' ret, n'eo ket recliennet ar skoliata-se, n'hell ket bezañ skoazellet gant arc'hant.

Hag ouzhpenn, e gwirionez, e savfe groñs mouezh ar böbl enep ur mennad evel-se, e skeud ezhommoù bras-meurbet an Deskadurezh er Skolioù-Stad koulz hag er Skolioù Prevez..." (Pariz 10.XII.58)

Ne oa ket start respont da gement-se: "N'eo ket mouezh ar böbl eo a zo da vezañ kemeret da varner war an Divyezhegezh, met GWIR ar böbl vreizhat, hag ar gwir-se n'hell ket bezañ lamet digant ar Vretoned: nac'h ar gwir-se, evidomp-ni, a zo ober gwaskerezh enep-sevenadurel, da lavarout eo mont enep ar Reizher, al Lealded dileet d'ur Vroad. Kudenn an arc'hant hag an Dispignoù n'he deus netra da welout amañ." (12.XII.58)

C'hoazh ur wech, kaer a zo treiñ ha distreiñ, e teuer bepred d'ar poent-mañ: gwir ar Vretoned, war o feadra, peadra-ens, peadra-kalon, peadra-korf. Dres ar pezh a guzher pe a nac'her outo. Dres ar pezh a stourmomp-ni evitañ!

Piziañs a c'helled da vga vegañ e vefe tu da heul al lezenn nevez da sevel skolioù divyezhek. Met kent kaout droed da douch arc'hant, e renko ar skolioù nevez a vo savet er bloavezhioù da zont, chom un nebeut bloavezhioù hep bezañ skoazellet an disterañ. Ha n'ouzoc'h ket perak? Ar ministr kentañ en devoa aon rak ar Communisted betgout n'o defe savet o-unan skolioù, hervez o spered, da stummañ ha da gelennañ o bugale hervez o c'hredenn, ha c'hoazh e vefent bet paeet gant arc'hant ar stad! Setu da vihanañ an diskleriadurioù hanter-ofisiel a glever... In Aotroù Debré ne venne ket anezhañ gwelout ur seurt gwalleur, ar c'haezh den, paour! Hag ar Vretoned re ijinus a c'hell derc'hel da dreiñ o biz en o genoù!

Delenda est Carthago! Kartada d'an traoñ! Daoust pegeit e vo ret youc'hal kement-se e Breizh? N'eus den poellek ebet, (n'hell ket un den bezañ sellet evel poellek) war dachenn an obererezh breizhat anez kredañ ez eo an divyezhegezh, an holl skolioù, da vezañ tizhet da gentañ: skolioù ar I-añ, an Eil derez, Skolioù-Micher, Skol-Veur. Gwelloc'h mont da sutal brulu war venez Arre eget kredañ e vo lezennoù evel an hini kiniget gant an Depute Krouan, eus Penn-ar-Bed, gouest da virout da Vreizh he yezh hag he spered dezhi hec'h-unan... Gwell eo un tamm eget mann, met perak chom da galfichat ar vazh-ribod? Ar gatoliked o deus roet ar skouer

gant o fennegezh, o dalc'husted, o youl start, o unvaniezh. Ar bai-zanted, war ribl an dismantr hag an distruj, o deus savet o mouezh, o deus kinniget ur raktres d'ar gouarnamant, hag ar gouarnamant a renko selaou o c'hlemmoù ha reiñ dezho o mennad, pe da vihanañ divizout ganto hag en em glevout ganto. Petra'c'h eus c'hoant c'hoazh? Ne servij ket deoc'h ar skouerioù-se? Dre forzh kalfichat ar vazh-ribod e oa set da netra! Keit ha ma chomo poadred ar Sevenadur Breizhek da c'hoari gant kevredoù plouz-kerc'h, e vint kaset da steupa di-nec'h-kaer... Regoulz an diskrog-labour, kelennerien?!!!!!

~~~~~
"LATIN HA GRESIANEG" PE "RUSIANEG HA SINAG"? Hervez a lennomp war ar "Bed Keltiek, 15, Miz-Neurzh 1960" e vo torret dambrest ar reolenn strizh a c'houlenne digant kement studier a felle dezhañ heuliañ Skolioù-Meur Bedoc'hen ha Kergrat, gouzout latin. Donet a reer da gompren ez eo pouezusoc'h en amzer bremañ evit ur skiantour bezañ gouest da lenn ar skridoù gouiziek embannet e Rusia hag e Sina eget bezañ gouest da zigejañ prezegennoù Kikero...
Iksisañ tra a zo: e Rusia emeur krog adarre abaoe 10 vloaz da reiñ ton d'al Latin! Hag en un doare efedus-tre, e-giz ma oar ober ar Russianed p'en em lakeont.

Paotred al "Latin Ev" a lavar ivez ez eo kassus kaout kement-se a skridoù gouiziek skrivet er yezhoù all, ha poan vras d'an dud a studi donet a-benn d'o lenn. En Avignon, er bloaz 1957, evel e Lion er bloaz tremenet 1959 ez eus bet graet kendalc'hioù, gant dovezhioù-studi, prezegennoù hag all. Hag e-touez ar pennoù a oa ena, e oa meur a skiantour, meur a ijinour. Evel just, ma talc'her da zeskiñ latin er Skolajoù hag er Skolioù-Meur evel ur yezh varv, ur yezh levrioù evit donet da vezañ gouest da zigejañ gant sikour ur pezh ma li geriadur prezegennoù Kikero, ez eo koulz implijañ gwell e amzer. Met daoust ha n'eus ket tu d'ober -daoust da lavarout kalz a dud desket, bet e Roma ha tout o studiañ, d'ober gant al Latineg yezh an darempredoù, ha zoken yezh ar Quizegezh? War niverenn Genver 1960 VITA LATINA ez eus da skouer ur studiadem diwar-benn ar "Spoutnikoù" hag al "Lunikoù" ha ne vefe ket ur vezh he gwelout e Brezhoneg!

Ha ma'anavez tud hag a selaoufe a-walc'h "kollokù" e latin e-lec'h ar galleg a zic'hañ dezho klevout aliesoc'h eget n'o devez c'hoant!!!

- =====
- LEVAOUEG BARR-HEOL : Seurez Kerwenan, gant Dou Duchouchix: 250 lur (5 skouerenn hepken a van)
 - MERVEL DA VEVAÑ mister kristen gant Y.F.J.R GOV : 450 lur (= 4,50 LN)
 - CYELLO, gant Shakespeare, trobet e brezhoneg gant Klerg: 500 lur (5 LN)
 - O goulen digant Person Bullen,

BARR HEOL

Directeur: M. Le Clerc, rect. Buhulien C-d-N) Koumanant
No. 23 Juin 1960, Trimestriell, Prix du No: 1,50 NF) 5 LN.

Rener: M. Le Clerc, Person, Bulien, Treger,
Niver.: 23, Mezheven 1960, Trimiziek, Priz an Niv. 1,50 LN

T A O L E N N

YEZHOU.....	p. 2 - 6
KANTIKOU EVL T AR MISIONOU.....	p. 6 - 7
LENMEGEZH K' NEW DIG-PARREZ.....	p. 7 - 9
(An Eoul-Sakr, Dirak ar C'hrist)	
AR RINOU NEVET (da glozañ)	p. 10-12
BRO-GROATIA HAG AR C'HARDDINAL STEPINAG	p. 13-14
TINTIN JAKETA	p. 14-19
EMBA NNADURIOU NEVEZ.....	p. 20-22
(Geriadur a Gorfadurezh, Hor Yezh.....)	
DEOMP D'AR VEILH/DEG (son).....	p. 16
SON AR GIZELL.....	17
AR C'HAZETENNOU E FLANDREZ HAG ALZAS....	p. 23 -26-27
DA GLOD AR GLOER VREIZHAT (HAITI).....	p. 27-28- 30
NOTENNOUGOU (Breton News, Toponymes, Barzhaz Breizh, propre de Bretagne.....)	p. 31-32
KANVOU HA JOAIOU.....	p. 32

pep gwir miret-strizh.

Gant al labourer hag ar poanier diziskuzh n'eo rener Skol Divyezhek Ploueg-ar-Mor, en eus bet embannet nevez zo ur studiadenñ a bouez bras diwar-benn kudenn an Divyezhegezh : AR C'HEMERAEG HAG AR SKOL. Ul levr graet gant koustiañs ha gant gouiziegezh. Pelloc'h, e korf BARR-HEOL e vo kavet un notennig a-zivout al levr-se (cf. pajenn).

E-touez ar gerioù hag o deus skoet war va spered e lakan ar frazenñ-mañ diwar-benn Saunders Lewis (paj.53) "Saunders Lewis hag a gouz mat kenbraeg, saozneg ha galleg a zo un unyezher, dre ma soñj dalc'hmat e kenbraeg". War va men e kaver eno, en nebeut gerioù poellek-se, an diskoulm da gudem ar yezh pe ar yezhoù e Breizh.

°°

Hervez al lavar brudet hag a glaver e pep lec'h "Ret eo pegañ ouzh ar gwirvoud", da lavarout eo kompren spered an dud, intent doareoù an amzer a ren, hag ober diouzh se, ha n'eo ket sevel tezennoù pell diouzh ar vuhez wirion, na kestell el loar. Ma! hervez al lavar brudet-se e lavaran dichek-mat, n'eus tu ebet da dremen hep ar galleg, e Breizh. Anat ez eo. E-touez an abegoù diniver hag a ra dimp komz evel-se, e lakomp hep mont hi-roc'h stad ar vuhez ekonomikel, kevredigezhel, ha kelennadurel. Kenwerzh, derepredoù etre an dud, ar micherioù, ar skolioù, setu petra a fell dimp lakaat dindan ar gerioù difetis-se.

Evel m'hon eus skrivet dija war VARR-HEOL, skubañ kuit eus an eil deiz d'egile ar skolioù bras ha bihan sevet d'ober d'ar Vretoned vihan ha d'ar Vretoned yaouank sunañ mel ar galleg, ha lakaat e plas ar skolioù -se reoù all dezho ur spered keltiek rik, a vefe ober gaou ouzh ar bobl vreizhet, dinerzhañ zoken ar bobl-se. Dre n'heller e gwirionez distrujañ un dra nemet gant lakaat un dra all en e lec'h. Daoust ha barrek ez omp d'hen ober eus an eil deiz d'egile ? Ret eo bezañ pell diouzh ar gwirvoud evit krediñ kement-se. Diwar-bouez labour dizehan, pasianted, dalc'husted, gouiziegezh, ha youl didrec'h e vo tu da renkañ an traoù... met n'eo ket en un devezh ez eo bet savet tour -Hern (tour-tan er maez eus Lezardrev), evel ma lavarer "kosterz Rempoull.

Met peseurt pal a die bezañ hon hini ? E-keñver ar politikerezh a sell ouzh emzer-da-zont ar yezh, e tistaolomp krenn, ar pezh a seblant bezañ, en amzer a ren, politikerezh ar vreuriezh anvet BLEUN-BRUG : war a hañval, e kred d'he renerien ez eo echu gant ar yezh; emaeomp o vevañ en ur marevezh-a-dremen, ha labour ar re a gar Breizh a zo aesaat an tremen eus pinvidigezhioù-spered ar Vro gozh d'ar Vreizh nevez divrezhonek a zo o tont. En doare ma talvezo koulskoude hêrezh ar re gozh da stummañ buhez Breizhiz da-zont. Ur wech aet dindan grog ar galleg hag ar c'hallaoued, daoust petra' chomo eus Breizh Keltiek ? Pestrant n'eus ket un diforc'h gwell vras etre ar c'hallaoued latin hag ar Vretoned brizh-keltiek ha brizh-latin, en doare na vo ket ur gwall-goll gwelout an daou spered, hag an daou gultur ouzh en em gendeuziñ ?

A dra sur e vefe talvoudus adkregiñ gant studioù don diwar-benn temz-spered ha natur ar Vretoned. Bez'ez eus bet studioù war se war gelaouennoù evel STUR ha na oant ket awenet gant ar spered katolik, war MEMETON hag a oa pagan-rik, G'LV un tamm ivez, war STUDI HAG OBER, hag er mare-mañ AN TRIBANN, kelaouenn ar c'Horeded ha CELTA (ur gelaouenn embannet gant BRETAGNE REELLE). Un tamm brav a veskalhez, evel ma welit. Ezhomm a vefe ur skrid-osa diwar-benn ar gudem-se....

Ma ! lakaomp da c'hortoz e talvez ar boan mirout ar c'hultur breizhat ha brezhonek. Neuze ez eo splann ar pal da dirhout : n'heller ar c'hultur-se bleuniañ, dougen frouezh puilh nemet ma teu ar brezhoneg da vezañ yezh naturel ar c'hultur-se, evel ma oa gwechall, hag evel ma c'heller bezañ c'hoazh, hag evel ma tle bezañ. Un huñvre ez eo an divyezhegezh : amañ ez eo gwir komzoù an Avel : "N'heller ket servijañ daou vestr !"

°°

Koulskoude, evel ma oar an holl, al lodenn vrasañ eus ar skrivagnerien vrezhonek a zo liesyezhegour. (N'eus hini ebet anezho a gement na oar ket galleg ha galleg-mat!) Ur yezhadurour evel Kongar (Kervella) a oar 5 yezh, Jarl Priel a oar saozneg hag ampart-mourbet eo war ar Rusianeg. R.Huon ha Per Denaz a zo kelennerien war ar saozneg. An Lotroù Kalvez, rener "Skol Divyezhek Sant Erwan", a zo akuit war ar saozneg, ha barrek ivez war ar c'hembraeg hag an alamaneg. Arzel Even, pennskrivagner HOR YEZH, n'eus nemet an Lotroù Doue hag e sel-mat a gement a c'heller lavarout dimp pet yezh a oar, pe n'eo ket treset e-unan de seniñ e gloc'h. J. Pennaod, ma vefe ar yezhoù diouzh liv-kroc'hen an dud o c'homz, a c'heller lavarout e oar yezhoù gwenn, melen, brizh-velen, ha du, hep kontañ ar yezhoù klasel anavezet-mat gantañ (daoust ma plij dezhañ o gwalennata !). R.Hemon a lezin a gostez, ha meur a hini all d'he heul.

Perak he penaos o deus deskot an holl dud-se kement-se a yezhoù ? O studioù er skolaioù hag er Skolioù-Meur ? O beajoù hag o buhez en estren ? O c'harantez evit ar yezhoù estren ? Dre youl, pe dre zegouezh, pe dre ezhomm ? Ne vern !

Ne vern ! Rak mirout o deus graet o spered breizhat hag o yezh, hag o studioù dre vras o deus o sikouret da greñvaat en o c'hreiz o emskiant vroadel.

°°

Neuze e leverot, lennerien hegarat, setu aze an diskoulm a glasker e Breizh : ober ma vo barrek an dud war veur a yezh, hag ispisial war yezh ar vro-mañ hag ar yezh a vez graet anezhi yezh ofisiel, da lavarout eo, ar galleg. Honnezh eo tost da vat, kredenn an darnvuiañ eus ar re a labour a-du gant ar yezh, honnezh eo kredenn tud poellek ha gouiziec, evel da skouer KUZULERION NEUR Departamant LODOU AN HANTER-

NOZ hag o deus savet ur mennad a-du gant ar yezh, nemet evel just, e vironn ar renk kentañ d'ar yezh ofisiel .

Hogen m'ur a dra a zo da enebiñ. Ha da gentañ, ma teufe ar bobl da vezañ ur bobl liesyezherion, evel ar skrivagnerien emañ o paouez envel, daoust penaos e vefe kont gant ar vugale, gant ar skolioù, gant an darempredoù etre an dud, gant ar gouvers, gant ar radio, ha gant ar c'hazetennoù ? Daoust hag e vefe gouestlet da skouer, e buhez ar bobl, un devezh d'ur yezh, un devezh d'ur yezh all ? ' M eus gon na badfe ket pell ingaliñ ar stal:ur bobl n'he deus ket ezhomm div yezh.

Ret eo lavarout an traoù evel m'emañ. Ar galleg, da skouer a zo diriskl evit ur C'hembread, er c'hontrol zoken talvoudus ha prizius e c'hell bezañ evitañ. Ar saozneg a zo diriskl evit ur Breizhad; er c'hontrol zoken, talvoudus ha prizius e c'hell bezañ evitañ. Met ar Saozneg, kaer a zo lavarout, a zo ur riskl evit Kembreiz, hag an neb a lenno gant evezh levr nevez an Lotroù Kalvez, a welo a-walc'h emañ ar c'hembraeg, zoken er skolioù divyezhek o stoura evit e vuhez. Ar galleg a zo un amezeg ken fall all evit Breizh-Izeliz. Pe e plij dimp kement-se, pe ne ra ket, ret eo anzav an traoù evel m'emañ.

Daoust ha n'emañ ar yezh o kilañ, en un doare souezhus, war gement tachenn a zo ? Relijion, Skol, Kenwerzh, Micher. Un tu bennak emañ an dalc'h evelkent !

°°

Pa vez un den diazezet mat war e feiz vroadel, war e garantez evit e vro hag evit e bobl, n'hell ket ur yezh all, pe ur c'hultur estren ober gaou outañ, hag e kemerin skouer an Eskob Strossmayer a gomz Mordiern en e BREDERI-DENNOU (levrenn I, p.109, Gwalarn 76, Neurz 1935). Setu amañ ar pezh a skriva Meven Mordiern " Lorc'h bras Kroatia e oa an ALMA MATER ZAGRABIENSIS, skol-veur groatek ha serbek ZAGREB (Agram, en alamaneg) savet e 1874 diwar lusk eskob Diakov, an Lotroù Strossmayer, medoberour Slaved ar C'hreiz-teiz hag ar gredusañ, ar c'halonekañ mignon o deus bet d'ar mare-se, daoust dezhañ da zougen un anv alamanek. Heñ a zo bet rener speredel ar Groated. Ouzhpenn an arc'hant hag a lusk a roas evit savidigezh ar Skol-Veur, e krouas e 1867 Akademia Zagreb, e kinnigas da virdi-kêr an taolennoù en doa das-tunet en e balez eskob, hag e vevas diwar e yalc'h arzourien ha studierien yaouank slaviat."

Ar pezh na lavar ket M.Mordiern ez eo kement-mañ. Ganet e oa an Lotroù Jord Strossmayer en Essek (Slavonia) er bloaz 1815. Ober a eure e studioù uhel e kloeardi Diakovo (pe Diakovar) hag e skol-Veur Pest, ha resevet doktor war ar Brederouriezh. Goude bezañ resevet, e Vienna, doktor war an Doueoniezh, e resevas an urzhioù -sagr hag e voe anvet da gelenner e kloeardi bras Diakovar, rener ar studioù, ha kalenner an Akademia-Doueoniezh Vienna (1845) ha da ezhuiñ eskob Diakovar (1849)...

Ur spered disuj e oa, start-tre en e gredennoù, ha barrek-tre d'o difenn. Pa voe embannet e 1864 ar SYLLABUS o kondaoniñ drouksioù ha treuzkredennoù ar bed modern, e savas e vouezh enep darn eus an artikloù. Met brudet-tre e teuas da vezañ da heul Sened ar Vatikan, 1869-1870; ne oa ket a-du evit ma vije diskleriet evel un dogmenn eus ar feiz katolik difaziusted ar Pab. Ar pezh a lakas an holl batet, e oa gwelout gant pebezh aezant e c'hoarie gant al latin : ul latin pinvidik ha fonnus a zeus gantañ, tra ma vane darn eus eskibion Bro-C'hall da satouilhata ... A dra sur, evit komz evel-se e renko bezañ studiet estreget lennegezh ha yezh ar Slaved, hag estreget yezh ar C'hernaned...

Met feal-tre e oa chomet da gultur ha da severadur e bobl ha setu perak diwezhatoc'h en devoe kement a drubuilh eus perzh ar Gouarnamant Aostriat-Hungariat.

°°

Petra da dennañ eta eus kement-se ? In abstracto, e c'heller a dra sur, bezañ a-du gant an divyezhegezh hag an teiryezhegezh, hag ouzhpenn (mar bez c'hoant !), met in praxi ? Kement hini hon eus anvet en hor studioù-un a zo tud a ouiziegezh, tud desket-tre, ampart war yezhoù bev, pe war yezhoù marv (mar seller al latin evel ur yezh varv) ... Hag an dud -se oc'h implijañ o deskadurezh da vevaat, da gemerzhañ kultur o c'henvroiz. Bez' e oant, ha bez'emañ o c'hement all a " Souders Lewis " da vihanañ, war boent al lieyezhegezh, -rak Souders Lewis a zo moarvat, en tu-hont da se, unan eus brasañ skrivagnerien Europa .

N'eus forzh pebezh talvoudegezhioù ha pinvidigezhioù spered a zo dindan an anv a "Folklor", n'eus forzh pegeñ kaer ha talvoudus ez eo al labour a ra darn eus kevredigezhioù Breizh, en anv ar folklor, daoust ma vo mat ha frouezhus darc'hal gant al labour-se, n'heller ket chom war ar bazenn-se, n'heller sellout kement-se evel pal hor strivadennoù ha kaout se trawalc'h. Dav ez eo d'ar baotred-araok kompren e renker mont hiroc'h ha diazezañ ur c'hultur broadel, ur c'hultur hag a c'hell bezañ boued ha magadurezh spered ha kalon Breizhia. Anez, e vo skubet pep tra, distrujet pep tra, nemet traoù hag a c'hell bezañ save-teet gant tud desket, evel da skouer modoù ar muzik breizhek, hag a c'hell bezañ implijet gant muzikerien vras da sevel oberennoù nevez.

Ha brezañ, pa renkomp klozañ ar pennad- eñ hir a-walc'h dija, ec'h adlavaromp 'vit pezh a sell ouzh ar galleg, ez eo un dra rekis er bloaz 1960 gouzout galleg, met kement-se n'eo ket ur respont an hini eo. Ar respont n'eo ket hemañ " Ret eo gouzout galleg ", ar respont n'eo ket hemañ " Hep ar galleg n'heller erruout nep lec'h ebet ". Ar respont n'eo ket hemañ " un den hag a gomz pa a car div yezh a dalvez d'oc' daou zen "... Ne'zo kontant da grediñ se! Ne'zo kontant a-walc'h da velout tud o krediñ se hag oc'h ober diouzh se... Hogen n'eus nemet ur respont dereat, hag ar respont-se a dalvez war dachenn ar Relijion, war dachenn ar Skol, war dachenn ar Vuhez pennaiek, war dachenn ar Vicher, war dachenn ar C'horf hag ar Spered ivez. Ret eo krouiñ pe adkrouiñ.

Dre an Eskob e vez unanet ar Veleion hag ar Cristenion eus pep eskopti gant an hini a zalc'h plas ha karg ar C'HRIST war an douar: ar P.A.E.

°°°

N'eus netra marteze o tiskouez gwelloc'h kement-se eget an EOUL-SAKR, dre ma vez benniget, sekret, santelaet gant an ESKOB e-unan, en e ILIZ e-unan hag a zo anvet ILIZ-KADOK pe ILIZ-VEUR, rak en iliz-se emañ KADOK ha TRON an Aotrou'n Eskob.

Deiz Yaou Gembli ete, an Eskob, e pep Eskopti, a laka da dremen en Eoul bet choazet evit-se, ar galloud da santelaat, da maataat, da grefañ-veat an eneb. Hag an eoul-se bet santelaet gantañ a vez kaset dre an Eskopti a-bezh, evit bezañ implijet gant ar Veleion war-dro an denvez-kristenien, evit ar Vadeziant-hag evit ar Cristenien er Sakravantoù all.

°°°

An Iliz a zo UNAN. N'eus ha n'hell ket bezañ DIV ILIZ WRION, n'eus nemet ur WRILIZ ha n'heller bezañ salvet nemet emni hepken. Setu perak e tle bezañ unanet-mat ar beleien ha kristenien en-dro d'o Eskob, evel ma tle an Eskob bezañ tost d'e bobl, tost-tre d'ar re e vez merket dezhañ da ren ha da c'houarn ha da gelenkañ gant ar Pab, - tost-tre d'e bobl dre ar spered, tost-tre dre ar yezh. Ret eo d'ar Eskob ivez kompren ervat doare-spered e dud, rak ar Relijion n'eo ket un dra en aer, met un dra hag a gmer korf ha buhez, e spered ha korf ha buhez ur bobl, hag an holl bobloù ne dint ket heñvel-mik. Abalamour da se e weler bremañ mui-ouzh-mui en holl vroioù-misionoù, Afrika, Azia, Japon, eskibion nevez, ganet er vro, o kemerout plas an Eskibion deuet, an darnvuiañ anezho, eus an Europ.

°°°

War Galon ha war Chouk pep den badezet, war benn pep kristen eus bet skuilhet OLEV-SAKR, - war e Dal ez eus bet lakaet KRISMA S'METEL gant an Aotrou'n Eskob, deiz e Confirmation - war e izili skuizh ha disliv gant ar merv o tostaat e vezo lakaet OLEV-SAKR adarre. An OLEV-SAKR = Eoul ar Silvidigezh, hag ar Santelezh.

(Koulmig ar Gindi, 17.4.1960)

DIRAK AR C'HRIST

Abaoe un nebeut sizhunioù, ez eus du-mañ, e sal vihan ar presbital, e Buien, en e c'hourvez war ar pleñchod ur C'hrist distaget diouzh ar Groaz da c'hortoz bezañ adlakaet. En e c'hourvez, astennet e zivrec'h gantañ, - ne lavaran ket e zaouarn, rak unan eus e zaouarn a zo aet kuit, kouezhet moarvat e poult, hag a dorn all en deus kollet ur biz hag ar pevar biz a chom a zo prest ivez da zispegañ diouzh an dorn ha da gouezhañ.

Ur gurunenn-spern a zo bet graet d'ar C'hrist-se, ha plantet ibilien-koad munut-munut d'ober evit ar spered. War ar pennad blev fonnus ha du

ez eo bet lakaet ar gurunenn, ul lodenn eus ar blev o tivilhañ war chouk Hor Salver, hag ur gizennad hir a led he rodeiloù war skoaz dehoù an Hini Krusifiet.

Nag a beoc'h war vizaj (war zromm) Jezuz: serret-kloz e zaoulagad, e fri moan ha skultet-kaer; e c'henoù avat, a zo digor un tammig, evel un den e -kreiz peoc'h ar c'houked.

Brav-kenañ ez eo linennet Korf ar C'hrist. A dra sur, n'eo ket evel-se ez eo graet korf an den: ne vez ket merket ken spis ha ken mat e gostezennoù, n'eo ket ken lemm kribenn e zivc'har. Nann! ha koulskoude, pegen kaer n'eo ket ar C'hrist-se.

Krist Iliz LANVEZEG! Ur c'hrist graet gant un artizan bennek hag a ouie c'hoari skañv ha deus gant e gizell, bez'ez eus ur 500 vloaz bennek!

°°°

Lous ez eo skeudenn Hor Salver. N'eo ket bet diwallet mat a-walc'h ouzh an evned-noz, ha labezet o deus ar re-mañ korf benniget Jezuz. Moarvat ez eus bet beret glav warni ivez, hag a-hed ar c'horf e weler roudennoù du: livaj ar blev hag ar barv dispeget gant an dour eo en deus graet ar roudennoù divalav-se.

Met evitañ da vezañ labezet, evitañ da vezañ lous, evitañ da vezañ kollet un dorn hag ur biz, e chom ken kaer Krist lanvezeg, ma c'heller chom hir-amzer da sellout outañ, hep kaout ezhomm da soñjal e netra all ebet.

En noazh emañ ar C'hrist, ha koulskoude, n'eus netra en e stumm, netra en linennoù e Gorf Sakr, a gement n'eo ket pur, glan, dibec'h, netra a gement a c'hellfe trubuilhañ selloù, kalon ha spered ur c'hristen. Ya! hennazh eo Korf Mab-Doue, korf pur Mab-Doue ganet eus korf pur ar Merc'hez.

°°°

Krog ez eo ar c'hleñved er c'head derv a zo oc'h ober ar C'hrist, ha kerent ma vez cheñchet plas dezhañ, e van un tamm poultrenn velen war e lerc'h. Met yac'haot e vo ar C'hrist-se, rak bez'ez eus traoù bremañ evit se, hag un den mat eus a Iannou, ur skrivagner bras hag a skriv war ar journalioù en em gargo eus al labour. Adken - pennet e vo poltred Hor Salver. Rak netra eus an amzer dremenet, eus spered, eus ijin, eus poan ar Vretoned kristen, ne dle bezañ lezet da vont da goll. N'hon eus digarez ebet da gant mezh eus hon Tadoù-kozh: er re-seoù a oa kristen, ar re-seoù a ouie lakaet o feiz da dremen en o labourioù koad ha mein. Dervet mat a oa enno, evel ma'z eus berved ennoep ha kenkouls hag i e raip ma ouezoup kemerout skouer diwarno.

(Koulmig ar Gindi)
3 a viz Ebrel 1960

da lozan ar Jev. AR RINOU NEVET. (cf BARR-HEOL N-enn 22, Meurzh)

Krog ez eo darn eus lennerien BARR-HEOL da damall deomp ober bruderozh evit un Iliz disivoud ! Dre-se arabat ez eo deomp kenderc'hel en hent-se. Hogen, hervez ar gwir a anzavomp ouzh pep den, en deus ar BRETAGNE REELLE (N-enn 121) respontet hon tamalloù, nemet ez eo ast betek adoulanañ pennad BARR-HEOL, hep goulenñ aotre, hag en ur stagañ d'e heul diskleriadurioù. Dre-se en deus rener BARR-HEOL kaset diouzhtu da rener ar "Bretagne réelle" al lizher berr-mañ :

Bulien 11.4.60

Aotroù ker,

Emaon o paouez resev BRETAGNE REELLE, ha manet on bet souezhet - mik o welout advoulet ganeoc'h, hep bezañ goulenñet diganin an disterañ aotre, pennad BARR-HEOL diwar-benn al levrig embannet gant BRETAGNE REELLE : ar RINOU NEVET.

Detegout n'en em gavfe adarre ur seurt tra, ho pedan da baouez da zegas din ho kelaouenn hag hoc'h embannadurioù, evel ma pouezo BARR-HEOL hiviziken da vezañ kaset deoc'h.

Gant va gwellañ gourc'hemennoù. M.Klerg, beleg.

Resevet hon eus digant Tugdual ul lizher hir a-walc'h, gant ur sinadur kaer hag ur siell bras da echuiñ, emañ ur respont hag a gaver dije e BRETAGNE REELLE, hag ivez traoù hag a gaver ar respont dezho el levrioù Doueonezh. Dre-se ne lekimp amañ nemet ar pep pouezusañ eus al lizher. Mearvat n'eo ket bet troet sklaer hor pennad dezhañ, rak tamall a ra dimp ur bern traoù n'hon eus ket skrivet... "Nac'het e vez d'ur penadour ar gwir da bediñ evel ma kav dezhañ dereat... e berr, dinac'hañ a reer outañ ar gwir da vevañ... Petra 'c'hortozer neuze? Perak n'e lazher ket evel ur c'hi e-barzh ar c'hoad digenvez m'emañ emañ o pediñ..." (°°)

Ma! ma n'hell ket "Barr-Heol" barn un dra bennak, zoken ul levrig a relijion, hep bezañ tamallet da vezañ muntrer, ez eo echu ar stal. Ha setu ni kondaonet gant Tugdual, bepred en hevelep lizher, en anv Sant Kolomban "da zebriñ bara sec'h ha da evañ dour e-pad seizh bloaziad... Hevezet "

Ganet eo bet, emezañ, nepell diouzh harzoù Breizh (na lavar ket pelec'h) hag e c'hourdadou o deus bevet e-pad deou gantved e Bro Sant-Maloù. Met ne lavar ket hiroc'h diwar-benn e anv hag e diegezh. Kit da welout bremañ.

Diskleriañ a ra n'eo ket stag ouzh Patriarkelezh Moskov, met ouzh Sinodos Iliz ar Verzherion eus Kiev. Homañ a vefe ur rann-iliz en em zistaget diouzh Moskov, ha strewet bremañ e broioù ar c'hornog... Met n'eo ket peursklaer an traoù. Hervez tud'zo e vefe stag iliz Kiev ouzh Patriarkelezh Antiocheia, hag hervez testenioù all e vije bet eskobet

(°°) Ne chomomp ket amañ da bismigañ ar yezh ha n'eo ket direbech. Hol lennerien a reizho. Met troour al ouzher en deus bet bec'h e-unan o kompren !

Tugdual gant eskob ar rann-iliz ukroniat en harlu, a-g-vret gant ar c'heskob ur sektern c'haliat hag un eskob hengatolik (neur a sektern disheñvel a zo dindan an anv-se), heññ o chom e Lausanne (Bro-Suis). Kompren a reer gwelloc'h diwar se perak e ra Tugdual evit e li-dou gant ur c'hemmesk a liderezh roman hag a liderezh bizantat.

Ar sekternoù disheñvel-se, gant 5 (?) eskob en o fenn, a vefe kevredet evit ar c'hornog dindan an anv a Saint Siège oecuménique (Sez Santel ekumenek), o kaout e vurev e Bienne (Suis). En em anvañ a reont ivez St Siège catholique (Sez Santel katolik), o vezañ m'emañ ar renerezh e dalc'h sektern IES Vieux Catholiques (an Hengatoliked). Ha kement-se n'eo ket evit sklaeraat an traoù.

Kemerit bremañ LA BRETAGNE REELLE, niv. 119, p. 782-783, ha lennit ar pennad dindan sinadur an Abad-Eskob Tugdual. Mar n'oc'h bet katteliet mat war ar gudenn, e komprenot en deus Tugdual kaset da sutal tud bet kaset gant kardinal Pariz, da c'houlenn digantañ distreiñ d'an unander. N'eo ket se taun ebet : pa gomz Tugdual eus "hiérarchie parisienne" (hierarkiezh pariziat), ez eo eus tud ar sekternoù stag ouzh an hevelep burev hag eñ, e Bro-Suis, en deus kaset da gankaria'n noz... Nevez'zo, kement ha gwelout, en eus roet ar pennad-se da lenn d'ur beleg desket-kenañ theñ ivez, da gentañ, en devoa komprenet a-dreuz. Ne lavaran ket e skrivfe Tugdual traoù gwidiluz a-zevrikaer, met evel m'emañ an traoù, n'heller ket lavarout ne vefe ket a-wechoù lies-ster e frazennoù.

Peseurt komañ a lake Tugdual otre "Keltiek" ha "Brezhonek" ? Mar en defe lakeat RINOU NEVET E BREZHONEK ne vefe tromplet den ebet diwar-benn e varc'hadourezh. Dav ez eo intent ster ar gerioù hag an diforc'h a zo etrezo.

°°

Hervez unan eus hor c'henskriverion, ne deo Iliz Tugdual nemet ur sektern, ha n'eo ket stag-mat ouzh an ortodoksiezh. Kaou an eus o vezañ n'emañ ket levr an Tad Chery, O.P. diwar-benn ar sekternoù kristen a bep seurt, niverus-kenañ en hon amzer; met ker e koust seurt levrioù ha n'on ket dedennet dreist gant kudannoù evel-se.

°°

Tamall a ra dimp Tugdual en e lizher nac'hañ outañ ar gwir da veñ an Imprimatur. Lavaret hon eus hepken e omp souezhet o vezañ na roe an Imprimatur dezhañ e-unan. Hag-eñ n'eo ket bet savet ar RINOU NEVET gantañ e-unan ha troet neuze gant un all ?

Peadra a zo da chom souezhet ivez o lenn adarre e niv. 119 "la Bretagne Réelle", dindan sinadur Tugdual e-unan an dra-mañ diwar e benn e-unan : "TUGDUAL, emezañ, a zo en em zikouezet eno evel m'emañ: don d'e c'her, dirak Parizianed faos ha pilpous, diskouezet en deus, evel bepred, seundad diabegus, starter didrac'hus a Bili-

tikerezh breizhat-keltiat, e anaoudegezh dre natur eus ar Spered a frankiz hen doug da ziskuilhañ d'ar Gelted an holl zanveziou kuzhet, an holl binvidigezhioù dizenet o personelezh. Ar stumma-spered-se eus e Weneded TUGDUAL an hini a zo en diazez eus an trec'h politikel dispar-se, heñvel a-walc'h ouzh ar pezh a zo nevez-c'hoarvezet pa'z eo bet dishualet Kipr. Breizh Atao !"... Ha setu penaos e vo dieubet Breizh !

Ne lavaran ket ne deo ket Tugdual un den leal, nag un den uvel; plijout a ra dezhañ sinañ e lizheroù Tugdual uvel. Gortozomp c'hoazh ! Martese, da heul un trec'h politikel all, e vo Tugdual un deiz bennak, prezidant Breizh disub, e-giz an Aotrou Makarioz.

°°

Kement ha distreiñ bremañ war AR BRETAGNE REELLE, e kavomp eveek an diskleriadur-mañ eus rener ar gelaouenn " dre zoujañs evit an holl zoareoù-soñjal "pa skriv ul linenn uheloc'h " Gouzañvusted n'eo ket tra roman !" Pennad BARR-HEOL, (niv.22) en deus talvezet da vihanañ da zivasklañ gwir spered ar BRETAGNE REELLE a fell dezhañ c'hoari a bep eil e baotr brav hag e gash gleb: gouzout a ra mousc'hoarzhin ouzh ar Gatoliked pa c'houlenn o ar-c'hant diganto hag eus an tu all n'en deus c'hoant nemet dispenn anezho. Ar seurt speredoù'zo da skarzhañ kreñn eus an emsav, rak muioc'h a zraog a zo d'o heul eget a winizh mat.

Ur ger da echuiñ diwar-benn an Aotrou Perrot. N'hon eus nac'het ouzh den ebet ar gwir da gehelañ, da enoriñ an Ao. Perrot, evel ma kar : hen ober a reomp kenkouls ha n'eus forzh piv. Met nac'hañ a reomp ouzh Tugdual hag ar "Bretagne réelle" ar gwir d'en em servijout eus anv an Aotrou Perrot da siellañ gantañ o marc'hadourezh. En e lizher, e lavar Tugdual ez eo bremañ an Aotrou Perrot tra an holl dud, peogwir ez eo marv. Hag-eñ ez eus gwir, pa vez marv un den ha pa re c'hell ken en em zifenn da implijout e anv a-dreuz hag a-hed, hep dere'hel kont eus ar pezh ez eo bet, eus ar pezh a vo da viken dirak Doue, rak chom a reomp dirak Doue ar pezh ez omp bet: " O oberoù, evel ma lavar ar Skritur diwar-benn ar re varv, a heuilh anezho " (Disk. XIV, 13).

A-berzh Tugdual hag e genseurted diskleriañ sant an Aotrou Perrot a zo ober gant ar pezh n'eo ket ha na vo ket dezho, ha kement-se, petra'fell deoc'h, a vez anvet ul laeroni.

°°

Arabat eo e teufe dinamiterion bep pemp bloaz pe bep 10 vloaz da esa tanfoeltriñ an Emsav. Re a zo bet dija en amzer dremenet.

Da GOUNNAT : " War e anv e-unan e valeo hag e sklerio BARR-HEOL. Chom a raio dishual a-grenn, nemet evel just, e-keñver ar Wirionez hag al Lealded, nemet e klasko atav barn an dud hag an darvoudoù gant ur spered reizh ha kristen. Barn an dud ? kentoc'h o labourioù ... Barn an darvoudoù ? ne davo ket BARR-HEOL war ar c'hudennoù hag a zo stag ouzh buhez Breizh " (B.H.6-7, Meurzh 56)

E. Troal

BRO-GROATIA

HAG

ARC'HARDINAL STEPINAC

" Leun e vez an ilizoù, war ar maez evel e kêr... A garradoù e teu ar barrez a-bezh d'an iliz, d'ar sul vintin. Leanezed gant o gwiskamant. War ar sizhun renkennadoù-tud e-kichen ar c'hadorioù-kofez. En iliz, an dud start-ha-start, evel e Plouarzel Breizh-Uhel". Ar frazenn-se skrivet gant ar jezuit Andrev David war d-Témoignage Chrétien, an 19.2.60 a-zivout Yougoslavia he deus va broudet da soñjal e tegas deomp Penneskob Kroatia ur c'heloù hag a zo mat reket hepken evel kristenion, met ivez evel Bretoned.

"Kroatia, eme an Tad, a vag e Yougoslavia ur gudenn a unander" Rak Kroatia gant Bro-Slovenia, Serbia ha Boznia-Herzegovin a zo unan eus ar peder broad kevredet e dalc'h ar Stad yougoslaviat. Hogen Kroatiz a zo holl katoliked pa'z eo reizhkredmerion an holl Serbed, muzulmiz ar Voziaded ha katoliked met dreist-holl artodoksed Sloveniz.

Ar vroad kroatiat a zo poblet gant Slaved; bet eo avielet gant misionerion alaman ha staget ganto ouzh an Iliz Katolik hag ouzh ar C'hornog. Youl don Kroatiz, anat eo, a zo en em zisrannañ diouzh Serbiz, dezho ar renerezh, ar gouarnamant. Ne vern he stumm, e vezo atav eus ar stad serbiat ur stad vac'houer. Derc'hel a reer atav, war ribl ar Mor Adriatek d'ur vrogarantez relijiel, hiraezhus ha gloazet; eviti Tito, Ortodoksiezh, Markselezh ha Rusia : doareoù disheñvel an hevel-lep diaoul "....

Bernedigezh dichek displeget buan-ha-buan gant an dro-lavar ken brudet hiziv : " Broadelouriezh Relijiel". Evit reizout ar stourm-se daoust ha ne vefe ket gwelloc'h pouezañ war ar pezh a skriv ur jezuit all, an Tad Charlez, en "NOUVELLE REVUE THEOLOGIQUE" (niv.1-59) : " O vezañ ma ro ar c'hultur ur ster da striv-buhez ur strollad-tud, e komprens perak en em zifenn taer pep kultur. Rak muioc'h c'hoazh eget bara ha louzeier eo eus resped hag istia kalonek o deus ezhomm ar gouarnad-tud."

E Kroatia evel e Polonia, ez eo an Iliz stern ha framm gwirion ar vro; ar vuhez sevenadurel a ziwan diwar al liderezh; an uhelvennad kristen a sil merzh dre-holl. Daoust ha ne vefe reizh kement-se ? " An Iliz a renkomp plantañ war an douar eo iliz an dud, n'ebet hepken hini an eneoù, iliz an dud gant kement ez int ha kement o deus" (Tad Charlez) Hogen ar boblad kroatiat n'he deus penn ebet, n'he deus stad ebet; kaout a ra neuze ar penn-se, ar renerezh-se en Iliz, hag an Iliz a ziwall ar pezh a zo broudet gant ur mac'houer estren. " E Bro-Groatia nerzh penañ an emrenerezh eo an Iliz Katolik" Perak souezhiñ dirak ar garg sammet ganti war he chouk ? Pa ouzer talvou-

degezh ur vroadelezh, ur c'hultur yac'h, e tle an Iliz harpañ ha difenn kalet ar vroadelezh hag ar c'hultur-se." Ar c'hultur, eme c'hoazh an Tad Charlez, a zo evit ar bobl a ra gantañ un deare d'en em zivall, ur stumm da viorout ha da zifenn pinvidigezhioù o deus alies ouzh he daoulagad kalz a briz, talvoudigezhioù hag a vez anvet ganti hec'h enor, he surentez, hec'h hengoun, he dibarelezh, he nobided, ha zoken he moraliezh pe hec'h abeg da vevañ. Klask sevel pe serc'hel un Iliz stabil ha fery hep klask ivez kristenat ar c'hultur a zo 'm eus aon, un avañtur dall..."

Abalamour da se, arabat kaout aon da ziskleriañ e oa ar C'hardinal Ioeiz Stepinag ur broadelour kroatiat. N'eus ket pell ec'h anavez unan eus pennoù-bras Yougoslavia ne oa ket bet kondaonet dreist-holl evit e vroadelouriezh kroatiat, met en abeg d'e fealded da Roma. Ya! lamet ez eo bet digantañ e frankiz e-pad 14 vloaz diwezhañ e vuhez en askont d'e feiz en Jezuz-Krist, met ivez en abeg d'e garantez tomn evit e vro: Kroatia. E-kerz ar brezel diwezhañ e oa bet adsavet ur Stad dieub sturiet gant Pavelitch. Hemañ a fellas dezhañ treiñ dre heg ortodoksiz hag islamiz ouzh ar feiz katolik. Labour divalav-tre, ha morse ha ne roas Arc'heskob Zagreb e vennozh d'ur seurt galloud mac'homer. Febezh skouer veur evidomp ! Chom glan bepred er stourm, nag a-zehoù nag a-gleiz : eun bepred !

" Ar veleion yaouank, eme an Tad David evit echuiñ, ha gallout a raint diveskañ, disrannañ, didoueziañ an hengoun katolik deuet eus ar C'hrist dasorc'het diouzh an hengoun kroatel ? " Evit gwir, n'eus disrann ebet da ober: " N'eo ket a-walc'h d'an Iliz bezañ gwiziennet-start gant prezegerezh padus ar feiz, gant sakramantoù ar silvidigezh kinniget d'an holl eneoù a vontez vat. Lakaet e vezan diseas gant paourentez trusk ur seurt kelennadurezh" (Tad Charlez). N'en em lezomp ket d'ober an disperti-se hag a zo un dezenn laik. Paromp hon daoulagad war an den santel Stepinag, stourmer meur an Iliz e Bro-Groatia .

E. Troal

M-B.: Kelennadurezh an Tad Charlez (Charles, mar deo gwell ganeoc'h) a zo deuet dimp dre hanterouriezh Maodez Glandour en kasadenn ziwezhañ "AR FEDENN EVIT AR VRO "

Grazia Delcoda

TINTIN JAKETA
(troet diwar an Italianeg)

Kement-mañ a zo un istor gwirion c'hoarvezet en unan eus keradennoù ar varonelezh a Sardegna.

P'am bezo lavaret deoc'h penaos en amzer Ptolemaioz e oa ar gêriadenn-mañ - ha hi bremañ e-touez ar re bacurañ eus bro-Nuoro-, unan eus pinvidikañ trevadennoù ar Romaned, neuze marteze e ouiot un dra bennak... P'am bezo lavaret ouzhpenn en deus ar gouarnamant lakaet ar werzh koulz lavarout war holl diez ar vourc'h-se ha war an douaroù, en askont d'an truañoù ha zeu ket an dud keizh a-benn da baeañ, neuze c'hwil hag hoc'h eus lennet war

c'hazetennoù ar c'helioù sabatus e oa bet lakaet en gwerzh ur barrez a-bezh eus Sardegna, a ouio kement ha me.

Met kement-mañ a weler koulskoude : lakaet e vez an traoù en gwerzh; an dud a vez taolet er-maez gant o zruilhioù ma van tammoù eus ar re-mañ war an hent. Ne zeu den ebet d'ar werzhidigezh, ha nebeutoc'h c'hoazh d'an adwerzh, hag ewel-se e kouezh an tiez etre daouarn ar gouarnamant. Brev-tre hag hervez ar reolennoù e vez graet pep tra, met a-boan m'eo echu o labour gant patred ar gouarnamant ha ma'z int aet a-rack, ec'h adleka ar re zilojet en o zi (ar prenestrer hag an dorioù n'int ket eus ar re solutañ, evel ma ouzoc'h) o arrebeuri, hag e tistroont dinoc'h-mat da adober o chomaj en o zi, dindan fri patred an domani na daolont ket evezh ouzh an dra-se pe na fell ket dezho ober.

Heñvel a c'hoarvez gant an douaroù: ar berc'henned a zalc'h d'o labourat hep bezañ hegazet pelloc'h gant ar c'homiser, kement ha ken tihan ma'z eus tud hag a lez lakaet ar werzh warno o-unan evit n'o devezo mui ezhomm da baeañ truañoù hag a zo, evit lavarout ar wirionez, trec'h d'al levedoù .

Rak-se e vefe eurus pe dost an darnvuiañ eus an dud (ur wech disannet eus hurlink an hucher) panevet an dic'hannoù, an heol, ha dreist-holl ar malaria.

Peoc'h goude-se war an dienez. D'an nevez-amzer, kalz eus tud ar varonelezh a denn kuit an teol diwar o ziez d'o gwerzhañ e Nuoro. Deoust hag e teuint a-benn, pa zeuio ar goañv, da adteñ o zamm foukenn ? Monnezha a zo ur gudenn gwall-zieas da ziluziañ, ha setu perak he lezomp war he c'hement all.

Kement-se holl kement ha reiñ an ton deoc'h, pe an aergelc'h, mar deo gwell ganeoc'h.

Ac'hanta! e-touez al lastez-tiezh-se diberc'hennet er bloaz 93 edo hini Tintin Jaketa Varker. Teir gwech e oa bet lakaet ar werzh warni, met ne oa bet den ebet o klask prenañ, ha dre-se e chomas ar pelez bras e domani ar gouarnamant. E-pad ar c'heit-se e oa bet Tintin Jaketa e Nuoro; pa zistroas d'ar gêr, ez eas war-eeun d'an ti a oa bet hec'h hini gwechall, hag ec'h antreas dinoc'h-kaer. Dinoc'h-kaer... a zo ur stumm da gomz, rak ar marv a oa en he c'halon. Hep ehan e teus ur skrijadenn a dristidigezh da zistroañ he faour-kaezh fas arvelen.

Met he glac'har a oa an abeg anezhañ en ur gwallleur disheñvel-kaer. Selaquit istor Tintin Jaketa Varker.

o o

Bez'e oa anezhi ur vaouez paour, misterius hag iskliz, un 50 vloaz bennak dezhi. Evel al lodenn vrasañ eus maouezed paour ar Varonelezh e vez gwasket gant an derzhien vrein, ha muioc'h-a-se dre ma (kendalc'h paj. 18)

DEOMP D'AR VEILHADEG

gant Evnig Penn ar C'hoad Kinniget da R.Laouenan

Yen an noz hag an a-vel, Kerzhomp kazel ha kazel
 Daou ha daou tri, ha tri holl d'ar ga-ni -- ri
 Div ha div dek ha dek, an a - ba-denn' vo c'hwek.

1

Yen an noz hag an avel
 Kerzhomp kazel ha kazel !
 Daou ha daou, tri ha tri,
 Holl d'ar ganiri,
 Div ha div, dek ha dek,
 /n abadenn 'vo c'hwek

2

Digor eo ar veilhadeg,
 Bec'h d'ar sonioù brezhonek
 A-unan, a-gevret,
 Kamit Bretoned !
 Kenomp start, kanomp stank,
 Tud kozh ha tud yaouank.

Perwenan, Ebrel 1960

====

Koulskoude, kaer'n devo espern
 Deus madoù ne ray ket ur bern
 Met bet sur, biken ne lesko
 Un all da vale war e vot(c'ho)

13

Perak bevañ'vel ur skrapet? Bet e vo rentan aont emberr
 Petra'dalvezo traoù laeret, Diwallet gant bouloù-mirted !

3

Tregerniñ'ra ar vomard
 Ar biniou 'zo ampart.
 Daou ha daou, tri ha tri,
 Bec'h d'ar jibidi !
 Eizh hag eizh, nav ha nav
 Stoupig ha jabadao .

4

Darn a gar ar broioù pell,
 Breizh evidomp a zo gwell,
 Hag atav ni'chomo
 Da vevañ 'n hor bro.
 Gwir Vreizhiz, pennd-da-benn,
 Bremañ ha da viken !!!

Ge !

pep gwir miret-strizh

Rak 'vit bevañ sioulik ha brav
 'Rek diwall ouzh an taolioù-
 Bevañ bihan n'eo ket ur 'troug
 Na mui c'hoantaat sevel e
 (chouk)

E. Teurnier

Kanet e beilha-
 deg Louaneg
 1960

SON AR GIZELL

GWECHALL HA HIRIE

Yezh Tregor, renket
 un tamm

Bet a oa un am-zer gwechall, ar piker- maen'oa erru-
 fall, Met, bre-mañ, bezet war e-vezh, en deus un tamm talvou-
 degezh Takenn, takenn, takenn e-bet 'vel ma lar ar gi- zell
 Takenn, takenn ta-kenn e - bet, ' la-var ar gi - zell

1

Bet a oa un amzer gwechall,
 Ar piker-min 'oa erru fall,
 Met bremañ bezet war evezh,
 En deus un tamm talvoudegezh.

2

Se 'oa amzer ar gwin-ardant
 Kerzh-kalon'vit an den a boan
 Met droug meur evit e vevrou,
 Rak krenañ 'rae 'vel ur barr-delioù
 3
 Bremañ gent e zeskadurezh,
 'N deus kemeret lod er furnez.
 Kaout mat a ra e vannac'h gwin,
 Met bepred plomm evel ur min.

4

Diouzh ar beure 'vel diouzh an noz
 E vez ordin ur munut tost
 /n ostaleri ne gont ken,
 Rak reo bevañ evel un den.

5

Hag ar gwraez e-barah ar gêr,
 Seder o fenn ha flour o ler,
 Un tamm rus war o muzelloù,
 Ken fichet ha gwrog an aotrou

(kendaic'h : pajenn a-gleiz)

6

Ha c'hoazh e vez an holl souezhet
 O welout menajerezed
 C'h or' lagad d'un den a vicher
 'Vit gallout kuitaat o farkeier.

7

F'o devez c'hoant da gaout ur pôtr
 E soñjont en ur wartelod,
 Met ma'n en gav ur piker-min
 Diouzhtu a roont ur mousc'hoarzhin

8

Un deiz a hirio ne dal ken
 Ar peadra da heul an den
 Ar marc'had'glask tranquillite
 Amzer da gempenn o bugale.

9

Ar piker-min e-barah ar gêr
 A c'hall sevel ur familh gwer
 Bremañ gent an ostilhoc'nevez
 Ec'h erru da c'honit e saveah.

10

Darn 'devez c'hoant d'or'selloù
 Ha soñjal 'reont: at e deus
 'Vit gallout pourmen en oto
 /n deizdoh-gouel hag ar sulic(u)

sellout peseurt dremm a wisk ar ger bara, boued, gwin, penn hag all en ur yezh bennak eus an tu all d'ar mor... E-pad un nebeut bloavezhioù, em eus bet roet kentelioù kembraek dre lizher, d'un toulladig brav a Vretoned: ur 25 bennak a oa bet war an dro. Diwar ar 25 e oa meur a hini hag o veze roet reizhañ o brezhoneg hag o c'hembraeg: un dudi, na petra'ta!

E-touez al levrioù mat da zeskîñ kembraeg, arabet ankounac'haat an droidigezh vat eus WELSH MADE EASY : ar C'hembraeg hep Poan, ac'zet gant P. Loisel (70 Ru Flessis Tison, An Nooned)

AR C'HEMBRAEG H.G. (R SKOL (Skol Niv. 10. Mezheven 1960) 4 LN. /ro'hant da Gai:Revus Skol, Plouézec, C-d-N, Roazon 1911 06.

Ur mell studiaden: 64 + 8 pajenn (raklavar), gant testenioù kemeret war al lec'h e-kerz beajoù, emweladennoù gant penna-durezhioù ar skolioù divyezhek, arroudadoù diwar gazetennoù, fedoù ha sifroù. Petra'fell deoc'h ken ? N'eo ket hep digarez ez eo bet dedennet a-viskoazh ar Vretoned gant doareoù-kelenn ar skolasrion e Kembre : BUHEZ VREIZH gant Mokaer hag an EOST e-pad ar brezel diwezhañ oc'h adantann studiaden P.Mokaer war an diyezhegezh, e Kembre, a ziskouez ez eus bet tud o plediñ gant ar gudenn-se, hep menegiñ tud all evel P.Vallée... Heñvel a-walc'h ar stal: ur vro vihan, ur yezh komzet gant nebeut a-walc'h a dud o stourm evit he buhez enep ur yezh komzet gant milionoù a dud-, ar maezioù diazez ar yezh o tiboblañ evel e Breizh-Nemet a-hont ez eus bet chomet kalz a dud desket a-du gant ar yezh c'hennidik ha skrivagnerion skuit, ha prezegerien helavar. E meur a genver ez eo trec'h ar C'hembraeg d'ar brezhoneg, ha koulskoude e weler ar yezh ivez o kilañ. Ur c'haoser a zo bet savet : c'haoser ar skolioù divyezhek, met daoust da se n'heller ket lavarout ez eo gonszet an emgann ha suraet amzer-da-mont ar C'hembraeg, -setu ar pezh a c'heller lenn etre al linennoù war studiaden an Aotrou Kalvez.

Ret eo dimp memes tra tizhout ar pal kentañ-se, da lavarout eo ur renk ofisiel d'hor yezh, en hor skolioù. Er skolioù divyezhek e vo ac'zet danvez-kelennrion hag arnodet doareoù-skoliata o klotañ gant ar brezhoneg, setu perak, war dachenn ar Yezh e lakomp SKOL SAINT ERWAN er penn uhelañ eus kement tra a vez graet. Piv eta a lakomp ar Vretoned vat da ziskar ar speurennoù sot ha diskiant a vir ouzh taol-esa SKOL SAINT ERWAN da skuilhañ e sklerijenn evel un Tour-Tan? A-benn bremañ e tlefe bezañ bodet en-dro d'ar SKOL-se holl nerzh ar C'hevredigezhioù breizhek, hep dere'hel kont pelloc'h eus brizh-kredennoù ha brizh-kenseurtiajoù. Ewel ur pech'ed war goustiañs ar Vretoned ez eo lezel un oberenn veur evel-se war chouk un den hepken.

KER ARVOR, 23 Rue Mélinière AN NOUED : Embannet gant SERVIJ AN DOURISTIEZH Vreizhat, hon eus resevet un toullad brav a draktoù moulet war baper kaer, gant kartennoù, bruderezh e galleg, saozneg, alamaneg, spagneg evit ar wela-dennourien estren, hag embannerezh evit levrioù, pladennoù, kelaouennoù an emsever. Gouest ez eo an dud bodet en-dro da Ensavadur Per Landez d'ober labour vat.

War bep tachen: kultur, sevenadur, touristiezh, ekonomiezh, hag all ez eus plas d'an dud a youl vat, e Breizh ha labour dezho leizh o diwech'h.

Studiou ha diolloù TAOL-LAGAD WAR AR C'HAZETENNOU
Levazon ar galleg E BELGIA (cf Presse Actualité XII-1958)
o koazhañ

Da gompren stad ar wisk e Belgia ez eo mat dere'hel soñj ez eus e Belgia dre vras : 3 rannvro (hep komz eus ar c'hornadoù-bro alamanek staget ouzh Belgia). An hanternoz, anezhi ur rannvro a sevenadur flandrezek ez-ofisiel, a zo dispartiet eus ar C'hreisteiz gant ur bastellad-vro, divyezhek hervez al lezenn, hag a zo e kalon ar vro : rannbarzh Vrusell. An teir rannvro a zo enno peder lodenn flandrezek, peder lodenn walloniat gallek, hag ul lodenn divyezhek. Betek ar bloavezhioù diwezhañ-mañ e oad deuet a-benn da zerc'hel kompez an traoù e-keñver poblañs etre Bro-Flandrez ha Wallonia, hogen bremañ al lodenn flandrezek eus ar poblañs -daoust pegen izel ez eo feur ar gane-digezhioù e Belgia- a ya war gresk en un doare heverk-kenañ na sav diwar se gwel-gudennoù evit ar gouarnamant.

Skouer GENT. Kelennus-tre ez eo ist'r ar Wisk c'hallek, e Bro-Flandrez ar vro-se na oa genidik ac'hano Maeterlink ha Verhaeren. Ar skouer aroueziusañ ez eo hini GENT, ker-benn Bro-Flandrez, hag a oa anvet an hini c'hallekañ eus ar c'harioù flandrezat. En deiz a hiziv ez eo c'hoazh ar ger 'lec'h na komz an dud uhel ur galleg eus ar reizhañ.

A-rack ar brezel bras kentañ e oa peder gazetenn c'hallek: "Le Bien Public, La Flandre Libérale, Le Journal de Gand, ha Le Peuple Gantois". Kazetennoù an teir gostezenn vrasañ eus an amzer-se o kwezhañ etrezo da c'honit pratik ar c'hallegerion. An div gentañ anezho hepken a dapas chom bev goude ar brezel 1914-18 ha c'hoazh na-voe ket bras a-walc'h o fowez hag o levezon evit herzel na vije peur-flandrezekaet ar SKOL-VEUR vrudet. Ar bobl meret ha labourer e spered gant ar rann "flandrezegour" eus ar Wisk flandrezat ne enebas tamm ebet pa voe serret d'o zro ar skolioù gallek. E-keit ha ma klaskas ur gazetenn nevez roet evit netra "La Chronique Locale" toullañ he hent, e tilamed kuit dija an enskrivadurioù gallek diwar ar plakennou-heñc'hañ ha diwar ar papiroù a-berzh-stad: GAND a oa deuet da vezañ ez-ofisiel GENT. Ul lec'h bennak a viras koulskoude ar c'hultur gallek a drugarez d'ur Skol-Uhelstudioù.

AR C'HARREZAD DIWEZHAÑ

E-pad eil dalc'hadur ar vro gant an Alamaned e klaskas ur bruderezh akuit disverkañ pep roudenn eus ar sevenadur gall. Kentañ hini da vezañ gwazh a se e voe ar gazetenn relijiel "Le Bien Public" berzet evel an holl gazetennoù gallek arall e Bro-Flandrez. Mervel a reas sioul ha brav. Da vare an Disubidigezh, div gazetenn benediziek diwanet e-skud ar stourmarezh-kuzh "Judex-Gand" ha "La Gazette des Flandres" a esajas a bep eil toullañ o hent. Ur baperenn all Grand Echo a c'huitas war he zaol ivez a-berzh nemeur, en ur lezel pep frankiz gant ar gazetenn gozh FLANDRE LIBERALE, an hini nemeti a gement a zo chomet bev a-dreuz amzerioù leun a drubuilhoù

he deus 20 mouladur- arondisamant, ha da eveshaat ez eus ouzh an daou strollad m'eo rannet : Les Dernières Nouvelles d'Alsace hag a zo ar renerezh anezhañ e Strasbourg, mouladur divyezhek ha mouladur gallek, ha neuze Les Dernières Nouvelles de Colmar ar strollad diwezhañ-mañ a denn 160000 skouerenn.

Ouzh ar ger "divyezhek" e stag tost da vat ar memes talvoudegezh hag he c'hevezerezh startañ l'Alsace. An hevelep strollad-se a embann c'hoazh ur gazetenn-galaouiñ sizhuniek o reiñ kelachou ha doareoù sportel; diazezet eo bet e 1952 ha kuit a cheñch he deus kemeret da anv Dernières Nouvelles du Lundi (40.000 skouerenn)

KAZETENNOU POLITIKEL. Evel er peurrest eus ar vro e weler (gant un tenn di-lerc'h marteze) ar c'hazetennoù pemdeziek politikel o vervel. Ar gazetenn pemdeziek d'abardaez hag a veze embannet en Alzas abaoe dibenn ar c'hantved tremenet hag a denn c'hoazh 3.000 skouerenn: Presse libre-Alsace-soir, (S.F.I.O) divyezhek 50% a zo sizhuniek abaoe 4 bloaz'zo. Abaoe 1955 ivez, Le Républicain du Haut-Rhin, gazetenn an demokratelezh socialist, he deus kemeret skouer diwar he c'hoar a Strasbourg hag a vez embannet (en div yezh ivez), net war baper went vihan 27x36 sm...E-touez ar re a zo kouezhet dav menegiñ l'Humanité D'Alsace -Lorraine.

Homañ skrivet en alamaneg hogozik penn-da-benn, ne gawe ket nemeur a brenerien er c'hioskoù, ha skignet e veze kentoc'h dre goumanantob. E darn eus ar mouladurioù ispisial strewet a-drugarez da skouzell profourion largen- tezus-e ouied gant ampartiz lekaat da dridal neudenn dener poblañs ar vro dre bouezañ war "braster ar Frañs" ha dre ziskuilhañ ar c'hostezennoù poli- tikel a-du gant adarnadur an Alamagn.

KAZETENNOU PEMDEZIEK K/TOLIK: Le Nouveau Rhin français, divyezhek, deoust d'he 10 mouladur ne denn nemet 30.000 skouerenn bennak. N'he deus ket kredet riskiañ embann ur mouladur gallek, gant aon da goll arc'hant. Moulset ez eo e Kolmar. E Strasbourg e kaver Le Nouvel Alsacien (36.621, e 1957)

Bez'ez eus kazetennoù all embannet e-varsoù evel l'Ami du Peuple (Strasbourg) ha "L'Ami des foyers chrétiens" (Metz) divyezhek o-div. An hini gentañ a denn 95.181 (mae 57- ebrel 58) Bez'ez eo unan eus koshañ kazetennoù katolik rannvroel e zo. Abaoe 2 pe 3 bloaz ec'h embann ivez ur mouladur gallek disboñvol-krenn diouzh egile, evit ur boblañs yaouank boazet hiviziken ouzh ar galleg.

Kazetennoù evit ar MERC'HEG: E Mulhouse ez eus daou vagazin evit ar mer- c'hed: Journal des ménagères, en alamaneg, ha Chez Vous, Madame, e galleg. E Strasbourg e vez moulset ar gelaouenn sizhuniek a denn ar muiañ a skoueren- noù eus holl gazetennoù rannvroioù bro-C'hall Bonjour, ur magazin stumm po- blek dezhañ (poblek betek bezañ gwall-blat hag izel awchoù, siwazh!) En alamaneg ez eo skrivet dreist-holl.

=====
K L O Z A D U R.
Deoust d'an daou bennadig a-us da vezañ diglok ha diresis e meur a genver, e weler ur yezh hag a zo sellet evel ur yezh vras : ar galleg o c'hoñit ta-

tachenn, pe o seblantet gont tachenn. Hogen ret eo dere'hel kont eus ar doare-spered krouet da heul ar brezel, ar gasoni ouzh an Naziezh, an aon da vezañ kemeret evel Germaned, neuze pouez ar Gouarnamant ha servijoù ar Gouarnamant, a-raok bezañ gouest da varz an traoù en Alzas. Ur fed a zo : kresket ez eo ar Wask c'halleg .Setu holl.

Ur fed hag a zo suroc'h ez eo trec'h ar Flandrezeg war ar galleg. Piv en defe kredet, piv en devefe diouarnet kement-se ? Marteze e vefomp techet bremañ, en abeg d'hor stourm a renkomp ober ouzh ar galleg da vezañ a-du gant Flandrezia. Evit gwir, se ne ra na town na yen dimp. N'emaomp ket evel Jozef Ioth hag a seblante e BUEZ BREIZ (genver 1923, niv.25, paj.577) en ur respont d'ur pennad-skrid gant an Lotroù Mokaer bezañ enep da flandrezakaat Skol-Vour c'h-Gent. Da bep bro he yezh, da bep bro he c'hultur hag he buhez sevenadurel, hennezh eo hol lavar, ha mat pell'zo....

E Breizh avat, emaeomp pell war-lerc'h ar re-seoù. Net n'eus digarez da goll spi. Al labour d'ober a zo krouiñ an ezoum da gaut trezhoneg da lenn- poniañ da grouiñ lennerien ha karourien d'hor yezh ha d'hor sevenadur. Ar galleg daoust da bep tra n'eo ket ur c'hastell- kreñv ha n'heller ket kemerout. Se'zo ur gentel a-berzh istor Bro-Flan- drez da vihanañ. Trawalc'h kement-se da reiñ fiziañs d'an oberourion.

=====
E-touez an oberennoù KUZUL AR BREZHONEG
da skoezellañ : K.R.F. L.Morvezan, 6 Bali ar Gar
Konk-Kernev, 1316.63 An Naoned
=====
DA GLOER VREIZHAET
(1860-1960)
: H A I T I

N'hellomp ket da goñver kantved deiz-ha-bloaz sevidigezh Misionoù Haiti, tevel war al labour gser sevenet du-hont gant mision- nerion hag a zo bet al lodenn vrasañ anezho Breizhiz a ouenn vat.

BUEZ-HAITI
Enez -Haiti a zo unan eus strollad enezennoù an Antilhez Bras etre Amerik an Hanternoz hag Amerik ar C'hristeiz. Ken kaer ez eo gant he gweladtraoù burzhudus, he c'hompezennoù divent o tougen plantemoù a-vilvern ma'z eo bet anvet " Perlezenn an Antilhez ".

Dizoloet e voe gant Kristoc'h Kolombo e 1492 e rann emm o - ziskenn er bloaz-se. Rannet ez eo e daou Republik: Republik Sant Domingo en tu ar sav-heol, hag hini Haiti en tu ar c'huzh-heol. An tu-mañ eus eus an enezenn eo a sell ouzh hor studiaden bremañ; he gorread a zo 30.000 km.karrez gant ur boblañs a 3 milion pe 3 milion 1/2. Ar galleg eo ar yezh ofisiel, hogen al lodenn vrasañ eus an dud a gomz kreoleg, hag a zo ur yezh deuet diwar ar galleg.

Temz-guzer ha doare ar Vro.

lec'hiet ma'z eo e broioù an trovanoù ez eo enezenn-Haiti ur vro domm ha mouest ha dre-se frouezhus-kenañ. Koulskoude, gras d'an avelioù-kenwerzh, d'an aezhennoù-mor ha da dorcsemadur bras an douaroù ne vez ket re c'harv an amzer na re boanias d'un Evropead.

Gant hec'h aocheier kizellet-mat, he lec'hioù trav, he flêremoù strujus, he menezioù uhel, he sterioù diniver, he glawvez eus ar fennusañ, gant an heol toum o parañ warni ez eo an enezenn baradoz ar c'haf, ar c'hotoñs ar c'horz-sukr, ar gwez-bananez, ar c'hakao gant ma vo ivez ar glav a-du.

An Dud.

E-touez eneziz a kaver kement liv-kroc'hen'zo tout, nemet an du eo ar mestr. Diskenn a reont dreist-holl diwar an dud du degaset eus Afrika; tud degemerus ez int, seder, hegarat, tener o c'halon, prim da virviñ ha d'en em doumañ. Don en o c'hreiz santimant ar justis, ez int madelezhus hag anaoudek evit kement servij a renter dezho, ha chom a reont stag ouzh o beleien. Kalz, siwazh, o deus miret gizioù pagan deuet gwechall gant o zud-kozh eus broioù pell an Afrik. Bez' o deus ur relijion ispisial, relijion ar VAUDOU, anezhi ur c'hemmesk a c'hizioù pagan eus Afrik ar C'hornog hag un toullad kredennoù ha kustumoù katolik degemeret gant an dud du. Miverus-tre ez eo doueoù ar Vaudou. Da skouer an Doue-Maer a zo skeudennet gant Sant-Patrig, dre ma vez diskouezet Sant Patrig oc'h argas kuit eus Iwerzhon ar serpanted. An Doue: Ogoun-Hernaj, arc'houere ar brezel, en em ziskouez dindan stumm Sant Jakez ar Brasañ. Doueoù arall o deus o fersonelezh dezho o-unan, evel Kouzin-Azaka-Mede" ministr al labour-douar", gwisket e giz ur palzant. Evit ar gaerenn n'eo Mestrez-Zili, ez eus anezhi un douez fero a ginniger dezhi: robennoù, bravigoù, soavoc'h hep disoñjal ar broust-ivinoù hag ar ruz evit ar muzelloù.

Bodet ez eo servijerien, pe gehelerien ar Vaudou e breuriezhoù, hag en o bodadegoù e reont pompadou a bep eil grasius pe zoujañs, diouzh renk an dud. Er penn emañ ar beleg hag ar velegez gant ur gwir strollad-a-enor war o zro, hag "ar re a vez graet anezho" servijerzed an doueoù (hounsi) " a zo gwisket evel leanezed.

A-bouez bras en o lidoù ez eo an dañsoù eilet dalc'hmaat gant kanaouennoù a orin europat, mat dañset diouzh stumm an Afrikaned.

E gwirionez, ez eo diass gouzout dre just petra eo ar c'hemmesk souezhus-se a baganied hag a relijion gristen. Den ebet n'eo deuet a-benn da brouñ ez eo ar Vaudou ur gwir relijion, hogen ur gwir "grign-bev" ez eo evit ar relijion gatolik.

"MISSION HAITI "

E 1860, Republik yaouank Haiti a reas un Emglev gant Rom hag ar Pab Pius IX a glaskas kaout skoazell digant Breuriezhoù Misionerien er Frañs hag e Belgia, da aveliñ an dud du. Hogen en amzer. Nebeut-tre a visionerien, hag evel ma lavare unan eus politikerien Haiti " Ar park da labourat a oa goloet

a zrez hag a fank ".

Distummet pe vouget e oa bet ar relijion gatolik gant ar gizioù pagan, ha brudet-fall e oa ar vro. Doue koulskoude en devoa taollet ur sell a druez ouzh ar paouez-kaezh enezenn, ha setu en desped da gement skoilh ha spont, ur Breizhad eus Eskopti Kemper; an Aotrou Testard ar Goukêr a skoas war-du Haiti gant un 20 bennak a veleien ha tri eus Breudeur Flouarzel (Breizh-Uhel). Start-meurbet e voe da gentañ, en askont d'an temz-guzer, d'an derzhenn, d'an niver dister a visionerien, d'ar stourmadennoù politikel. Gant ar preder koulskoude da suraat an amzer-de-zont, kentañ arc'heskob Porzh-ar-Prifis a zeuas endro d'an Europ da ziazezañ ur c'hloardi-hemañ a voe savet da gentañ, e Pariz, goude-se e voe kaset da Bont-ar-C'hastell (Breizh-Uhel) hag a-barzh ar fin e voe addigoret evit mat e 1894, e kastell Sant-Jakez, e Gwiklan, eskopti Kemper.

Evel-se, tamm ha tamm, diwar boan ha labour hor Misionerien, troet da vasonerion evel da elvestel, e vleunias war zouar Haiti, ilizoù-meur, ilizoù-parrez, chapelioù, skolioù, ospitalioù.

Un dachenn vras a abostolerezh...

An anv a VRETONEZ a vez roet d'an holl visionerien, dre ma'z eo ar Vretonez eo a labouras da gentañ tachenn diaes ha frank-meurbet Haiti. Sklaer eo ez eo bet savet an iliz katolik, en Haiti, gant Bretoned hag an Aotrou Dupark, eskob Kemper a rae BREIZH DU eus Haiti. Hag an holl eskibion bet e penn an eskoptioù a zo bet Bretoned, kent d'an Aotrou Cousineau (29 a viz Mezheven 1953, Kanadian) hag an Aotrou Collignon (25 a viz Genver 1943, nevez-Amerikan, ganet e Belgia) bezañ galvet da eskibion da Cayez ha da Gab-Haiti. Hep mat ebet, daoust d'an diesterioù spontus o deus kavet war o hent, ez eo deuet a-benn ar visionerien vreizhat d'ober labour gaer, gant nebeut a skoazell.

Bremañ, a-unan gant misionerien vreizhat (Beleion Sant Jakez, Tadoù ar Spered Santel) Tadoù Monforzh, hag ar Frered eus Flouarzel, ha leanezed ar Furnez hag all... ez eus misionerien kanadian o labourat. En tu-hont d'an daou eskob emgomp o paouez envel, ez eus bet sekret un eskob nevez an Aotrou Choquet, e Montreal (Krec'h ar Roue), 15 a viz Gwengolo 1959, ar pezh en deus lakast trouz ha bec'h da sevel e-touez teleion Haiti hag ar gouarnamant (hag hemañ n'en devoa ket roet e asant dre-skriz, hag a zo ret kaout, hervez divizoù ar C'honkordad). (oo)

Gant ar visionerien-se ez eus ivez teleion eus Haiti (un eskot hag ur 100 bennak a veleien)

Da stourm o deus holl ouzh an 60 sektenn protestant degaset gant misionerion protestant eus Amerik ar C'hreisteiz ha re dachet da sellout katoligiezh ha relijion ar Vaudou evel daou dra heñvel.

(oo) Ar c'hraf-se n'eo ket sklaer cf - Missi Mae 1960 paj.2 ul lizher a-barzh an Aotrou Choquet e-unan.

da goazhañ ar frejoù-moulañ eus 50%. Ofisoù eskopti an Naoned o vezañ dis-heñvel diouzh re ar 4 eskopti all ne vefe bet nemet ur stagadem ouzh al levr, ha netra ken."

Hor c'heneil en deus respontet da gement-se ul lizher poellek ha skiantek o tispenn an holl zigareziou-se (keuz hon eus pa n'hellomp ket hen embann war e hed.)" Arabat ankounac'haat penaos n'eo bet lakaet Roazhon da gêr-benn Iliz Vreizh nemet abaoe ur 100 vloaz bennak, dre zistagañ lod eus Breizh eus eskopti Tours" "Ma oa ret ober plas el levr nevez d'un nebeut sent all, ne vefe ket un dra fall, rak ar gristenien vreizhat o deus ar gwir da anavezout ar sent-se koulz hag ar sent all..." "Gwell e vefe bet reiñ d'al levr nevez e-lec'h PROPRE DE BRETAGNE an anv a PROPRE POUR 4 DIOCESES BRETONS. Marteze e lavarot ez eo kement-se bindederezh ha regizidigezh. Lakomp ! Met lakaet e vezomp ken alies da lonkañ poulc'hod, (nann dre volentez fall alies,) ma sav droug en unan enep kement a vez graet da zistrujañ an dra wirion m'eo Breizh, homañ n'eo ket un huñvre anezhi 'c'h onvat ! Kompren a ran mat-tre penaos politikerezh ar gouarnamant a zo raskañ ar mui-añ ar gwellañ kement a zegas da soñj eus an amzer dremenet (en gwir pe en gaou, se 'zo da c'houzout !) Met emaeomp c'hoazh un toullad Bretoned a -benn hag a-youl ha n'emañ en o soñj leuskel da dremen, hep enebiñ, ar pezh a vez graet da ziskar lod pe lod eus herezh hon tadoù-kozh !"

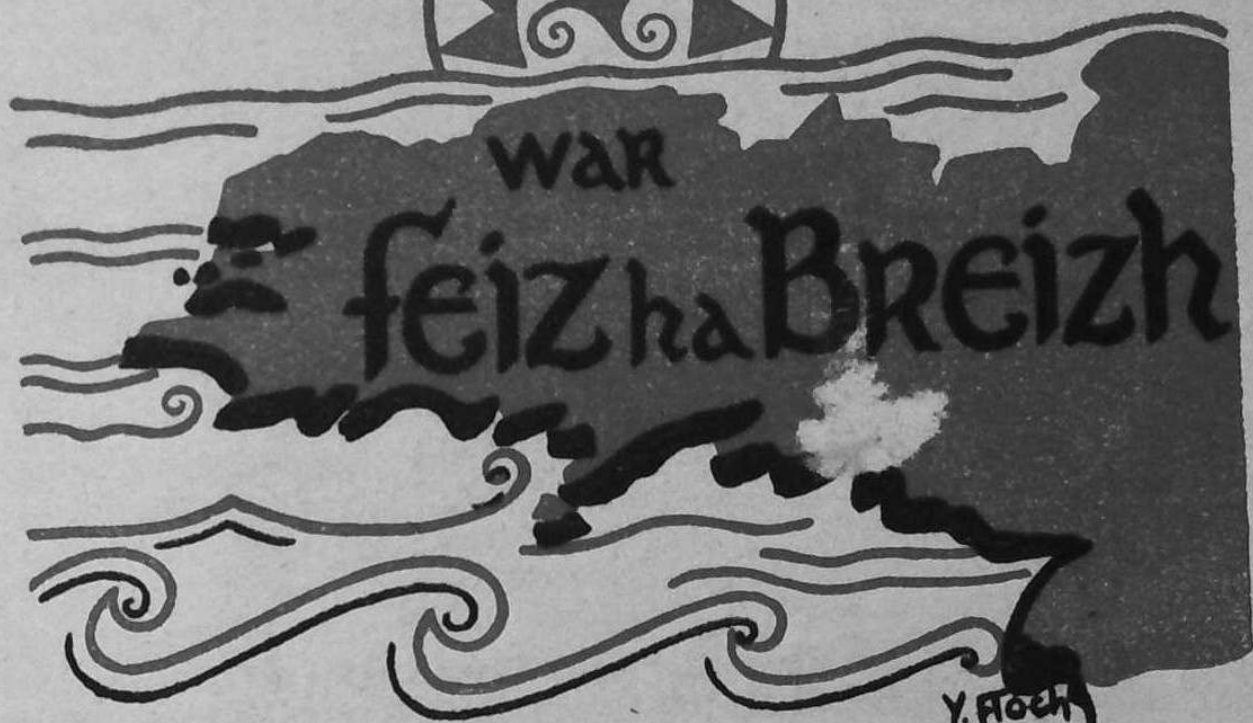
BARR-HEOL. Leuskel a reomp bepred hor c'houmanant e 500 lur (kozh). Dre largentez un toullad mignoned ez a madik ar stal gant ar gelaouenn. Trugarez ispisial a zleomp d'un itron vat ha na fell ket dezhi bezañ envet hag a zo hep mar ebet, an hini wellañ e-keñver BARR-HEOL. Trugarez ivez d'an Aotrou L.N. en deus bet degaset ur chekenn a 3000 lur dimp, gant an hetoù-mañ -mañ : evit ma vo moulet BARR-HEOL... Hervez an diskan adlavaret bep tro war VARR-HEOL, moulet e vo an deiz ma vo savet ur C'HUZUL da blediñ gantañ, ha pa ouezo an niver bras a dud "ampart-tre ha gouiziektre" a lenn hor skridoù pourchas dimp ha d'ar goumananterien labourioù all ha na vo atav ar memes ton ha son ganto !

K.L.NVOÛ.- Hor c'heneil mat, R. Broudig, en deus bet ar glac'har da goll e vamm en un darvoud mantrus, en Abidjan; ket e oa an itron Broudig d'an aod gant he bugale, ha sachet ez eo bet gant ur bern-mor traitour ha beuzet dirak he zud. Hor gourc'hemennoù a gengañv, gant pedennoù evit an hini dremenet, a ginnigomp da Roparz ha d'e holl diegezh.

E PLOUGERNEVE (Kernev-Uhel) ez eo bet marvet an Aotrou DU (Roc'hlan), person ar barrez-se, d'an oad a 72 vloaz. Barzh ha skrivagner (ur pezh-c'hoari a zo bet savet gantañ TREMEUR), brudet evit e vouezh kaer. An Ao. Floc'h en deus bet dastumet digantañ un nebeut kanaouennoù. (Doue d'hen pardono !)

JDAIOU : an 11 a viz Ebrel ez eo bet euredet en iliz Itron Varia Rumengol Mikael ar Gow (mab Yeun ar Gow) hag Anna Maze (merc'h H. Maze). Hor gourc'hemennoù d'an daou bried yaouank ha d'o ziegezhioù.

BARR HEOL

Directeur: M. Le Clerc, rect. Buhulien D C-d-N
N° 24 Septembre 1960, Trimestriel Prix du N°: 1,25 NF

Kener: M. Le Clerc, person Bulien, bro-Dreger
N-enn 24 Gwengolo 1960 Trimiziek,
Koumanant - bloaz : 5' lur

T A O L E N N

Kelennadurezh ar Pab.....	Paj. 2 - 3 - 5
Ar stourm enep an Alkool e Breizh.....	Paj. 5 - 7 - 8
Skol -Bañsion Lamennais (Eñvorennoù).....	Paj. 8 - 17
Lizher d'ar Jeneral de Gaulle.....	Paj. 18 - 19
Ar Preñv en aval (Folklor).....	Paj. 20 - 21
Ur Sellig war G uelioù an Hañv.....	Paj. 21 - 22
Ar Beilhadegoù (Bro-Dreger).....	Paj. 22 - 23
Dalc'h Soñj : 1660-1700-1860.....	Paj. 23 - 28
Levrioù... Théodore de la Villemarqué.....	Paj. 29 - 32
Galvadenn.....	Paj. 32 - 34
Paotred ar Yeoded (son nevez).....	Paj. 34 - 35
Kantik Sant Ezekiel.....	Paj. 35 - 36

Fazi: pajenn 13 lenn Darbar e-lec'h darbin. Ar fazioù all
a zo aes da reizhañ.

pep gwir miret strizh

N'eo ket abegoù mat eo a vank da gennerzhañ en o labour ar re a boagn evit Breizh. Ar menzoù, evel just, zoken ar menzoù gwellañ ne dint nemet menzoù, ha mar ne vez ket oberoù d'o heul ne dalvezont nemeur a dra. Ha koulskoude hep menzoù reizh ha sklaer n'eus tu ebet da reiñ un diazez start ha divrall d'al labour ha d'an oberiantiz ha setu perak embannadurioù evel ar BEDENN EVIT AR VRO -hep klask ober ar roll eus an embannadurioù all- a lakaomp e-touez ar pep pouezusañ a vez graet, e Breizh, war dachenn ar sklerijennañ speredoù : harpet ma'z eo ar gelenndurezh anezhi war ar filozofiezh kristen, war an deologiezh, war diskleriadurioù an Iliz : komzoù ar Fab, ar Gardinaled, an Eskibion. Ma oufe ar Vretoned kristen - hag ar re all ivez, hep mar ebet-, implijañ kentelioù Rom o defe abegoù kaer d'en em gennerzhañ o-unan, ha d'ober da galz doujañ o c'hredennoù broadel.

Setu perak e pedomp hiziv lennerien VARR-HEOL da zont ganimp de selaou kelennoù ar Fab Yann XXIII.

°°

Bep bloaz emañ ar c'hiz gant H.T.S. ar Fab ober ur brezegenn er Radio da geñver Gouelioù Genedigezh Hor Salver. Ur brezegenn diwar ar peoc'h ha diazezoù ar peoc'h gwirion etre an dud hag ar pobloù. Aman e lakomp e brezhoneg, hervez an droidigezh latinek eus prezegenn ar Fab e-kerzh Nedeleg 1959, embannet war LATINITAS, (Mense Januarii MDCCCLX), an arroud-mañ : " A-du-krenn emañ an Iliz gant kement tra a vez graet da bellaat diouzh an dud kañvoù nevez, lazhadegoù nevez ha dismantrou nevez. Met allaz! n'eo ket c'hoazh savet diwar hent, an holl skoilhoù, ha setu perak en amzer dremenet koulz en amzer a ren ez eus bet kement a ziaesterioù en darempredoù etre ar broioù. Ret eo eta disec'hañ mik mammennoù an drougioù anez gwelout ar peoc'h bepred e riskl bras. Hon Diaraoger meur, bennozh an Aotrou war e anv, Pius XII, dreist-holl e brezegennoù war Radio da geñver gouelioù an Nedeleg er bloaz 1942-43 en devoa merket splann an abegoù eus ar yenien hag an digarantez etre ar broioù. Mat eo degas da soñj eus e gelenndurezh. Setu emañ ar c'haolioù eus an holl ziaesterioù : an terriñ gwirioù hag enor mab-den, an tiegezh, al labour; an disprizout kelenndurezh an Iliz a-zivout traoù ar gouarnamant; bresañ, enep al lealded, frankiz, anterinded ha klokter ar Broioù bras pe vihan; sevenadur ha yezh c'he-nidik ur vroad bennak mac'homet, er broioù 'lec'h ma'z eus isvroa-delezhioù...."

Ar gerioù diwezhañ-mañ a zo ken sklaer ma n'heller ket faziañ en o c'heñver. Hep chom da dortal e c'heller o c'hemerout evel lavarret diwar-benn stad ar Vretoned evel diwar-benn broadel-

lezhioù bihan strewet en Europa hag e lec'h all. Un tammig fent am boa bet, p'am boa roet ar pennad a-us da lenn e latin d'ul latin-negour ampart ha brudet : "Da! emezañ, se'sell ouzh ar Soviedoù !" - Adlennit eta ! Ha livirit din ha ne sell ket kement-se ouzh broioù ha kulturioù evel Breizh ?

Pa gomz ar Fab diwar-benn gwirioù hag enor an den, diwar-benn gwirioù an tiegezh, gwirioù an dud a-boan, ez eus anv gantañ a justis hag a lealded, hervez gourc'hemenn Doue hag a ro urzh da zoujañ ha da respetiñ madoù ha peadra ar re all.

Kerkoulz all, pa gomz diwar-benn gwirioù ar c'hulturioù hag ar yezhoù e diabarzh broioù bras, ez eus anv gantañ a justis, a reizhder na petra'ta ! bepred hervez gourc'hemenn Doue hag a ra un dever da bep den ha da bep gouarnamant da reiñ d'an dud ar pezh a zo dleet dezho.

Ha pa vo sellet ervat, daoust hag ar c'hulturioù-se n'o deus ket muioc'h a dalvoudgezh eget madoù o sellout hepken ouzh ar c'horf ? Selaout e'hoazh ur wech kent mont hiroc'h, kelenndurezh ar Fab. Warlene o tegemerout ar ouizsien bodet e Rom da enoriñ memor ar skrivagner latinek brudet Kikero, o lavaras dezho : " Peogwir ez eo er spered emañ diazez ar pezh a zo enor an den hag ar pezh a glet ar gwellañ gant e natur, e tleer klask gant ar brasañ gred kement a uhela hag a stumm ar spered ".

°°

Bremañ e c'heller kompren pegen diskiant ez eo al lavar anavezet ha roet evel digarez gant darn da deurel dispriz ha dis-megañs war labour ar vrogarourion : " Ar Relijion gatolik, an Iliz n'eo ket karget da saveteiñ yezhoù ha kulturioù ! " ' M eus son e vo ret kas ar Fab da adober e peologiezh d'ur skol-veur bennak da zeskiñ dezhañ e vicher. Un diforc'h a zo etre ar bed-mañ hag ar bed all, an holl a car se, met er bed-mañ ez eo karget an Iliz da brezeg ar wirionez hag ar justis.

Diskennomp bremañ war dachenn ar fedoù. An neb a gomer karg ar skoliata, a samm war un dro un dever a justis da seveniñ e-keñver ar Vretoned vihan pe ar Vretoned yaouank fiziet emañ. N'hell katolik ebet lavarout : " Ober a raimp, diouzh ma raio ar skolioù all, da lavarout eo Skolioù ar Gouarnamant ! " Da bep rener skol da urzhiañ e di en doare ma vo doujet ar justis, e kement ha ma c'hello. Ha c'hoazh ne raio nemet sentiñ ouzh lezonn Doue, kelenn an Iliz hag ar Fab, ha divizoù Eskibion ar Vro.

°°

(°) Acta Apostolicae Sedis, 51 (1959) paj. 302. Evit ar re a car latin : " Cum prorsus in animo insideat, quod magis natura et dignitate hominis dignum sit, ardentius acquirendum est id quod animus colat et ornet.

Bez'ez eus e Breizh-Izel skolajoù 'lec'h ez eus bugale brogrourion ha kaer o deus o zud goulenn evito kentelioù .Metra d'ober. Ur skolaj all: Itron Varia Wengamp, ez eus bet goulennet eno digant ar vugan-piv en devoa c'hoant da heuliañ ar c'hentelioù brezhonok. Hag ur bern o deus roet o anv. N'eo ket karget BARR-HEOL d'ober bruderezh evit skolaj ebet, met an tadoù hag ar mammoù hag a lenn hor c'hazetenn a ouezo ez eus tu da vihanañ da gaoutun tamm justis, e Skolaj an Itron Varia, e Gwengamp

°°

Un digarez trist ha paour ez eo lavarout " Ober a raimp diouzh ma raio ar Skolioù-stad !" Kement-se a zegas da soñj eus ur siklezon , ha n'eo ket peurvouget c'hoazh, ken diaes ha ma'z eo plantañ tro e gou-zoug ar gaou. Ar siklezon-se a embanne n'o devoa soursiet ar gatoliked eus kudenn ar vicher hag eus aferoù al labour, nemet goude ma oa krog ar varskourion da vrudañ o c'helennadurezh. Er c'hantved tremenet ez eo deuet ken diaes stad ar brolesterien, gant savidigezh uzinoù ha konversoù bras ma'z eus bet klasket an tu da ingaliñ traoù al labour hag ar c'hrouiñ ha ar gwerzheñ madoù. Daou zoare da ziskoulmañ an traoù: Marksegozh ha Kelen-nadurezh an Iliz Katolik. N'ab a anavez istor an "emsav kevredadel" a oar a-walc'h ez eo bet an Iliz o penn ar c'hrogad ha n'omp ket sot a-walc'h da lonkañ evel poule'hod, tezennoù progresisted evel an Tad Montuklar eus " Yaouankiz an Iliz" deuet un nebeut bloavezhioù'zo d'ober e Sant-Brieg prosez an Iliz katolik ha da lakaat tan war o gorn-butun dirak ar seliad selaouerion da c'hortoz dislavarerion pe c'houlennerion-diskleriadurioù da sevel war al leurenn.

N'eo ket mat d'ar gatoliked chom war-lerc'h war dachenn ebet, dreist-holl pe lugern dirazo evel un tour-tan kolennadurezh an Iliz. Met war fell dezho dispenn roudoù unan bennak, war dachenn ar skolioù, e roimp dezho ur skouer eus ar c'haerañ. Gout a oar a-walc'h lennerien BARR-HEOL pegement a "bikou-goulennata" hon eus lakaet peurvuiañ da heul ar c'he-vedad kelennerion ha skolaerion-stad AR FALZ, evit kaout ar gwir da la-varout un tamm mad diwar e stal. Aet eo ar c'hevredad-se da ober e SKOL-HANV da Vro-Gembre e-pad 15 deiz; 58 a skolaerion pe a studierion. War an OUEST-FRANCE (20-21 a viz Eost) ha war an TELEGRAMME ez eus bet gallet lenn ar rentañ-kont sec'h met sklaer a-walc'h eus o zroiad.

Gallet o deus gwelout ha studiañ a-dost doareoù-kelennañ ar skolioù eno. Dijs ez eus bet graet meur a studiadenn war ar sujed-se gant ar pactor-araok n'eo an Lotrou Kalvez, rener Skol Divyezhek Ploueg-ar-Mor, evel AR C'HEMERAEG HAG AR SKOL (Mezheven 1960). Skrivet hon eus dija, pe war n'hon eus ket c'hoazh, hen ober a roimp bremañ : un touller-hent, ur gwastadour, ur sklerijenner, - en ur ger, un den meur- ha na seblant ket ar gatoliked bezañ taolet evezh outañ : rener Skol Sant Erwan. Hep war ebet ez eo bet talvoudus ha skourius e labour evit ar skolaerion hag ar gelennerion-stad o-unan. Lusket ez eo an emsav sevenadurel war hent reih ar SKOLIOU DIVYEZH. E gwirionez war hent ar justis hag ar reizher !

Un tamm kendemouez etre ar skolioù : skolioù-stad rik ha skolioù dindan-gontrad -peogwir bremañ e vo kont evel-se-, ne ray ket a zroug !

Ha mar kav d'ar Vretoned diwezhatoc'h o devozo bet ar pezh a zo dleet dezho, hervez ar reizher, gant ar Skolioù Divyezhek, e vo mat an traoù evel-se. Mat ma kavont ez eo re ziefedus ar seurt sko-liata o devozo bepred ar gwir da c'houlenn hiroc'h. An Iliz hag ar Pab a vo a-du ganto war ar poent-se.

Testenioù

AR STOURM EMEP AN ALKOOL E BREIZH

Kudenn skrijus an alkoolegezh a dlefe ankeniañ an holl Vretoned, rak arabat kaout mezh, n'eo ket divalav ar maout a ya ya ganimp evit al lonkañ. Abaoe un nebeut bloavezhioù ez eo kroget ar stourm gant hiniemoù, everion paret evit an darn vrasañ anezho, izili ur vreuriezh "AR GROAZ AOUR" hec'h anv. En ur c'hrogad graet ennañ kement a verzh gant Iwerzhoniz, daoust ha Breizhiz a c'hellfe chom diseblant ha dioberiant ? Anat eo ne vo ket tu da zont a-benn evel hor breudeur tramor, rak ur feiz eus ar c'hentañ trec'h evel o hini, a ra diouer deomp.

Ar bodadegoù savet gant pacted ar GROAZ AOUR, evit skle-rijennañ o c'henvroidi, ez eus un dra divoutin-tre hag a hej start speredoù ar selaouerion. Lonkerion dizonet a ziskleir o buhez kozh a hailhoned. Nouel Jakob, marc'hadour-pesked a Gastell-Paol, isrener ar Groaz evit departamant Penn-ar-bed, oberiant-kenañ en e gorn-bro en deus plijet gantañ e wfe embanet ar bregegen pe gentoc'h ar " ar c'hofezadur" a zispleg e brezhoneg, en emvodoù niverus graet e Bro-Leon.

Beleg E. Troal

" Seitek vloaz an boa pa oan staget da evañ. Da gentañ ne vezen mezh nemet ur wechig bennak e-doug ur bloavezh. Met evel ma ouzoc'h, ar pleg fell-se ur wech kemeret ne da ket war zigrokiñ. Rak en em lakaat a raer da evañ evel n'en em lakaer da vutuniñ. An toulladig gwechoù ar bloaz, a zouas da vezañ ur wech ar sishun, bemdeiz, hag erfin, div teir gwech an deiz, pe c'hellen. D'an eur a hiziv ec'h en em c'houlennan penaos n'em eus ket kaset va zud d'ar vered a-rack o foent. Rak, kredit ac'hann, ret eo kaout un evar en ur fawdh evit gouzout petra eo !

Tapet an boa ur c'hleñved, rak an alkoolegezh a so ur c'hleñved heñvel-kalz oush ar c'hleñvedoù all. Ar pleg a oa kemeret ha kemeret mat. Abaoe ez eo kemeret ar pleg da evañ eget chom

a-sav. Va zud ne ouient mui ouzh peseurt sant en em erbediñ : deuet e oan ha ne veven mui nemet evit ar boeson .Sulioù,gouelioù, pardonioù,foarich yonien evit en em domañ, tomder evit en em yenañ, kement digarez a zo war an douar, a oa mat.Va buhez a oa un ifern.Buhez va familh a oa ur gwir ifern.

Penaos ober evit ehanañ da evañ ? Tout hag ar rest an boa graet evit klask paouezañ.Pa vezen diwar an dour, em beze wezh o vale. Deuet e oan hag e neuen em dilhad:teuzet e oan.Ne gredfec'h ket ac'hanon, ur pezh den ma'z on bremañ, ne bouezen nemet 120 lur.Hejañ a raen evel ur bern delioù.Ha labour,forzh pegeñ nebut ! Ne oa nemet ar "gouelien" hag a gonto.Debriñ,forzh pegeñ nebut :evañ evel un toull-goz. P'en em gaven er gêr, e vez re enk an ti, ar patatez a veze re boazh pe re griz, ar c'hig a veze evel kaoutchouk.Disterañ tammig trouz e veze grilhet ar pladoù. Ar c'hazh 'veze stlapot er-maez dre ar prenestr. Hir e veze kavet an noz-vezhioù,rak kousk ur boesonier n'eo ket un diskiuzh. Skuishoc'h o sevel eget o vont da gousket; c'hoari en em stlejañ, ha mall da c'houzout e pelec'h kaout ar c'hartad kentañ evit enaouiñ ar "moteur"...Ar c'hartad-se a c'halve un all...hag un all...hag un all, betek kaout ur foz d'en em ledañ.

Hag ar vuhez-ifern-se ho deus padet 15 vloaz.Deuet e oa ur poent ,pa vezen diwar an dour, em beze aon o sellout er sklasenn :ne oan ket heñvel ouzh un den. Memes tra, em boa c'hoant da bareañ, evel ma klask an holl everion.Rak an holl vezverion o deus klasket holl chom a-sav.Met ur wech ma'z eus re a alkool er gwad, e ranker kenderc'hel da evañ.Rak tizhet un derez'zo, n'eus mui dalc'h ebet.Neuze e vez poent ober unan a zaoù,rak ar volontez a zo get gant an avel; dont a raer da vezañ izelloc'h eget un anevañ.

O klask ober evit ar gwellañ, ha drist-holl evit tec'hout eus an degouezhioù, setu me d'an trovadennoù,ha mont da soudard evit 5 bloaz e batailhon Afrika. En hor rejimant den ebet ne ouie saczneg.Me a anaveze ur ger bennak,rak Joni e oan bet gwechall.Setu me lakaet da jubennour gant an Amerikaned nevez-dilestret,met dilestret ivez ganto bernioù alkool. Diwar neuze n'em boa gwelet hag an heol nag al loar e-pad tri bloaz. Echu ar brezel o tistrois d'ar gêr evel un torch-listri.Nerzh ebet da labourat nemet da evañ.Me welen ket sklaeroc'h en doiz eget en noz.En ur ziskenn gant ar straed-vras e Kastoll-Paol e vruzhunis gwerenn ur rekstel,r s izhun war-lerc'h o lammat diwar va marc'h-houarn e valis unan all.Ur miz goude, e oa tro ur veranda,pulluc'het un tu anezhi, en ur vont-tre en ostaleri, ha bruzhuret an tu all en ur vont er-maez.E Plouian,e-kerzh un noz-pardon, herr d'ur c'harr-tan da gilañ en ul lotiri priajouh.Gonidoù sklaer ha kolloù anat !

Petra ober ? L'varout a raen atav : "Ar vuhez-mañ n'eo ket evit padout. Neunv pe veuziñ a zleas ober!Unnek vloaz'zo e kinnigas ur medisin din ober war va zro : " Ya,ya, emezon, grit pikadennoù din...pikadennoù evit ar c'hezeg.Me'baseo prun deoc'h,mar gollit va farsañ.Neuze e c'hellit krediñ ho pezo gouezet ho pemp gwenneg !".

Met c'hwec'h devezh goude al louzaouerezh e oan adarre war bayez Kastell,leun evel ur sac'h-fars.Hag ur miz goude e oan staget da welout an diaoul war ar c'hontouer.

Yac da Vontroulez,ur wech all, war-du al louzeier!Met va mamm he dije graet gwelloc'h o stlepel hec'h arc'hant dre ar prenestr.Koulskoude ar c'hoant pareañ n'am c'huitae ket.Ur wech all ez is da Vontroulez,met kouls e vije bet din bezañ roet un taol-bouc'hal en dour. Neuze ur mezeg a Gastell a lavaras din "perak ne dafes ket da Gemper da ospital ar re foll ? "

- Mat! ma warantit din e parein, ez in !"

Lod a vez anv ganto eus an ifern war zouar.Kredit ac'hanon, me'zo bet diskennet en ifern-se. Na spontusañ ti.Ne dremens ket un dervezh hep gwelout deou pe dri gorf marv o tremen e lost va gwele.Pebezh rann-galon gwelout tud mempret evit bezañ kreñ ha yac'h o vont o zreid en o raok d'ar vered. Ozhperenn an hanter anezho abalamour d'an alkool milliget. An dra-se,kaer a zo, a ro da soñjal. Sant Tomaz ne gredas ken ne welas,met me am boa gwelet a-walc'h.

Eizh vloaz a zo tremenet abaoe ha neu eus evet nemet dour abaoe. A-raok me oan mat da seurt:poent'zo bet n'en dije ket va zad fiziet ennon lost e roched.Bremañ e vevan hag an dud er gêr a vev ivez.Ha kredit ac'hanon, d'an eur a hiziv,hon eus holl ur vuhez all. Chadennoù ar boeson a zo drailhet evit mat, hag abaoe ne glaskan nemet terriñ chadennoù an everion all, skoazellet gant va c'hamaraded paret-, un toullad mat anezho dije

N'eo ket a-walc'h mant d'an ospital,kemerout louzeier. Ret eo d'an everion paret- evit derc'hel mat- en em welout etrezo, e bodadegoù. Ne gredit ket marteze - prouet eo koulskoude- an ever paret hag a chom gantañ e-unan, a gouezh adarre peurvuiañ. E dud a fello dezho kuzhat warnañ :lavaret a raer ez eo bet ouzh en em louzaouiñ evit ar rem, an nervernoù.An emezeion avat, a oar mat ez eo bet evit ar "gouelien".Keit ha m'en do wezh an den, keit ha ma kuzho e bec'had, n'en em gavo morse da bareañ evit mat, rak neuze ec'h en em santo disteraet o nac'hañ ar banne kinniget dezhañ. Ar veskennad-se a vezo ur boulc'h evit un diskenn all.Ur wech tañvaet,ne chomo ket a-sav aze.Un nebut sizhunvezhioù goude, evañ al labour da adober.

Ma'z eo ezel eus ar Groaz-our e vo aliet da goma dirak an holl eus an hent fall ma'z eo bet e hini,hag evel-se e rento ur servij bras d'ar re all ha startaat a ray e-unan evit chom hep glebiañ e vuzelloù gant beradenn alkool ebet mui.Rak n'eus ket da dortal,n'eus mui nemet un hent hepken : hini an dour sklaer hag an evajoù tamm binin ebet enno.

ket) 3 bultin ruz a oa trawalc'h evit meritout bezañ skoet er-maez, hag unan wer hepken... Ur c'henderv din ha n'em blije ket en peñsion tamm ebet a boanias kement, a c'hoarias kement war an tu gin ma tapas kaout an hini wer ha pa oa o tont eus ar burev e lavaras din, seder evel pemp gweneg : " Barrek on ! douet eo ganin ! ". Ne voe ket barrekoc'h a se, tamm ebet, rak ne voe ket kaset d'ar gêr hag e renkas chom evel ar re all da uzañ foñs e vragoù, da doullañ begoù e chaosonoù, da c'hoari polotenn gant e votou-koad ralek,...

Hailhoned vihan e c'amp ivez, darn ac'hanomp. Daoust d'an urzhioù bezañ strizh gant ar skolaerien hag ar mestroù-studi. E-touez ar mestroù-studi e oa unan hag a raemp anezhañ P.T.G (e brezhoneg mat Pis-teir-dakenn, gant resped deoc'h !), dre na oa tu ebet da c'hoarioù troioù dezhañ, zoken pa veze 'lec'h ma...ouzoc'h..., rak ne na veze ket pell oc'h eber e droioù.

En ur pezh dortouer e oan-me o kousket ar bloaz kentañ : hini an Aelez Santel, a gav din. Ha p'emaoc'o kofesaat, ret eo din kontañ. Bep sadorn da noz, e kavemp war hor gweleoù, renket ha pleget brav lienaj fresk kompennet gant al leanezed. Ha bep sadorn da noz, propr ha modest, e cheñchomp dilhad hag e raemp ur bakadenn gant hon traoù du, hag ar bakadenn-se a lakasemp dindan hor gweleoù, hag an deiz war-lerc'h en ur ziskenn e taolomp anezhi en ur c'horn eus an dortouer.

Ma' n'ouzon ket penaos e voe an dro, mat unan bennak ur sulvezh ar beure a gomañsas skoñ e bolotenn traoù lor war gweleoù ar re all d'o dihunif, hag ur sabad eus ar gwashañ e voe ha c'hoarzhadeg hanter-vouget. Pa veze skoet ar bolotenn war c'henoù unan bennak e talc'he da ruilhal, ha dav e veze mont war ar parlochoù d'he c'herc'hat en-dro. Ur wech bennak, e tigoras didrouz-kaer ar ridezioù war loj an evessaer, mat gwelet e oa bet un dra bennak o fiñval hag holl evel logod en hor gweleoù serret-kloz hon daoulagad genimp evel just, ha souchet didrubuilh din'an hol linse-lioù... Ar mestr-studi avat, a reas tro ar gweleoù hag a gavas unan ha na ouie ket ober e varv bihan kerkoulz hag ar re all, ha dav e voe din sevel, gwiskif va dilhad ha mont en sav e-tal al lavabo da c'hortoz ar c'hloc'h da seniñ an dihun. Mat abred e oa : 4 eur bennak marteze ha ne savfe ket ar baotred a-raok 5 eur ½. Ma' ur wech aet ar mestr-studi d'en em glenkañ a-drek e ridezioù gwenn, ha na ha gortoz ur pennadig ha neuze sioul-sioul-sioul da vont d'en em silañ etre va linse-lioù... N'eus ket ezhomm da zanevelañ hiroc'h deoc'h; c'hwi'oar a-walc'h petra en em gavas.

Ret-mat e veze sevel abred ha mont d'ar chapel evit ar padennoù hag an oferenn benediziek. Arabat deoc'h krediñ ez aemp holl a galon vat da bediñ an Aotrou Doue, dreist-holl pa veze yen an anzer. An dro voas, an dro glasel e oa chom er gwele ha digarezif un tamm poan-benn. /-benn eur an dijunif avat, e veze sennar ar wazed ha prest da c'hoari les adarre, trosenet o foan-benn... Awechoù, allaz! veze cheñchet plas d'o foan-benn. Rak gwech hag anzer e voe gwelet ar pennrener, an Aotrou Mahe, o tegoue-

zhout en dortouer d'ober tro ar gweleoù da welout ha tud klañv e veze. Gwazh a se d'ar baotred kaezh paket evel-se! E zorn dehoù a lakas an Aotrou Mahe war benn ar paotrig da welout hag-eñ e veze gant an derzhienn ha neuze " Gwelloc'h eo deoc'h chom hiziv en ho kwele ! "

Hag ar remed peurbadus ? Divinet hoc'h eus : un tamm spurj skañv, nebut a voued, ha redek e-pad an deiz a-dreuz an dortouer, klevout ar re all o vont hag o tont a-dreuz an ti, pe o rital er porzhioù-c'hoari, hag an deiz war-lerc'h adkemerout ar vourlenn, memes tra ! Ma' evelato ! Tamm chañs ebet... Darn finoc'h ne lezent ar spurj d'ober e efed hag a ouie en em zibab kerent ha na veze aet kuit ar seurez a oa bet o reiñ dezho ul lcaiadig traoù blazet-fall. Ar re-se a c'helle tremen un devezh eus ar c'haerañ, hep kentel, na poladennoù, na notennoù.

°°

Notennoù am eus lavaret. Rak un diforc'h bras a oa etre poentoù ha notennoù. An notennoù a oa an notennoù fall a veze merket war ur c'haier a veze kaset eus ar c'hlas d'ar studi hag eus ar studi d'ar c'hlas gant unan bennak a fiziañs. War ar c'haier e veze merket sifroù : 1, 2, 3, 5 pe ur 0 a gundu, an notenn washañ-tout, gant rebechoù a glev d'an holl pa zeus an Aotrou Pennrener da lenn an notennoù ar sadorn da noz. Diass-tre ober ur sell war ar c'haier-se, rak kuzhet e veze er burev ha pa veze kaset eus an eil d'eben e veze ur mestr bennak atav ouzh hon evessaer. Duet ez eus bet paper gant va notennoù-me. Ur sulvezh bennak, ur sulvezh ar Fantekost 1927, em boa tapet teir gwech 5 notenn ! Gant 5 notenn e kollid ur poent ha gwelout a rit ne oan ket pell diouzh ar "vultin velen" a veze roet pa na daped ket 95 poent...

Ur wechig bennak e veze tu da ziverkañ gant an taol-gouenn un notennig kamma skrivet-fall hogen ur vicher diass-tre ha skemp-spontus e oa, ha pa rae P.T.G (da skouer) lagad vihan en ur sellout etrezek ur c'hogn bennak eus ar studi e cad sur e oa merket mat ar bizhier bihan (1, II).

°°

Bep'e oa traoù hag a blije din e buhez ar Skol-Bañsion, hag estonet e vo va lennerion, na varkan e-touez an traoù am eus dalc'het soñj anezho ar gwellañ ez eo ar c'hoari-polotenn-chasser. Rannet pep klas etre daou gamp ha neuze an eil kamp oc'h esa tapout paotred ar c'hamp all, hag an hini a echue da gentañ a c'hoarze ur poent...

Honnezh e oa ar c'hoari beurbadel, e-pad ar 6 mis kentañ eus ar bloaz, betek Paok. Plat e oan evel ur plankon, gweñ evel ur silienn, skañv evel ur gwifver, hag em bloud e vezen o c'hoari polotenn evel-se. Mat da redek, mat da gosteziañ, mat da lasmat, mat da c'hourvez, da sevel ar bolotenn d'ar red diwar an douar etre va botoù,

mat-tro da bakañ anezhi diwar nij e lakaen awechoù un hanter-porzhiad paotred da redek war va lerc'h e-pad ur pennad mat.Fa veze va zro da vezañ chaceor pe denner, e tifannen brud va c'hamp gant berzh: devezhiennoù a veze, taol ha taol e tizhen ar baotred... Bep 15 deiz e veze adgraet ar c'hampoù, met a-benn neuze o devoa bet droed an drec'hourion da gaout ur bannac'h kafe war-lerc'h o fred... N'eo ket va c'hamp eo a gase ar maout gantañ bep tro, rak bez'e oa gwinvered all en hor meskoù estregeдон.

D'ar yaou ez aemp da c'hoari mull-droad met gant polotennoù kaoutchouk leun,met ar c'hoari-se a zo re anavezet ha neuze n'em eus taolioù meur, na kuriou da gontañ deoc'h da greskiñ va brud vat ha da lipat un tamm gloar,dre-se ne fell ket din abuziñ hoc'h amzer...

Fa zeus Pask, euze e veze cheñchamant.Ne veze mui c'hoariet polotenn,met ar c'harioù pe c'hoarioù all...Pep frankiz...D'ar yaou e-lec'h bezañ o c'haloupat war-lerc'h ur vell-droad pe oc'h uzañ tachoù hor botoù-ler war an hentoù en-dro da gêr Plouarzel, ez aemp alies da besketa.Darn a zeus linennoù ganto eus ar gêr, darn all a c'houlenne digant ar westr-studi prenañ dezho peadra da besketa :perchenn,linenn, krigi (higennoù) ha yao hag a-rack da dremen un hanter devezh brav ha plijus war ribl stank vras Plouarzel,unan eus brasoù stankoù a zo e Breizh,moarvat,gant al lammdour o skeiñ glizh liesliv en aer, o trouzad deiz ha noz hag o kas en-dro un uzin-dredan Ne veze ket tapet bernioù pesked 'c'h onvat, met ar besketaerion a veze poazhet o fesked dezho d'o c'hoan... Bremañ goude 30 pe 35 bloaz e komprenan hag e santan gwell ar varzhoniezh a c'helle bezañ e kement-se,met barzhed ne oamp ket ha bevañ a raemp disour-si, dibreder hep santout ha hep kompren kaerder ar bed nag ar varzhoniezh a leunie koulskoude hor buhez a vugol.

Ret eo menegiñ en ur dremen ar valeadenn a veze graet ivez e-kerzh an hañv da welout ur pezh gwezenn-derz kantvloaziek a astenne he branchoù ramzel e parrez Algan. N'em boe ket ar c'hres da vont d'he gwelout, rak ar bloaz diwezhañ ma'z ejod d'he gwelout,e 1925, e oan er gêr klanv. Met kement an eus klevet diwar-benn ar wezenn-se gant va c'hamaradoù,ma choufe diglok an nebeudig ehvorennoù-mañ,ma tremenfes hep ober anv anezhi.

Ne gontin ket deoc'h kenneteut ar berc'horinded a raemp bep bloaz da Itron Varia an Drein,da Josilin, en tren bihan.Ur skrivagner evel Per Loazel, eus Josilin, bremañ drouiz-meur ar C'horsez,hag a oa er skol ivez e Plouarzel a c'hellfe danveilliñ kement-se gant muioc'h a wirionez hag a resisted egedon.Me'laosk se war e gont.

Bez'e oa traoù na blijant ket din: ar boued.Ne lavaran ket ne oa ket vat ar boued nag aozet-mat gant Amella, ar gegnerez.Met bez'e oa traoù ha na oan ket evito: ar riz ha neuze un asez yod arc'hilas :piz bihan friket.An deiz war-lerc'h ar beure,e-kerzh an oferenn e vezen sur da gaout ur fallaenn, ma ticheñse din debrin eus ar saurt boued. Me'gav din ez eo d'al lun da noz e veze servijet ar riz,setu perak ne blijje ket din

an devezh-se!!! A-viskoazh on bet tener eus va c'hof,hag abae un lad bloavezhioù,ma ro va yec'hed darbin din da vat ez eo abalamour dezhañ.Me'lavar deoc'h em eus bet mizer du-hont gant ar red-korf. Ne oan ket evit ar piz bihan friket, an eus lavaret deoc'h bremaik. Ma! mont a reas bihan va c'halon an noz-se ma tiskennas an Aotrou Mahe diwar leurenn an aotronez kelennerien d'ober tro an taolioù d'ober d'ar begoù figus peurlipat o asiedoù :piz bihan friket 'leizh va asied hag evit ma vijen bet kuit d'o debrin em boa fotet dour war-benn. Dour ha tout a renkas tremen ! N'ouzon ket penaos ne oan ket fatiket eno.

N'eo ket fresk a-walc'h va memor evit koutañ mann ebet deoc'h diwar-benn an abadennoù diduañ a veze roet diimp:pezhioù - c'hoari ma'z aemp da welout da sal-batronaj al Louparded;pezhioù fentus, pezhioù klasel. Neuze tremenerien oc'h ober konferansoù deomp pe o tiskouez traoù souezhus, evel an damisaer emed-se,gant krak-perokidi, seraned, o lakeat azezho d'ober traoù dreist-kred, nijadennoù koant, ha zoken ur varmedigezh d'ar marv gant un evn lazhet (sañset) gant un tenn-kanol, pevar evn all o tougen ur c'hravazh, evel da interiñ an hini lazhet,ken na zeue un evn made-lezhus da frotañ e veg ouzh e gof d'hen dasorc'hiñ. Ha samper an evnig da nijal kuit en ur richant hag en ur lekaat e blu melen ha glas da lugeriniñ e sklerijenn ar refektouer.

Dervoudoùgou fentus a c'harveze gwech ha gwech all,evel e kement skol'zo t.ut. N'ouzon ket tre peseurt bloaz e voe digoret ar glaviadennoù evit ar wech koutañ.N'eo ket dre lorc'haj,a dre sur, rak ezhomm bras e oa: da beurwalc'hiñ paotred ha n'o devoa ket desket mat c'hoazh en em walc'hiñ o-unen, ha neuze, laou a veze ganimp alies... Roet e oa diimp eta pep a vragoù bihan du da vont dindan an tuellinier hag an Aotrou Mahe ha kelennerien oc'h eveshaat ouzh ar jeu.Eno e oa un dourni, ur veskadeg ha kriadeg pe flistre an dour pe re yen pe re domm. E-mesk ar vugale e oa darn ha na oant ket eus ar re zivorfilañ hag a-greiz-tout e voe gwelet an Aotrou Mahe o tapout ur pezh serviedenn da bakañ unan eus ar ganfarded hag a oa eno, e vragoù bihan du gantañ en e zorn, hag e zilhad all war an douar. Un tamm c'hoarzhadeg a voe etresomp er porzh-c'hoari,rak e degouezhioù evel-se e oa arabat farsal .

Ret bremañ,na petra'ta lavarout ur gêr diwar-benn va c'hamaradoù-skol.An darnvuiañ eus o anvioù a zo nijet kuit eus va spe-red.N'anavezen ket vat parrezioù Bro-Wened ha pe n'ouzer ket pelec'h e vez an dud o chom ez eo diasoc'h d'arc'hel azezho. Darn eus ar ganfarded a oa drol da vat, darn o kouezhañ en arouez hag o vont reut evel un tamm koed,ken e froump ouzh o gwelout evel-se. Unan eus va c'hilas a gouañse a greiz hell da

ruilha e zaoulagad en e benn ha da skoñ pezhioù taolioù tried war leu-
renn ar c'hlas ha gwazh a se da nat a veze gwasket e droad gantañ, rak poan
a rae. N'en em c'houlennmen awechoù hag-ñ e oa a-walc'h an den-se (=fur-a-
walc'h) ha perak degas ar seurt tud-se da goll o amzer da Skol Lemennais.

Unan avat, a zo va dlead komz diwar e benn amañ, ur pae-trig eus
Prad e Bro-Dreger, e anv Eujen Brizod hag a erruas e Plouarzel asambles ganin
a gredan hag a chomas deou vloaz eno. Ur bugel lemm e spered, hag un taol-
mouezh brezhonek yac'h ha solud gantañ. Neuet e komze mat ar galleg. Kals
gwelloc'h egetomp-ni, romanegerien a Vreizh-Uhel : heimezh ne ouis nemet gal-
leg mat, tra m'hor beze ni d'ober evit diveskañ ar galleg eus an trefodaj a
gomzomp er gêr... Estrogetañ a oa ivez o c'houzout brezhoneg... Fent em eus
bet a-hed ar wech gant Loiz Herrieu (Doue d'hen pardono!), a skrive e teus
gwelloc'h galleg gant Gwenediz eget gant ar vrezhonegerien arall. Bez'e oa
ganimp ur paotr eus kostez an Henbont L. Raoul hag a oa ur yec'hed hen kle-
vout o tistageñ ar ger galleg "fer" (hearn), da skouer. Hemañ avat, ne ven-
ne ket (pe ne grade ket) a briz ebet komz brezhoneg. Ur wech e-pad ar valea-
denn e klaskas Eujen Brizod (diwar va atiz) hel lekaat da gomz, met egile
a stourmas mañ e c'helles, daoust ma komprens mat-tre ar pezh a lavere
paotr Prad.... Bez'e oa re all o c'houzout brezhoneg Gwened, unan koshoc'h
egedon Jigo e anv hag a veze graet awechoù Jigo anezhañ, hag unan all eus
va c'hlas, ur paotr hegarat, ledan e gein, pezhioù daouarn dezhañ e-giz ma
teree ouzha an danvez marichal ma tlee donet da vezañ : Danigo (distagit Dani-
geu). Ha re all c'hoazh.

Me 'savas c'hoant din da zeskiñ yezh va c'harned Eujen, hag e
c'houlennis digantañ deskiñ gerioù din. Ne oan ket bet pell o lonkañ ar ge-
rioù hag an nebeut frazennoù a skrivas din war va c'harned. Mat-tre e oan
d'ar c'houz-se war ar siroù (ha mat ez on chomet war ar santier-se,
betek va bachelouriezh a jedoniezh elfennei, rak abaoe !!!); kement ha la-
varout e vee ur c'hoari din deskiñ kontañ betek 100 hag ouzhpenn. Ha des-
ket mat, rak pa'z adkrois evit mat gant studi ar yezh er bloaz 1932, 6
vloaz bennek diwezhatoc'h, n'am boa ankounac'haet seurt ebet ! Pebezh souezh
ne vefe ket evit Eujen Brizod, ma vefe bev bremañ, o klevout paotr Plouvael,
o komz ben-deiz-Doue yezh Treger, eveltañ. Gant e vreurdeur hag e vamm an
eus klevet e oa marvet d'e 13 vloaz (Doue d'hen pardono !)

Biskoazh n'em eus klevet ar gelennerion o komz ar yezh etrezo,
met pa oa roet urzh dimp, ur bloavezh bennak, da addeskiñ pep hini katekiz
e eskopti genidik (Gwened, Roazhon, Sant-Brieg) e veze goulnnet katekiz
er yezh ma oa bet desket. Ar pezh a roas utu din da zeskiñ ur respont ben-
nek eus katekiz brezhonek Gwened... E-touez ar baleadennoù brudetañ ar skol
e oa ar bourmenadenn da Beulvan an Tregont, hanter-hent etre Plouarzel ha
Josilin, savet eno en eñvor eus emgann brudet an 30 marc'heg breizhat hag
an 30 marc'heg saoz, er bloaz 1350. Ur pennad mat evit divesker bugale. En
deizioù-se am boa desket e brezhoneg Gwened ar frazennig "Men ec'h amp"
(= Da baloc'h ez eomp). Ha ne kement ha farsal o teurel da "Jigo" pe da
"Zanigeu" Heneann ! (sic). Hag ar c'helenner, an Aotrou Piv, un den gant ur

skoant, e vrec'h dehoù, (ha setu perak e skrive hag e tresp gant e
e zorn kleiz o vezañ ma oa kelennet war an treserozh), da respont
din rektal... ??? "... N'am boa komprenet ger ebet. Va daou gema-
rad a lavaras din neuze " Da beulvan an Tregont "

Ret arabat krediñ ez eas kals hiroc'h va gouiziegezh vrez-
honek evit ar mare. Gwir eo, gant ar memor katabanoek am boa en
amzer-se, e kredan ne vefe ket bet pell o lonkañ ar geriadur on
deuet a-benn da glenkañ em c'hloppenn gant poan hag auzer. Da
glozañ ar pennad-se diwar-benn va galvedigezh vrezhonek e stagin
an deiz -mañ. Deiz ar prizioù e teus hor mammoù da gerc'hat a-
c'hanomp. Ur gouel bras, evel ma vez e pep skol vras, roidigezh ar
prizioù, gant pezhioù c'hoari, kanaouennoù, lennadeg ar paluarez,
hag ul levr da bep bugel da gas gantañ d'ar gêr, rak d'an ampoent
ne oa ket ker-disañs al levrioù, hag e kaved ar seurt marc'hadou-
rezh aescoc'h eget bremañ. Un deiz prizioù evel-se, e oan en em gavet
e trañ ar sal, hag a-dreñ din, mammoù gwisket 'giz an Henbont o
komz brezhoneg, evel just, ha va c'harnadoù ankounac'haet-mik ganto
(da glevout da vihanañ !) an holl c'hallegajoù boutet en o fenn
e-pad ar bloavezh tremenet o tont da boket dezho ha d'o saludiñ
e yezh ar gêr. Me'oa barrek a-walc'h da c'houzout kement all, a
soñjan.

Kollet em eus ar c'harned a oa ennañ ar gerioù skrivet gant
Eujen Brizod evidon, pe gentoc'h hen distrujet an eus, pe oa
koueshet va c'hoar warnañ, rak ennañ e oa notennoù-ruetred ha ne talle
din diskiñ sekredoù tuhez va ene... Ewel-se ennañ kont !

o o

M'hellan ket evel just, tremen hep komz un tamm diwar-
benn va c'helennerion. Ret eo anzav e oa gwall-vistri ar frerien,
ampart holl gwitibunan war o micher. Darn anezho a zle bezañ bev
c'hoazh. Darn a zo marvet evel an Aotrou Mogn, hag am eus adkavet
e-pad un nebeut deizioù, er bloaz 1940, e-pad ar brezel, e Kemper-
Kacourintin. Rust ivez awechoù pa soñje ganto e c'hellen dre vil
donet a-benn eus ar pennoù start ma camp. Notennet fall-daonet e
oan gant va c'helennerien evit va spered disaj, va spered fall
evel ma veze lavaret, hag ouzhpenn ur wech e oa bet graet din
chom er c'hlas war-lerc'h ar re all, ha neuze, goude klozañ an nor,
e teus ar c'helenner da c'hoari gant e reolennoù-goad war va fenn
kement ha ken bihan ma ne santen mui va fenn gant ar bosch tapet
ha pommer-pommer ken na h'je va c'hroc'hen ha va blov war lein
va fenn. Barrek e oan avat, da chom dindan ar barr-grizilh hep
diserriñ va genoù.

E klas ar breved e oa un den bras kelennet war ar jedoniezh
hag ar skiantoù. Pa n'ae ket mat an traoù e tistage bommoù saoznek
gant un eer drouk spontus ha ni c'hoarzhis un tamm hag e tremene

ar barrad umor fall evel-se. Pa zeue ar c'helenner galleg, istor ha douaroniezh, an Aotrou M. un taum yaouankoc'h eget ar c'helenner all, sec'h, spe-redek, akuit da gelesañ, ne grede den ebet finval; ret e veze lardañ e gwirionez... Akuit-kurius e oa da gelesañ istor ha douaroniezh. Va breur yaouankañ, daou vloaz yaouankoc'h egedon, troet evel ma oa gant an douaroniezh n'en devoa ket ankounac'haet kentelioù ar c'helenner-se ha pa dremenas e vachelouriezh kentañ er bloaz 1932, en devoe meuleudioù forzh pegement digant an arnodenn er vit ar stumm ma ouie tresañ war an daolenn du kartenoù-douaroniezh; e skol ar Frered eo en devoa desket kement-se.

Met mont a rae an amzer en-dro. Tri bloavezh am boa graet dija e Plouarzel hag ar pevare a oa da gas ac'hanon d'ar Breved (breved-skolaer, pe vreed elfennel, diouzh ma va lavaret e galleg). Echu e oa gant ar spered fall. Troet-mat an holl gwidubunan er c'hlas, fur, douget d'al labour. Ur bloavezh eus ar gwellañ evit ar skol a-bezh, rak ur bagad brav e oamp e ar breved hag o vezañ ma oamp aes da gomañdiñ e roemp skouer d'an holl skolidi all... Plaen ha dizarvoud e tremenas eta ar bloavezh 1927-8, hag e niz Gouere e kemerjomp penn hon hent war-du Gwened da dremen ar breved... An dro-se, hor boa lezet a-gostez ar gasketenn-skolaer a oa ret dimp dougen a-hend-all. Ar c'hiz a oa prenañ un tog-f'eltr ha ne vanke den ebet da heulien ar c'hiz sekr-se, hag an dro diwezhañ ma teue hor mammoù d'hor gwelout, e veze graet ar brenadenn... kaer an amzer, tomm zoken ha berniet ar baotred en ur pezh sal hañval ouzh ur c'hoc'hu da dremen an arnodenn-dre-skrid.

Un devezh bennak a ehan a veze etre an arnodenn-dre-skrid hag an arnodenn-dre-gomz hag amzer dimp eta d'ober ur valeadenn war bleg-mor ar Morbihan: un drolad bourrus-tre d'an Izenac'h ha donet en-dro da glevout disoc'hoù an eksamin-dre-gomz. Unan bennak rasket ha dilerc'het betek miz-Here. Me avat, a oa e-touez ar re chañsus ha dao neuze war-du Skolaj Jul Simon. N'hellan ket koll va amzer o kentañ dre ar munud (diouzh m'am eus soñj!) istor va zremenadenn dirak an arnodenn-erion. Koulskoude, ret menegiñ an arnodenn war ar somerezh pe ar gan. Berzet-mat e oamp bet gant hor c'helenner: "War gallit, tremenit gant an aotrou a welot ur pezh kratatenn gantañ. Henezh a zo ur paotr eus ar jertilañ!" Gwell-a-se, rak me lavar deoc'h e oamp c'hwilien war ar jeu-se. Pa errujomp er sal-ganiri, e oa an holl o selaou ur plac'hig yaouank e koef (ya! e koef) o kanañ gant ur vouezh eus ar flourañ un ton breizhat gant komzoù gallek -evel just.

Diwar ar 5 pe 6 pezh a oa skrivet war hor c'haier-muzik e voe choazet din unan hag a ouien. Barrek a-walc'h ar paotr, nemet pa voe kistion da lavarout e peseurt mod e oa skrivet ar pezhig-kan. Va c'hensiled ne oant ket barrekoc'h egedon ha "paotr e gravatenn vras" da c'houlen diganimp eus peseurt skol e oamp. "N'on ket estonet, emezañ gant ur minc'hoarzh hegarat, grit va gourc'hemennoù d'ho kelenner!" Ba! ne oa bet rasket hini ebet ac'hanomp, evit se.

Echu e oa va zro e Plouarzel. Un hent nevez am boa da gemerout.

Pa oa bet goulenet diganin ober va goulen hag aozañ ar paperoù da dremen an arnodenn da vont da Lili pe d'an Naoned, am boa lavaret ne felle ket din mont da ijinour war ar micherioù hag an arzoù... Koulskoude e-pad 3 pe 4 bloaz ez aen d'ar "c'houvelli" da zeskiñ. Livañ, labourat an houarn, turniañ, juntrañ pezhioù, blerinañ. Ne oa ket mui va fenn gant kement-se. Evel kalz a draoù all, e renker lezel dizimplij lod eus an traoù a vez bet desket er vuhez, ha dreist-holl er skolioù. Va hent ne oa ket skol-bañsion Plouarzel, met d'ar c'houz-se ne oa nemet skolioù brudet evel hini Frered Plouarzel a gement a c'helle dadennañ evezh ar gerent. Ar skolaer a oa graet evit danvez-beleion ha danvez-medesined ha pa ne felle ket din bezañ nag an eil nag egile, n'am boa, gwir eo, digarez ebet da gemerout hent ar Skolaj. Grae Dous ha kelennoù fur an Aotrou Kotto, aluzener ar skol, am hentas war an tu am eus heuliet abaoe.

Bremenet da vat ez eo va eñvorioù diwar-benn va zremenadenn e Plouarzel ha n'on ket bet nemer en degouezh diouzh o freskaat, rak tost da 20 vloaz'zo n'on ket tremenet dre Skol-Bañsion Plouarzel. Soñj am eus eus va c'helennerien, soñj eus ar vro gaer, eus an ti-skol 'lec'h ma oan deuet gant kalz a boan d'en em blijout. Soñj am eus ivez eus an distro diouzh ar ger d'ar skol, goude an ehanoù-labour, gant priz ar bañsion lakeat en ur c'holoenn-lizher ha klenket en godell -diabarzh va chupenn ha spilhenet er vat warnañ gant spilhoù-alc'hwez, ma tastoren gwech ha gwech all da welout hag e oa bepred an arc'hant-se ganin, da reiñ d'ar frer-artoaller en ur erruout er skol. Bez'ez eus traoù ha na gompren nemet diwezhat an dalvoudegezh anezho: sekrifisoù ha prederioù un tad hag ur vamm.

nadozioù

Abaoe 1924 pe zoken 1928 en deus bet amzer an Orolaj brudet a zo e-kreiz porzh-a-enor ar Skol-Bañsion d'ober meur a dro, hag ar planednoù hag an douar d'ober meur a golo'h en-dro d'an heol... Met ne fell ket din echuiñ an danevell-mañ war un ton bras... Deuet ganin da welout penaos e vez graet pakadoù gant bugale a-benn mont e koñje. D'ar c'houz ma komzan deoc'h anezhañ, ne veze gant an darnvuiañ eus ar vugale nemet bragoù tric'hard (o tizhout betek ar c'hof-gar) ha neuze malizenn ebet da gienkañ o traoù, hag e veze ret dezho prenañ paper ha fiseleñ d'ober o fakadoù ha na oant na ront na plat, na hir na berr, pakadoù hag a leze da zilflipañ gwech ha gwech all ur votez-ler pe ur votez-koad war ruioù-kêr, pe war gae ar porzh-houarn. A-benn ar fin koulskoude e savemp en tren, dindan evezhierzh hini pe hini eus ar gelennerien, hag e taolemp hor pakadoù er rastell. Ma! pegen drol ez eo memor an den! Klevout a ran c'hoach va Eujen Brizod, e benn er prenestr o trailhañ brezhoneg gant un Tregeriad yaouank eus kostez Lanvolon, un Darsel bennak a gav din, da c'hortoz taol-c'hwitellerez an tren.

buhez ar vro

LIZHER D'AR JENERAL DE F GAULLE
PREZIDANT AR REPUBLIK

Aotrou Prezidant ar Republik.

Ul lizher berr a gasan deoc'h, rak klevet em eus e c'ac'h o tont da welout ar Vretoned. Berr e vo va lizher, n'eo ket dre n'am eus ket kalz a dra da lavarout deoc'h, er c'hontrol, met abalamour ez eo priziuz meurbet amzer un den uel eveldeoc'h.

C'hwi'car a-walc'h, Aotrou Prezidant ar Republik, ez eo hor Bro Vreizh unan eus ar re gasañ a zo er bed-holl, ha m'ho pefe amzer, ha ma vefec'h yaouankoc'h e teufec'h a dra sur, e-pad an hañv, da sellout ouzh ar mor, d'ober tro an enezennoù, an aodeier, ha da ziskuilhañ ho korf hag ho spered e dour klouar ar mor, ha d'en em astenn, evel kement all a douristed, war hini pe hini eus an traezhemoù niverus a led o zraezh gwak ha soubl dindan lagad an heol adalek Menez-Mikael-ar-Mor betek bro an Naoned.

Kement-se ez eo lab ur dorn Doue, evel'ouzoec'h, rak pa'z oc'h kristen e ouzoec'h lenn e levr bras ar Bed hag an Natur anv Krouer madelezhuz pep tra.

Met ar Vretoned n'eo ket berr o spered na berr o dorn kennebuet, ha gant ar vein-benerzh o deus gouezet lakaat da dremen er vein divuhez ha kalet un tamm eus ar soñjoù kaer hag eus an huñvreoù burzhudus a nij bepred dre o c'halon hag o spered. Ha c'hoazh e oant barrek d'ober kae-roc'h, war o defe bet kelennadurezh ha skolioù diouto da beurzigoriñ enno ar vammenn a gaerder hag a vuhez a zo en o c'hreiz.

°°

Aotrou Prezidant ar Republik, c'hwi hag a zo Jeneral war an dro, a gompren ervat pegen euzhus ez eo ar brezelioù, ha dr-se e fiziomp enoc'h evit sikour an dud da volonteiz vat da ingaliñ gwelloc'h madoù ha pinvidigezhioù ar bed, en doare na vo ket ret da fleurenn ar Vretoned skuilhañ o gwad : 250.000 er brezel bras kentañ, ha neuze ur 100.000 ben ak prizoniet e-pad 5 bloaz etre 1940 ha 1945. En deiz a hiziv, ez eus bepred un toullad brav a Vretoned yaouank, e-kreiz o splannder, o vrezeliñ en ur vro anavezet mat gansoc'h ha gant ho kouarnamant.

Aotrou Prezidant ar Republik, fiziañs an eus ez eo sklaer bepred ho kweled ha tanav ho kweled, deoc'h da welout e peseurt stad emañ e gwirionez hor Bro-Vreizh, ha da glevout mouezh an tadoù hag ar mammoù a zalc'h da hirvoudiñ, dre ma welont o bugale o vont diganto an eil war-lec'h e gile, da glask labour ha bara d'ar broioù-krec'h ha d'ar broioù

tramor. Marteze e welot bugale e-leizh war hentoù Breizh, e-kerz ho peaj, hogen ma vijec'h deuet amañ, 50 vloaz'zo, e vije bugale a bep tu war an trotoueroù ha war ar c'hleuzioù, evel merien.

Kêrioù bras evel BREST, e zo nec'het, dre n'eus ket a labour ken, hag e komz ar yaouankizoù eno da zivroañ ivez. Dre-holl, e Breizh, ez eus ezhomn uzinoù ha labour hag ur gouñvers urzhiet gwelloc'h.

En ho tiegezh ez eus bet gwechall admiraled ha tud a-vor hag a gare ar voraerion. Sellit ouzh ar gartenn evit pezh a sell ouzh Departamant Aodoù-an-Hanternoz hepken, hag e welot anvioù un toullad-porzhioù-mor evel Al Lége, Pempoull, Fontev, Landreger, Ferroz, Lannuon, hep komz eus ar porzhioù-pesketaerzh evel Tre-beurden, Lokemo. An holl borzhioù-se a zo hanter-gouket an deiz a hiziv. Hent ar mor a zo bet hent ar gouñvers, ar binvidigezh hag an sezamant -a-vuhez gwechall evit ar Vretoned hag a c'hell bezañ bepred en deiz a hiziv.

Kontant bras e vefe hor paizanted da uhelaat o stad a vuhez, nemet o deus ezhomn ivez lezennoù a-du ganto, hag ur gouñvers aozet ervat evit ma vint nec'het gant ar prizioù sav-diskenn a vez re alies war o loened hag o zrevadoù.

Aotrou Prezidant ar Republik, e brezhoneg e skrivan deoc'h, rak kaer ez eo ar brezhoneg, hag hoc'h eontr kozh, Charlez a Vro-C'hall, a ouie brezhoneg koulz hag ur Breizhad mat. Hag ar yezh-se, hor yezh-ni, a zo evidomp-ni alc'hwez ar sklerijenn, ar ouiziezh, an deskadurezh, alc'hwez an arackad, met kaer hon eus esa adlakaat hor dorn warnañ ne vez ket daskoret dimp ha klenket-mat ez eo ouzhimp. Se, evit lavarout deoc'h, an traoù berr-ha-berr ha kuit a dro, n'eo ket just na leal, na vat na dereat.

Aotrou Prezidant ar Republik, e-kreiz an digoroù, an distalac'h hag an tiala a vezo graet en hoc'h enor, e-kerz ho peaj, n'an-nounac'hait ket kargañ ho sklovent gant aer yac'hus ar mor. Pegen brav n'eo ket dialaniñ, e pep frankiz, dirak glaster ar mor ledan. Ni avet; en hor bro, a zo ur wask war hor chouk hag a vir ouzhimp da c'hallout tennañ ledan ha don hon alan. Distardit ar wask-se, hag hol lezit da dañva un tamm c'hwokter ar frankiz. Bras a-walc'h ez eo ar Vretoned ur wech roet dezho an dishualded diest dezho da gas en-dro bag o bro hep riskl ebet da ouledañ. E-lec'h bezañ ur vag kozh, laosk he framm hag o tennañ dour a bep tu, e vezo evel gousletemoù Pempoull gwechall, dispak -kaer he lien o verdeñ war-du an amzer- da-zont, hag ar vartoleded emni o kanañ o joa-bevañ.

Kenavo eta, Aotrou Prezidant ar Republik, gant va douju-sañ gourc'hemmoù.

(Hervez KUINIG AR GINEL, 3-9-1960)

AR PRENIV EN AVAL

Allies evel ma oar peb unan e vez taget frouezh gant preñved hag o vezañ m'eo aet don ar preñved emmo emeur re zivezhat evit pareañ anezho. E-touez an traoù hag emañ ar preñv emmo emañ, a gredomp, ar Gouelioù bras hag a vez graet anezho, Gouelioù Folklorel, gouelioù hag a vez graet e-kerz an hañv da zidiñ an diazevoudion hag ivez ar Vretoned o-unan. O skrivañ kement-se ne lavaromp, evel just, netra nevez ! Da welout ez eo kaer ar Gouelioù-se, ha bez'ez int e gwirionez. Hervez an testenioù hon eus bet gouelioù evel Gouelioù Bras Kernev, e Kemper, a zo bet eus ar c'haerañ- Gouelioù ar Rouedoù glas a zo bet ken heuliet evit ar bloaz hag er bloavezhioù tremenet. Ha kement all a lavarfed diwar-benn ar gouelioù all, hep bezañ dislavaret gant den.

Ha koulskoude emañ ar preñv er Gouelioù folklorel. Goulenet hon eus digant div blac'h yaouank hag o deus kemeret perzh e weur a ouel en hañvezh-mañ. Setu amañ menzioù lakaet ganto du (pe gentoc'h glas, rak gant liv glas ez eo skrivet o faper)..war wenn.

" Gouelioù Landreger ha Brest a oa azzet gant Kendalc'h. Dont a ra an dud dreist-holl da welout ar strolladoù hag ar c'helc'hioù ha n'int ket eus ar vro.

E Landreger e voe straket an daouarn da vat d'ar Roumaned. E Brest, kelc'hioù Gwaskogn ha Gwiana, ha neuze ar strolladoù polonat hag iwerzhoniat eo a blijas ar muiañ .

Dre vras e c'heller lavarout penaos ar Gouelioù breizhat a zo erru mat d'an dud a zeu d'o gwelout evit ar wech kentañ ". (J.B. hag A.B.)

o°

Komzoù berr, met fetis. Marteze ne dint ket gwir a-grenn, hogen setu penaos div blac'h yaouank troet-mat a wel an traoù. Un tamm kerse, un tamm melkoni o welout estrenion o trec'hin war strolladoù ar Vro, a zo er gerioù a-us, ha da heul ar gerseenn-se ez eus tri hent dirak tud yaouank ar c'helc'hioù (kelc'hioù keltiek, bagadoù hag all). Mont d'an estrenvro da vale 'lec'h ma vint diazevoudion o-unan ha dre-se lec'h ma o devoa ar muiañ cheñs da blijout; met a-benn gallout mont evel-se ez eus ezhomm amzer, arc'hant, hag ampartiz; diaes a-walc'h ez eo kacout amzer vak, dreist-holl, evit tud yaouank kemeret da vat gant o labour; kudenn an arc'hant n'eo ket ar gwasheñ; kudenn an dalvoudegezh hag an ampartiz a sell ouzh renerien ar Strolladoù, hag en amzer a ren e c'heller lavarout en deus labour Kendalc'h douget frouezh o vezañ m'eo deuet da stummañ bagadoù -tud akuit da zañsal ha da seniñ-daoust ha nebutoc'h marteze e-keñver ar gal'ri.

An eil hent eo lezel pep tra da vont en e roud, ha lavarout n'omp ket gour a-walc'h da gevezañ gant estrenion. r pezh a vefe un dra diskiant.

An trede hent chom etrezomp d'ober gouelioù ha diduantoù. Hennezh e vefe ar gwellañ, met diaes-tre ez eo en em ren er stumma-se e-

hañv, peogwir e vez kement ha kement a dud e Breizh o tremen o c'hoñjeoù, tud hag o deus c'hoant da welout traoù iskis, da vihanañ traoù disheñvel diouzh ar pezh a welont e lec'h all.

Hep mar ebet, ez eus ur preñv bennak en aval. N'eo ket diouzhtu e vezo krigmet an aval gantañ, met krog ez eo gant e labour. Dav ez eo d'ar pennoù teurel evezh o-zh an dra-se ha klask divrei-mañ ar stal.

N'en em dommo, n'en em roio an dud en-dro d'ar pezh a zo anvet a-dreuz hag a-hed folklor nemet mar bez graet dezho pri-zout ar folklor-se, hag a zo evit gwir, ur c'hultur-pobl, mar bez root dezho ar geleannadurezh o deus ezhomm dezho da vezañ barrek da dañva kened hag arz ar pezh a zo dindan an anv-se "kultur-pobl", ispisial ar sonerezh, ar skulterezh, an dañs, al lennegezh-pobl. Met neuze e chomo ar pep kaerañ hag ar pep gwellañ d'ober: sevel ur c'hultur broadel war gement-se. Netra nemet ur seurt sevenadur a c'hell reiñ d'hor stourm e dalvoudegezh, hag a zle bezañ pal hon holl strivadennoù ha boked hon istor. Anez kacout menzioù evel-se, da ziazez d'o labour gaer ne d'ho padred a-raok ar Folklor seven-niñ netra dalvoudus na dreist-holl padus, hag e steuzio an Emsav Folklorel evel m'eo bet diwanet.

=====

UR SELLIC WAR GOUELIOÙ AN HAÑV.- Bez'ez eus tud yaouank ha na gavont ket ez a prim a-walc'h an traoù war-raok e-skeud al labour kulturel sevenet gant breuriezhoù a bep seurt. Dav ez eo dezho en em deurel d'al labour politikel ha broadel. Setu penaos e c'heller kompren ar pezh a zo bet c'hoarvezet e KEMPER, E BREST, e MONTROULEZ, e KOK-KERNEV.

E Kemper e oa seizennet bannieloù an darnvuiañ eus ar bannieloù ar c'helc'hioù ha bagadoù gant ur seizenn du e kahv d'an troc'h graet e korf Breizh gant ar gouarnamant o tispartiañ an Maoned diouzh ar peurrest eus Breizh. Ur pezh banniel Gwenn-ha-Du a voe gwelet o nijal e-pad ur pennaed mat en oabl Kemper e-pad an abadenn goude kreisteiz... Daoust da ouiziegezh hor mignon Per Ker-raod o tifenn an drapo kroaziet du, ha daoust m'eo bet ijinet banniel gwenn -ha - du n'eus ket gwall bell'zo, e teu da vezañ mui-ouzh-mui banniel ar Vretoned. Ur banniel a zo un arouez, ha setu perak gwech ha gwech all, zoken er broioù bras, e vez kemmaet doare ar banniel broadel. Kement all a c'hoarvez e Breizh, petra' serrij lavarout !

E Brest, memes tra, gant ur pezh banniel douget gant un toullad gwazed yaouank hag o tapout eus an eil tu d'egile d'ar straedoù. E Brest avat, pa oa padred o teurel fuzennoù en aer da stlabezañ traktoù ha papiroù bruderezh, e kouezhas ar polis warno ha 5 pe 6 anezho a voe miret e kazarn ar polis betek 10-eur/2 pe 11 eur noz.

Unan anezho zoken a oa bet bouffonef gant ar polis, pa oa bet paked. Traktoù o sellout ouzh an M.O.B. e oa ar paperoù strewet eus krec'h evel-se.

E Montroulez, evit ar Gouelioù Folklorel anvat: Gouelioù Leon ha Treger e oa bet rasket diwar ar nogerioù ah darvuiañ eus ar papernennoù-igoù peget gant poutred an M.O.B. Met ar banniel Gwenn-ha-Du a oa en enor koulskoude en deiz-se, en iliz ha war an hent.

E Konk-Kernev, gant Gouelioù ar Housedoù Glas, ur poutrig yaouank 13 vloaz a oa deuet gant e varc'h eus Moelan; ha bale a reas e penn an ambrogadeg dre ruioù-ker, war e varc'h, en ur zougen ur pezh banniel Gwenn-ha-Du.

Roet an neb a garo ar ster a garo da gement-se, hogen ret eo anavez klask mui-ouzh-mui ar reoù yaouank brudañ o menzioù politikel breizhat, en tolpadoù bras a dud. Tra pe dra a chomo, daoust da enbiezh hag enep-stourmerezhe darn.

Met evit distreiñ war afer an drapo breizhat, ne gav ket deoc'h, e vefe un dra vat hen gwelout o nijal ouzh talbenn kement ti ofisiel a zo e Breizh, e-tal an drapo all a-berzh Pariz? N'eus forzh peseurt banniel : gant ur Groaz Du, pe an Dachannad Erminoù, pe an Hini Gwenn-ha-Du !

~~~~~  
AR BEILHADegoù

Bretaned rannvro Lannuon hag a zo o labourat e Pariz o deus bet aozet e-kerz ar c'hoñjeoù paot ur VEILHADeg E PLOUILLIO, ar sadorn 27 a viz Eost. Deuet ez eo an traoù da vat ganto: sellerien, kanerien, sonerien, displegerien. Mat an traoù, daoust ma oa ne oa ket echu tre an eost, gant an amzer dener, evel ma'z eus bet er bloaz-mañ.

Goude ur bloavezhad BEILHADegoù, setu d'hor menno ar pezh a zo distroc'h o labour embreget gant ur breizhad kalonek hag en deus gouezet bodañ en-dro dezhañ e-leizh a c'hoarierien hag a sikourerien.

1) C'hoari ar vash-yod a zo krog d'en em astenn diwar goust ar peurrest. E Plouilio e oa bet kalz re a baotred o reiñ o anv ha n'echae ket an traoù ganto. Ar baotred o devoa plijadur evel-se o sachañ war ar vash-yod, met ar sellerien a gawe hir an traoù a-benn ar fin. Dav e voa koazhañ niver ar sacherien, ha merkañ ur gont hep mont an tu-all, war bez c'hoant da virout ar c'hoari-se.

2) Ar mikro a zo ur benveg talvoudus, hogen an ½ eus ar re a gouz e-barzh, n'ouzent ket ober gantañ. E Louaneg e oa ur bern mikroioù hag an dro-se n'as ket gwelloc'h an traoù, hag e kornioù 'zo eus ar sal gear: "Galed Louaneg" ne gomprened netra koulz lavarout, met an dro-se ez eo teknikourion an uhelgomzerez eo a oa penn-kaoz eus an diaester-se, hep menegiñ poutred Radio-Kimerc'h hag a vouge ar mikroioù evit lezel pep heklav hgenekriñ assoc'h ar pezh a felle dezho kemerent E gwirionez, kalz bravoc'h e oa da glevout er Radio goude eget e Louaneg.

E Plouilio, daoust na oa ket disi an traoù, e oa kalz gwelloc'h ar mikro eget er salioù all. Hogen darn eus ar gouzerien ne oant bet biskoazh ouzh ar mikro ha dero'hel da souzañ, da zont war-raok, en doare ma achape meur a c'her digant ar selaouerien. Dav deskiñ ervat penaos en em zerc'hel dirak ar soneuvrer.

3) Ur ger breuañ diwar-benn ar sellerien. Piv ez int ? tud eus ar bobl, evel just, met ivez tud all desketoc'h hag uhel en karg. E-touez tud ar bobl, ez eus ur rumm niveruzik hag a zeu da selaou, dre ma'z int un tamm eus ar jeu. E Plouilio, e-meak an dud a oa eno, ha ma o welout un den eus plouber hag a anavezen mat, hag o tont da soñj din e ouie an dan-se (nervez ar vrud an boa klevet) "traoù brezhonek". Ne felle ket dezhañ avat, sevel war al leurenn. Em c'hichen, setu un all o tont da azezañ e-pad an ehan-arvest hag o tibunañ din ur bern rimastelloù-hag en o meak lod eus ar verzh a oa bet savet gant Plac'h an Ti-all em enor pa oan bet anvet da berson Bullen.

Ar re-seoù a zeu dre blijadur, evit adkeout traoù hag a anavezont pe a zo heñvel ouzh ar pezh a anavezont. Ar re-seoù a vo fidel d'ar beilhadegoù.

E meur oc'h adazañ stumm ar beilhadegoù, war a zo bet lavaret ha moulet, a-benn ar goañv a zeu. Skiant-prenañ ar bloavezhad tremenet a sikour ar renerien da gompenn gwelloc'h an traoù. Hep mar ebet, mar bez roet d'an dud beilhadegoù brav, en ur yezh flour ha bev, en ur yezh gwelloc'h kastizet eget na vez awedhoù, e talc'hint d'ober berzh ha da sachañ sellerien, selaouerien, ha c'hoarierien.

Ur c'hlema evelato a rin: ar sadorn da noz e vez graet peurliesañ ar beilhadegoù. Ar wech diwezhañ ma oan bet ( E Plouilio ar sadorn 27 ) e anerruet er gêr ar sul vintin da 1 eur ½, ha c'hoazh ne oan ket chomet tre betek an diwez ! ; n'hellan ket permetiñ din va-unan na d'am yec'had mont evel-se da c'haloupat ar sadorn da noz. Na va c'harg a berson kennebeut !

~~~~~  
1660-1700-1860

Ialc'h soñj
Pet gwech hon eus muaneket gredus pe c'hredusoc'h, ar genaouenn hollvrudet: DALC'H SONJ, o Breizh Isel. Ya! evel pa vefe a-walc'h da Vreizh dero'hel soñj, evidomp da ankouat dibreder keñer hon tud-veur, sent hor bro, hor skrivagnerion, hor brogarourion...

Setu perak e c'helle skrivañ n'eus ket pell ur beleger beleger eus an Emsav, war plij ! - " n'en devoa kavet netra diwar-benn an Tad Ruby-se " bet menget er Padenn evit ar Vro... E meur o sevel e Gwengamp, kêr Charles Bleiz hag an dugez santel, Frañsez un iliz nevez. Da biv e vo dadiet ? Da Santez Bernadetta. Dija e oa bet divadzet Skol Santez Anne, evit ober anezhi ur sicheñn da St Dominik Pa laerere e Skolaj digant Sant Loeiz, ne ro ket Brest

anezhañ da Klaoda Laport, ar merzher, da Viksal Noblez, pe da Wenole, met d'ar gall Charlez Foucauld... Ha n'he defe ket kêr-Roazhon soñjet rein d'ar straed anv he mab Klaoda Poullart des Places, ma ne vije ket bet graet gouelioù bras warlene, evit lidañ 250-et deiz-ha-bloaz marv diazeour eston Tadoù ar Spered Santel !

Setu perak ivez n'hellfemp ket meuliñ a-walc'h en dud a glask mi-rout dielloù, embann pennadoù istorek ha buhezioù, da skouer Per IENEZ, en o gelaouenn galonek "AR VRO", pe an Ao. Poisson (mantrus eo n'en deus ket gallet betek-hen sevel buhez Frañsez Vallee). Peogwir n'omp ket evit ober kement all, dastumomp da vihanañ bruzhunoù diester diwar-benn un toullad tud e tagouezh o c'hantved er mare-mañ.

o o

Ar penn-kentañ eus ar bloaz-mañ e voe lidet, 'vel ma ouzoc'h, stagi-digezh ar Savoia ouzh Bro-C'hall, ha war an ton krampouezh-gwinizh! Petra' fell deoc'h ! Tud'zo ha n'int ket ken figus ha ni, setu tout ! Met petra'n diaoul, hor befe (ni da bennacuiñ e kement-se ? Gortozit. Piv a soursias gredus ouzh ar baotredigoù paour, deuet a vandennoù trui thek eus menezioù Savoia da silañ o c'horfig treut 'barzh siminalioù Pariz ? Piv nemet Poullart des Places, hon eus meneget uheloc'h, ha da c'houde beleion vreizhat all: Rene Frañsez de Pontbriand, breur an hini a voe eskob Kebeg, hag a reas war o zro e-pad 40 vloavezh; ha Rene Mikael Legris-Duval, aluzoner ar Roue Loeiz XVIII, a voe anvet 'ar Beleg 'aour' en abeg d'e largentez vras.

Met distromp buan da Boullart des Places, rek talvezout a ra ar boan e gwirionez, evitañ da vezañ ganet e Roazhon, kêr brudet fall a-walc'h d'ar mare-se, mar fiziomp er ganaouenn savet un tammig diwezhatoc'h:

" Adieu Rennes, Rennes, Rennes, (°)
On déplore ton destin,
On t'annonce mille peines;
Tu periras à la fin,
Si tu ne romps pas les chaînes
Que tu caches dans ton sein.

Tout est en réjouissance,
Monsieur est au cabaret,
Mademoiselle à la danse
Et Madame au lansquenet,
Un chacun fait sa bombance
Et sans croire avoir mal fait "

(°) Kenavo'ta Roazhon, keuziañ a raer d'az planedenn, mil boan a zegemerer dit, a-benn an diwezh e varvi, ma ne dorrez ket ar chadennoù a guzhez ez kreiz — pep tra e zo ebat ha didu: an Aotrou en davarn, an Dimezell o tañsal, hag an Itron o c'hoari lanskened, pep hini 'ra e damnig korfad hep krediñ e ra droug

Piv en deus skrivet ar gwerzioù goapaus-se, hen goulenñ a ran ouzhoc'h? Ur sant hag a ouie farsal, Loeiz Grignon Vonforzi!

Moarvat hoc'h eus lemmet al levr savet diwar-benn Poullart des Places en 1906, e ti Lethielleux, gant unan eus eus e vibion; ur breizhad ivez, an Tad Herri ar Floc'h, bet rener-meur Kloardi bras ar C'hallaoued e Roma. Mar n'hoc'h eus ket digoret ar pikol levr-se, hen lezit da gousket. Savet eo bet evit logod-levraouegoù a seurt ganin; hogen d'ar re a blij dezho traoù berroc'h ha buhezecoc'h, ec'h allien start an niverenn genver-c'hwevrer 1960 " Pantekost war ar bed" dastumad Tadoù ar Spered Santel (373, straed ar Birenoù, Pariz). Talvoudus-dreist e vo ivez sur-mat al levr emañ an Tad MICHEL, ur brezhon anezhañ, o sevel diwar-benn diazeour e genveuriezh; an Tad MICHEL, ur breizhad anezhañ, met ivez un ispisialour war ar misio-noù breizhek. Lennit, war hoc'h eus tu d'hen ober, ar penrad kentelius en deus skrivet e "SPIRITUS", dastumadenn e Urzh, 4-e niverenn, dinden an anv " Les Origines Historiques de notre Consécration au St Esprit et à l'Immaculée Conception". Gwelout e roet o tiwanañ a bep tu, evel bleunioù-mae war ar prad, ar re o deus labouret evit Doue hag evit Breizh, e fin ar XVI-et kantved hag e penn-kentañ ar XVII-et. Souezhusat trevad speredel ! n'hon eus ket eho dastum ar savadelloù anezhi. Betek pegoulz e cho o direspont ar c'halvadenn a daolis e niverenn gentañ ar "CHALIEROU KRISTEN": Piv a skrivo Istor al Lusk speredel e Breizh, evel m'en deus graet Bremond evit Bro-C'hall ?

Ha koulskoude, evel m'hen skrive ar Chaloni Per Blanchard, en 3-e niverenn an hevelep dastumadenn " SPIRITUS " " Un akt a justis ez eo adlakeat Klaoda Frañsez Poullart des Places- anezhañ un den brizhanavezet kuit a lavarout dizanav, e-tal tud evel Berull hag Olier... Dream uhel Poullart des Places a zle parañ en he splander. Dleet ez eo anavezout e venozioù dibar ha taol hardizh hag haer ar bloaz 1703."

A-walc'h em eus lavaret marteze evit hadañ ennoc'h ar c'hoant d'ober anaoudegezh donoc'h gant hor Roazhonad santel. Ne lavarin nemet un draig c'hoazh: en istor Poullart des Places, e kavomp anat-murbet penaos e kas an Aotrou Doue e oberoù meur da beun-vat: n'eo ket gant an dud a ra trouz hag a seblant ober berzh dirak ar bed, hogen gant ar re a asant gouezh, pediñ, bezañ vezhekaet..

Daoust ha ne seblante ket diester ha brevet ouzh deula-gad an dud, buhez Poullart des Places, marv da 30 vloaz, o lezel hepken war e lerc'h ur c'hreunenn sezo a c'hortozo 150 vloaz a-raok en em astenn da vat, betek bodañ bremañ 5.000 misioner, beleion ha frered ? Hep kontañ frouezhioù all evel Marc'haer ar Spered Santel, bet savet gant unan eus e ziskibion gentañ, Rene Allanou de la Ville Anjevin, en deus roet dezho reolennoù tost-kentañ d'ar re bet skrivet gant Poullart des Places evit e vibion. Ha skouer hiv a roas da

Boullart des Places, yaouank c'hoazh hag hejet-dihejet, nerzh a-walc'h evit dibab etre c'hoant an enorioù ha galv an ensoù dilezet ? Skouer Mikael Noblez an hini eo. Mikael ne reas ket berzh er bed-mañ kennebeut all.

°°

Hevelep tra evit ur breizhad meur all e tegouezh er bloaz-mañ trede kantved e varv: Per KERIOLED. Kalz brudetoc'h ez eo dre an troioù-kemm en deus c'hoariet e-pad lodenn gentañ e vuhez eget dre ar vertuzioù en deus diskouezet splann e-pad al lodenn all. Tra souezhus ! Ar ge-lacouenn "Eleun-Brug" hec'h-unan en he diwezhañ niverenn, ne gouz nemet eus Diaoul an Alre. Diwar-benn Finijennour Kerluc, tra ebet, betek-hen da vihanañ. Marteze en deus oberour ar pennad-se nemet e zanvez eus levr Goulven Mazeaz, a rae kement all, hervez... hervez, rak n'em eus ket hel lennet.

N'ouzou ket ha diviet e wefe pe nann levr e niz Hipolit ar F Gouvello, savet e 1877 hag embannet e Ti Tequi, hag adembannet e 1927. Evitañ da vezañ un tammig a stumma kozh, ez eo dudius, dreist-holl en e lodenn iwezhañ, 'lec'h ma kav bod un toullad nojennoù-pobl e gwenedeg, gant un droidigezh c'hallek, ha notennoù d'o sklerijennañ.

Ul levrig bihan dizanv a zo bet embannet e gwenedeg e 1915: "Keriolet er Penijennour", e ti Morwand, en Henbont. E levr Loeiz Herriou "Tud Brudet hor Bro-ni" (paj. 75 sq.) e kaver c'hoazh ur pennad: "En Eutru Kériolet" 1602-1660. Hag erfin kannadig Santez Anna-Wened: "Le Messenger de Ste Anne" oc'h embann e galleg un heuliad pennadoù diwar-benn Kerioled. Marteze o c'hellenn menegiñ ivez ar pennadoù berr bet skrivet ganin e galleg ha gwiskot e brezhoneg gant Dir-na-Dor (Doue d'hen pardono !) hag a oa bet embannet war "v-BREIZ" adalek (deus talek, evel ma lavar Louaneziz) niverenn gentañ miz Here 1929. A-benn ar fin ez eo nebeut d a dra a zo bet skrivet diwar-benn Kerioled en amzer-a-vre-mañ. Spi hon eus e vo moulet traoù nevez, da geñver e drede kantved.

°°

Ar c'hontrol bev evit Yann-Vari de la MENNAIS, marv kant vloaz 'zo e Plouarzel Breizh-Uhel (1860), ha setu perak ne dalv ket ar boan danevelañ ur wech ouzhpenn e vuhez spleitus. Goude oberenn Sijismond Roparz, goude div levrenn dev an Ao. Iavelle, levr August Luvray, hag all-, e c'heller c'hoazh kaout daou levr nevez: hini Andreu Merlaud, (Gwaskoù Mat Pariz) hag hini ar Frered Frañsez Gwilherm ha Fulub Friot: "Sur les pas de J.M. de la Mennais", skeudennet brav gant Joz an Doare.

Ret eo koulskoude degas doñj deoc'h eus an dra-mañ: n'en devoa c'hoant ebet d'ober hevelep tra ha Yann-Vadezour ar Sall. gant e Frered, o devoa dija un ti e Sant-Brieg. Ar re-mañ a oa bet krouet o breuriezh

evit chom er c'hêrioù bras hepken. Mennad La Mennais a oa reññ mistri-skol d'ar parrozioù bihan war ar maez. Siwazh! Setu un diazezeur muioùc'h ha n'eus ket bet sentet outañ gant e vibion! Rak abaoe ar mare-se n'o deus graet nemet dilezel muioùc'h-mui ar skolioù bihan evit en em vodañ er c'hêrioù. Pezh a zo klêved-red hon holl gumuniezhoù frered ha seurezed. Ha goude-se ne goust ket kalz skuilhañ d'ar war ar maezioù o tiboblañ !

Neuze, p'en devoa la Mennais graet e vennaed sevel Frered evit ar maezioù, e c'houennas digant person-kanton ar Roc'h (Roc'h ar Yeodi) dibab dezhañ pactred yaouank diwar ar maez. Person ar Roc'h, d'ar c'houiz-se a oa an Lotrou Tresvaux, bet kure e Landreger, hag en deus savet diwezhatoc'h " Histoire de la Persécution Religieuse en Bretagne, pendant la Révolution " Kentañ Frered la Mennais a voe eta tri baez eus ar Roc'h ha na ouient ger galleg ebet pe dost. Unan a varvas, unan a guiteas, unan a chomas: dres ar pezh a c'hoarvez en hor c'hon-tadennoù ! E-pad ur bloavezh ne voe nemet unan hepken, Erwan ar Fichant, e ti bihan la Mennais, stradaet St Jili, e Sant-Brieg. Salv ma talc'ho e ti Frered Plouarzel e teuent holl eus paez ar Roc'h, kouer ha brezhoneger an tawa anezhañ...

Un dra all a gontin deoc'h, rak n'hell ket kouezhañ gwelloc'h. D'ar mare-se ne oa ket Charlez Vras hag a c'hoarie termaji war ar blasenn, e Breizh, met ur Veurdez all, Napoleon III. Prezegnoù entanet, stlakadennoù daouarn, prosessionoù, bolzioù-a-enor, ha ma'car ! E-pad ar veaj vrudet-se e oa bodet ar Frered e Plouarzel, evit ar Retred vras, hag int a soñje marteze muioùc'h en Impalaer eget en Lotrou Doue. Un den a chome sioul ken diseblant ha tra: ar Superior kozh. Hag ar frered, taget gant an debron, da guzulikat kenetrezo: " Daoust, emezo, ha ne vo kaset hini ebet ac'hanoap da saludiñ o Meurdezioù ? ". Kement ha ken bihan ma voe lakact da vont ar re hardishañ betek kambur la Mennais, a oa aet dija en e walc. Unan anezho a gredas displegañ ar gudenn, met ar c'hoziad f da vont a-douar-trum en e goazez, fuloret-mik: " Va breur, emezañ, it diouzhtud d'ar chapel 'lec'h ma chomet un henter-ourvezh dirak ar Sakramant, ra vo moulet, o pediñ ma vo pardonet deoc'h bezañ deut d'ober ouzhen ur seurt goulenñ "

Ar re all, lostek, a oa diflipet kuit dija, met erru en traoù e tregereis c'hoazh o divskouarn gant ar vuhez-se o tanfoeltriñ: " Biskoazh kement all ! Perak ne c'houle mont ket ivez an aotre d'ober d'ober scuplesoù dirak Viktor Emmanuel, Kavour, pe Garibaldi ? "

°°

N'en devoa la Mennais nemet tri miz da vevañ ken pe voe ganet Frañsez Vallee... Ar brogarour, ar c'heltiegour a vo moulet gant reoù all. Daoust ha soñjet e vo a-walc'h en den a feiz don hag a bedenn a

voe anezhañ ? Un doare sant lik, devot-kenañ d'ar Werc'hez Vari. Anavezet em eus e niz, Armañz Vallee "beleg sosial", marv e kempou alaman e-pad ar brezel diwezhañ. Evitañ da vezañ ur franskiñhon eus ar gwashañ, pell-pell diouzh menozioù e eontr, e lavare alies ar beleg yaouank din : " Gallout a rit va c'hrediñ tur sant gwirion eo va eontr kozh ".

Fadal, ne oa ket ur santig-koñfitur : un niz all dezhañ, deust da vezañ va niz ivez dre zimez, en deus kontet kenant-mañ din :

"- Paotrig bihan e oa d'ar c'houlz-se hag e kave e blijedur o piltrotat e kichen e donton kozh dindan dilh bras Bali Iez-vern Sant-Brieg hag e oa tost da di Vallee. Ur gouel breizhek bennak a aoa d'an deiz-se, gant kalz a dud dedennet gant ar soniri. A-greiz-holl e santas ar mousig e voned dilamet kuit dioutañ a-dro-jeuiz. Sacusanet-mik, e selle a bep eil ouzh e voned ruilhet er boultrenn hag ouzh an denig kozh ken sioul ha madelezhus ur vunutenn a-raok :- Nic'hieg, n'ac'h eus ket klevet e oant krog gant ar Vro Gozh ? "

Met n'hellfemp ket schuiñ gwelloc'h eget oc'h adlavroust doujus ha gredus, ar bedenn savet gantañ ha lakaet war e skeudenn-goun :

Breudeur, evidon-me pedit,
Ha pedit ivez evit hor bro
Ma vezo digabestr hep ken mestr
Na roue nemet Doue.

Beread

(Kaczeadenn lennet e-skeud gwez bras Keresperz, Louaneg, 7 a viz gwengolo 1960, goude kreisteiz)

UNVANIEZH SPEREDIAL BREIZH (7 - 8 Gwengolo 1960) E ti Itron Varia Geresperz, Louaneg, ez eo bet graet Retredig an Unvaniezh. Un damani eus ar bravañ ez eo Keresperz gant ur vali ledan bevennet gant gwez bras o tegeriñ war-du ar Jentilez. Sioul an traoù, brav ar mor, ha dreist-holl kaer kozzoù Tad ar Retred: Maodez Glanndour. Evel ur gurunenn war bep tra: an o-ferenn e chapelig Keresperz heuliet gant tud ar retred ha tud eus ar barrez, deoliez don, prezegenn dreist, komunioù. Dres da geñver Gouel Ginivelezh ar Werc'hez! Plijet gant an Itron Varia ren dalc'hmat gant he galloud hag he c'harantez labour an Unvaniezh Spereol.

=====
KELBIER: -An Lotrou E. Ar Sant, kure Boulvriag, a zo bet anvet da berson ar Chapel-Nevez (kanton Benac'h). E holl vignoned eus Boulvriag gant an Ao. Kadoudal, en o fenn hag ar sonerion vrudet Jord Kadoudal ha Stefan Riwallan a oa deust da ouel kadoridigezh ar person yaouank. Hor gourc'hemannoù d'an Lotrou Sant ha gras dezhañ e'ober er Chapel-Nevez labour heñvel ouzh an hini en deus graet e Boulvriag war dachenn an oberoù katolik ha breizhek

Ievriou Théodore-Claude-Henri HERSART DE LA VILLEMARQUE (1815-1895) et le Barzaz-Breiz (1839-1845-1867) Origine-Éditions-Sources Critique-Influences.... Gant Francis Gourvil, Rennes, Imprimeries Oberthur, 1960, 610 pajenn.

C'hoavezout a ra gant ar briñsed bezañ brudet a-raok o gane-digezh, gortozet ma vezont gant c'hoantoù ul lod ha gant kuriusted ul lod all. A-raok bezañ embannet e oa bet dija komzet kalz diwar-benn al levr-mañ, na pe ve ken, da goulz difonnidigezh an dezenn d'ar Skol-Veur Roazhon. An "Ouest-France" ha devoa neuze tregernet gant meulduioù evel ma oa dieet evit kenskriver ar gazetenn e Montroulez, ha kaset dre "evar c'horn ar vro keloù a c'hourdrec'h. Harmerion an dezenn o-unan e "BULLETIN DE LA SOCIÉTÉ D'HISTOIRE" (paj. 20) o devoa roet dimp ur rentañ-kont a oa, evel just, war un ton siriusoc'h: anat e oa ne felle ket da b-Pocquet du Haut Jussé bern war-eeun labour Gourvil na mont da rendaeliñ en-dro d'e vermadennoù. Moarvat n'en em sant ket e-unan ispisialour a-walc'h evit hen ober: en em ziskleriañ a ra nec'het. An Lotrou Gourvil, emazañ, ne seblant ket dero'hel kont eus ar pezh a zo bet soñjoù an dud, zoken war dachenn ar skiant, d'an auzer ma oa yaouank Kervarker, p'en deus embannet ar Barzaz Breiz...

N'hellen ket lavarout n'em eus ket bet kalz a blijedur o lenn pikol tezenn Feñch Gourvil, evit pezh e lavar hag ar pezh na lavar ket. Petre'fell dezhañ prouiñ: Kervarker a zo ur falser, ha zoken ur falser a-youl-gaer; e oberenn, ar Barzaz Breiz, n'eus unni netra gwirion, nag an testennoù, nag an tonioù-sonerezh; a-vec'h na c'heller evit traoù zo anavezout n'int ket bet re zistummet gant Kervarker, a-vec'h na kaver enno un dra bennak eus gwerzioù pe sonioù ar Bobl. Evit hen diskouez ec'h adkemer F. Gourvil kement a c'hell degas diwar-benn buhez Kervarker, e studioù, ar rendaelioù diwar-benn ar B/RZ/Z, labourioù an Uhel hag ar re all... Talvoudus eo sur-mat an dokumentoù meneget a zo diaes da gaoz a-gevret, dastrewet ma'z int e kazetenoù ha kelc'hkalaouemoù rouez-kenañ. N'eo ket em bije dizoloet io lenn Gourvil un dra bennak nevez pe zianav, met a-bouez-kaer eo gallout keñveriañ kichen ha kichen an testennoù.

An Lotrou Gourvil a fell dezhañ bezañ skiantel rik. N'on ket ken sur hag en e vije chomet war dachenn ar skiant rik. Rak fellout a ra dezhañ prouiñ, da lavaret eo, diskar Kervarker hag ar Barzaz Breiz. Hag en abeg da se ez eus gwanderioù bras en e labour.

Penaos mont da grediñ da skouer n'eus nemet anebourion ar Barzaz a vefe tud a skiant hag a skiant vat? Gwir eo, e-touez difennerion Kervarker ez eussodion eus ar re wellañ. Met perak tremen ken buan war destenioù evel hini Ernault na oa ket ur penn-brell hag a ouie ur bern traoù diwar-benn folklor Breizh? Perak teurel an dispriiz war lavaroù Vallee, meneget en un notenn er bajenn 47? Gwashaoc'h c'hoazh perak teurel disfizijañs warnañ ha kaout abeg enañ pe zeges un dra bennak a-du gant ar Barzaz? Hag-en e vije

skiantel kaout raksoñjoù evel-se? Rak setu dre vras tro-spered en tezen-zour : kement hini a zo bet hag a zo a-du gant ar Barzaz a zo displel, grauiat, diskiant ; ha kement hini en deus skrivet a-enep ar Barzaz a zo den leal, gwirion, den a skiant hag a skiant vat. Les a-walc'h e tro an dezenn da vezañ ur flammskrid, ha kompren a ran e vefe ar varnerion o-unan diuas un taumig goude bezañ roet o asant hag o siell d'ur studiadem ken untusk.

°°

A-benn ar fin petra c'heller tennañ eus tezenn Gourvil ? Pa ad-kemerer e bajennoù gant ur spered yan, ne zegas ket kalz a dra nevez. An dud desket war folklor Breizh n'o deus ket gortozet Fañch Montroulez evit anavezout e oa ar Barzaz oberenn Kervarker maoc'h eget oberenn ar bobl. Sklaer eo evito en deus Kervarker adstummet ar pezh a zo bet dastumet gantañ pe gant roù all.

Bremañ hag-eñ ez eus pezhioù hag a zo bet ijinet penn-da-benn gant Kervarker, pe a-ouez dezhañ? Sed ar gudenn.

Souezhus a-walc'h ez eo ne ro ket Gourvil ur roll resis eus pezhioù ar Barzaz a vije, hervezañ, ijinet penn-da-benn gant Kervarker. En e bennad diwar-benn tonioù ar Barzaz (paj. 508 hag all) e lavar ez eus un tregont bennak anezho. Setu eta Gourvil brokusoc'h eget F.M. An Uhel e-unan e roe p. 39 eus e levrig "De l'Authenticité des Chants du Barzaz Breiz", ur roll a 20 anv, ha marteze 5 all. E Fañch Gourvil avat, a klasker en aner ar pennad pouezusañ, an hini en defe roet d'ur roll eus ar pezhioù ijinet hag evezhiadennoù diwar-benn pep unan anezho. Marteze en deus aon na c'hoarvezfe gantañ evel gant an Uhel evit "Maro Pontikalleg".

N'hon eus ket gortozet Fañch Montroulez evit krediñ zoken e c'hell Kervarker bezañ bet toulllet gant unan pe egile eus e genskriverion, evel Penwern gant Keranbrun, evel an Uhel e-unan.

Met derc'hel a reomp kont, ar pezh na ra ket Gourvil, -eus soñjoù Kervarker ha tud e amzer. Krediñ a rae e teue ar c'hanaouennoù-pobl eus a bell, ha peogwir e oant bet dastumet gant daslaver an dud e oa ret o adstummañ evit adreiñ dezho o stumm kozh gwirion. Ouzhpenn-se, e krede Kervarker e c'helle adkavout tra pe dra eus hengoun Breizh e lennegezh kozh Kembre, o vezañ ne oa bet ar c'hembraeg hag ar brezhoneg un hevelep yezh er Grennamzer. Gouzout mat a ouzomp e oa faos menozioù Kervarker war ar poentoù-se, met skiantel eo o anavezout ha derc'hel kont anezho.

Tud barrekoc'h egedon a verno dre ar munud levr Gourvil, ha ken-telius e vo sur-mat. Rak o klask prouñ betek re e kouezh e-unan a-dreuz. Spi am eus ne chomo ket an Lc. Corbes hep respont diwar-benn tonioù-sonerezh ar Barzaz : evit Gourvil n'eus enno netre poblek, ijinet int bet gant Kervarker evel ar peurrest. Diaes eo evelkent lonkañ ur seurt pezh dreinek. Ur wech c'hoazh er pennad-se e c'hoazh Gourvil a-enep Kervarker evel pa

en devije ranket oberour ar Barzaz kaout soñjoù folklorourion an XX-et kantved. Sklaer eo n'en deus ket Kervarker miret pizh evit ar son-mañ, an ton a oa bet roet dezhañ da gentañ gant ar c'hener-mañ-kener. Di'abet en deus an tonioù keereñ bet roet dezhañ, pe bet klevet gantañ : e soñj a oa sevel un oberenn gaer, ha gouzout a rae evel d'ur pe implijet gant ar bobl n'eus forzh peseurt ton evit n'eus forzh peseurt kanaouenn. Met setu amañ prouenn vras Gourvil : "Pourquoi, dans leur presque totalité, n'auraient-ils été entendus que de la Villemarqué ?" (paj. 519). Les eo respont : en diavaez d'un nebeut tonioù anavezet dre Vreizh a-bezh, ha c'hoazh en ea ziskouezet alies dinden stummoù peil a-walc'h an eil diouzh egile, ne vez ket kavet an hevelep tonioù gant kanerion disheñvel : n'in ket da skouer de souter n'eus nemet falsentoz e Kanaouennoù Breiz-Vihan gant Interro ha Gourvil, o vezañ n'em eus klevet gwech ebet war vazelloù kanerion-bobl ar re gaereñ eus an tonioù bet embannet ganto.

Pa ranker diavaezañ un dezenn war brouenn an tav, eo berr a-walc'h an traoù gant ar rendrelour.

°°

Koll a ra ivez Gourvil e amzer o laverout hag oc'h adlaverout n'eo ket bet kudenn ar Barzaz un dra a bolitikezh hag a relijion. Pentus ! Pentus-mourbet ! Hag-eñ en devije toulllet war ar poent-se barnerion vras ar Skol-Veur ? Hag-eñ e kav dezhañ e vo toulllet e lennerion ? A-hed e levr avat, n'eus nemet politikezh, politikerezh enep-breizh, ha kasoni brizh-e-holoet a-enep tud an tu dehoù usk-ha-usk gant an omnerion.

Iezel a reomp Gourvil gant e zroukrensoù. Un dradig hepken evit echuiñ ha diskouez ez eo diuas bezañ objektivel. Meneget on ur wech en e levr, paj. 335 e traoù ar bajenn. Adskrivet a ran :

"Encore plus récemment, dans Moissons, bulletin mensuel de l'oeuvre St Jean Baptiste de la Salle pour Juin 1954, il était indiqué, d'après les notes réunies par le Fr. André sur renseignements venant de l'abbé L. Floch, aumônier de l'école St Pierre, St Brieuc que : "Le Barzaz Breiz (...) paru en 1839 nous donne un tableau fidèle des airs de chansons bretonnes. Beaucoup de ces airs avaient été recueillis par Mme de la Villemarqué mère, à la fin du XVIIIe siècle" (°)

(°) Evit lennerion BARR-HEOL dizantev ar galleg dezho e troomp amañ : "C'hoazh nevesoc'h, en MOISSONS, kenedig miziek Oberenn St Yann-Vardeour ar Sal, miz-Mezheven 1954, ez eo merket, diouzh notennoù dastumet gant ar Breur André, diwar zoareoù a-berzh an Lotroù Floch eluzener Skol Sant-Per, e Sant-Brieg, penaos : "Ar Barzaz Breiz... embannet e 1839 a ro dimp un daolenn wirion eus tonioù ar sonioù breizhat. Kalz eus an tonioù-se a zo bet dastumet gant an Itron Kervarker, ar vamm, e dibenn an XVII-et kantved.

N'anavezan ket ar breur André. N'eus eus ket soñj bezañ biskoazh komzet outañ. Biskoazh nab en prevez, nag em frezegennou n'em eus komzet diwar-benn an Itron Kervarker o tastum en lo-er kantved tonioù poblek. N'on ket kabius eus ar pezh e gompren selaouerion va frezegennou, eus ar pezh e c'hellont lenn e-hend-all. Evel m'hen lavar Gourvil e-unen un tammig pelloc'h ez eo an Ao. Corbes a gomz e "Société d'Emulation des Côtes-du-Nord" 1936, eus an tonioù a c'hellje bezañ bet dastumet gant an Itron Kervarker : " On peut même dire, en ce qui concerne la musique populaire de la région, que nous avons là un tableau assez exact de la musique populaire de la seconde moitié du XVIIIe siècle". Ha lennet evel-se en destenn e c'heller kompren mat soñj Corbes ha lavarout gantañ e c'hell bezañ. Ket distrañ a ran war frazennoù Gourvil diwar va fenn itañ all a ran dezho bezañ distrañ, ha gortoz a ran e respont.

Icoiz ar Floc'h, beleg.

G A L V A D E N N

Per Bourdellez

N'OUZOMP NA PERAK NA FENAO S

Brasañ souezhadenn ar re a studi Istor an Iliz en XIX-et kantved eo gwelout er broioù kristen ur bobl nevez o c'hensel (pobl micherourion al labouradegoù) distag-krenn diouzh ar Gristeniek.

Brasoc'h souezhadenn en devo c'hoazh an hini a studio Istor an Iliz en XX-et kantved = gwelout ur bobl kozh krouet gant Sent, ha eget er Feiz e-pad pemzek kant vraz, o yenaat e servij Doue hag alies o treññ enep dezhañ : Breizhiz o deus kollet o Feiz, kalz anezho, d'ar c'houlz m'o devoa ar muiañ a skolioù kristen hag a veleien.

P'hon eus klasket, etrezomp douaronourion, skoazelliañ danvez-Kuzulierien-Labour-Douar da sevel diwar-benn o farrezioù ar studiadennoù gourc'hemennet dezho evit o arnodenn, omp chomet nec'het peurliesañ en ur zegouezhout gant ar goulenn e-zivout " Ar Relijion er Barrez ". Les e oa gwelout, siwazh, e oa peuzvarvet ar Feiz. Mat perak ha penaos ? N'eus bet roet dimp nemet abegoù-guñ luziet, en darnvuiañ eus ar parrezioù. Piv a c'hellfe krediñ eo gant un tamm politikerezh eo bet mouget ar Feiz, an Esperañs hag ar Garantiz e kalon ar re na blegjont na da c'hilhotin Robespierre na da archerien Combes ?

Un dra bennak all a rank bezañ.

o°

An istorour-mañ-istorour, marteze, evit klask en em ziluziañ, a vezno kudenn an digristenñ e Breizh e-touez digristenidigezh Bro-C'hall.

pe zoken e-touez direlijionidigezh ar bed a-vremañ: "Er bed a-bezh ez trellist ha dallet an dud gant ar mekanikoù ha ne soñjont ken nag en o ene nag e Doue".

N'ouzon ket penaos emañ kont " er bed a-bezh"; met gouzout a ran eo ur fazi beuziñ kudenn hor parrezioù en hini parrezioù Kreiz Bro-C'hall pe re ar C'hreisteiz. Breizh a oa kristenoc'h, silet enni ar Feiz e pep tachenn hag e pep eurvezh eus ar vuhez, eus ar spered, eus an arz... Breizh a oa kristen en ur stumm dishevel, ken dishevel na veze tamallet dimp, gant ar re na gomprenent ket, e camp "superstisius", rak hor vuhez relijiel a oa bet studumet n'eo ket gant doktored, met gant ar bobl... Breizh a zo chomet kristen diwezhatoc'h : goude bezañ sturmet kalonek ouzh al lezennoù gall digristen, n'eo ket krouzhet c'hoazh ken izel hag al lodenn vrasañ eus Bro-C'hall.

Krouzhet eo koulskoude, ha krouzhet izel zoken. Ha ne gredan ket e vefe bet en darnvuiañ eus hor parrezioù, enebourion d'ar Feiz fell a-walc'h, na galloudus a-walc'h dimp da gompren an diakar-se. "Invantoriñ Combes ? Politikerezh "republikan" ? Setu aze un afer ! Mat kristen a zo bet marzheriet ha toullbac'het e 1905 ? Mar krouzhet kolleted Khroustchev war hor chouk, e vo kalz tomoc'h ar c'hoari !

Padal e Breizh, e oa danvez kristen par da hini Iwerzhon, da hini Polonia... Penaos'ta eo bet dinarzhet ? Non en eus e vefe marvet gant an naon, peogwir ne gavan displegadur all ebet....

Diaes e vo hen gouzout ken e vo kavet testennoù asur, met ur studi a zo d'ober hag en defe talvoudegezh vras. Gwellet hon eus hag a reomp bepred beleien vat, kristenien galonek o labourat da adsevel vuhez ar Feiz; hag e talc'h koulskoude hor parrezioù da zegouezhañ. Decoust hag e labouromp evel na fell da Zoue e rafomp ? N'eo ket hervez hor froudennoù, na hervez giz hemañ na sord'heun hemañ, hogen hervez ezhommoù an enep ? Penaos e c'hellfomp 'ta hen gouzout, war n'ouzomp ket petra en deus graet diouer dezho, perak o deus kollet o nerzh, perak emaint o vervel gant an naon ?

Ne gav ket din e vije bet graet ar studi-se betek-hen. Ma 'n em glevjemp neuze gant ar skolioù-neur d'hen ober ? Alist gant sociologourien, e vefe aesa a-walc'h sevel follennoù-goullennata da hentañ pep klasker.

o°

Labourioù evel ar re a ra an Tad Lapras a-reok digeriñ ar misionoù, decoust war dint mat, a vefe kalz gwelloc'h, domoc'h hag efedusoc'h, war befent diazezet war ur studiadennoù evel-se - Hent an / bostolerezh kristen a vije evelkent un hent -ar-Groez da vezañ pigmet dre nerzh ar bedenn hag ar garantiz, met na vije ken ar milendall eo deut da vezañ, e-lec'h ar red ha na tored pep hini diouzh e du-

Ar gristenien a ra o lod-mañ e park ar strolladoù-studi-ekonomiezh ne larverjent ken " War dachenn an Ekonomiezh emeur krog da adstummañ an traoù diouzh ezhommoù ar vro. E Kelc'hioù ha Bagadoù ar re yaouank emeur krog da zeskiñ ha da garout traoù Breizh. War dachenn ar Feiz avat, ne fiñv netra c'hoazh".

Nar lezomp ar c'houlacuenn da vervel e vo ur c'holl bras evit ar bed kristen, pe vo peurankounac'haet hor Sent, peurlouget hor c'hanti-kou, peurgouezhet hor chapelioù kaer, ha peurstanket an andon a vuhez a vije beleien, leanezed, misionerien. Hogen ekonomiezh Breizh n'eo kroget da addihaniñ nemet goude m'o deus klasket tud'zo, gant amzer, aked ha karentez, pere da gwir ezhommoù ar vro, ha digoret un hent e mesk brouskoad ar brizh-studiadennoù hag ar prezegennoù dalc'houllo. Pernaos e c'hellfemp eta kreuiñ ez anavezomp gwir ezhommoù an enaek hag arzoù dezho magadurezh hep bezañ studiet ha klasket e sklerijenn ar Spered Santel ?

°°

Mer bez youl Doue, ne vo heññ nemet ar pennad kentañ war gement-se: " /r sujed a zo ken din eus hoc'h atañsion", evel na lavar ar c'hantik kozh, na kerjen gant skoazell an holl dud a youl vat, sevel ar studiadenno-se, hag hentet gant skiantourien, embann war VARR-HEOL, miz ha miz, frouezh al labour.

P. Bourdellez

Yann Derrien

PAOTREZ AR YEODED

Son savet 'benn beilhadeg
Plourec'h 1960

' Vel tout ar vartoloded
' M eus baleet ar bed
Ar broioù toun 'n eus gwelo
Hag ar broioù skornet.
Gwelet 'n eus 'n ur veajiñ
Broioù j kear ha dispar
Met ur vro 'vel na hini
N'eus ket war an douar.
Me'zo deus ar Yeoded
'Tal ar chapel du-hont
En bro ar vartoloded
En beg rinier Lannou.

Pa dan erru bras 'velse
'Vel tout ar grennarded
' Vezen en god 'hed an de(iz)
Q c'honri gant bigornied
Ha diwezhatoc'h
Na gaven'ket divalo
Mont d'an aod kazi bende(iz)
Gant paotred ar begoù
Mont da lakaat kewell
Pe da lakaat rouedoù
He da voueta un andell
Da dapout silioù

Notenn : Lakaat a reomp anañ ar son-se evel c'hemañ el levrig liesskrivet embennet gant renerien BEILHADGOU LI960. Darn eus ar pozioù ne setlont ket bezañ regennet-mat. D'hol lennerion d'hon digareziñ. N'emaomp ket kennebeut evit adskriñ an ton.

3

Du-hont e beg ar rinier
Bendeiz 'mesk ar peaked
Ni a gav berr an amzer
Gant ar vartoloded
Bet on alies er muez
O pesketa brizhili
Hag a-geñver d'al Lev-Draezh
En noz o chaluiñ
Pesketaerien ar Yeoded
Ne sec'hont ket 'n o gwele;
Pa vez c'hoant da garout peskad
'Ver abred diouzh ar beure

4

Pa vo erru kozh ar paotr
Ha fall war na diwo'har
Ne vin ket kap ken da von d'an aod
'Vo ret chom tost d'ar gêr,
En c'hoazez war doull v' dor
Du-hont 'barzh ar Yeoded
E-lec'h na welin ar war-
'N ur funiñ na c'horneded
Me a soñjo allaz!
En amzer drenezet
Na plije din mont war an traezh
Da glask kontelleged.

5

Un deiz'arruo na zro
'Vo ret din partiañ
Ha pakañ na fislitoù
Da gitaat ar bed-mañ.
/-raok mont kuit eus na bro
Da bartiañ du-hont
Me a laro kenavo
Da rinier Lannou
Hag o pignal war groec'h
Du-se 'mesk ar stered
E rin ur sell'trezek Plourec'h
Ha 'trezek ar YEODED.

6

Met peogwir er Baradoz
Nan eus netra d'ober
Eus ar beure betek noz
Me a gavo hir an amzer...
Da Sant Per na a laro:
"Digorit din an nor !
Me a renk mont d'or un tawa tro
Du-hont war vord ar mor,
Roit din ur bouteg
Ha neuze ur rastell,
Na'ya da vont d'ar Yeoded
Da zibab rigadell.

Ianvezeg

KANTIK SANT EZEKIEL

ton gant an Ao. Gwazdoue

Diskan: Aotrou Sant Ezekiel, Patron fur Ianvezeg
Profed ar Spered Santel, Muezh an Hollc'halloudeg
Klevit eus kreiz gloar Doue, kantik ho tud fidel
Ha deskit dimp servijiñ an Doue peurbadel.

1
Jeruzalem ar gêr sakr'luskellas ho kavell,
Gouelioù Sion ea dudi ho kalon a vugel
Da c'hortoz bezañ salvet, e renk ar veleien
Da ginnig en Templ Doue sakrifis ha pedenn.

2
Allaz! dre wall-bec'hadoù e teuas deizioù du
Ho proiz 'leiah an hentoù 'voe kaset d'an harlu
Da servijiñ an estren er gêr a Vabilon
Roll diouzh ofisoù santel ha gouelioù kear Sion

(Ez.1,I) C'hwi neuze a voe choazet gant dorn kreñv ar Spered
Da vezañ 'vit ho proiz,prezeger ha profed.
Dirak selloù hoc'h ene e tigoras Doue
Misterioù kuzh an Neñvoù deoc'h d'o c'helenn goude.

(Ez.I,4.) Ul leon hag un erer, e-kreiz kurun ha flamm,
Ur fas-den hag un ejen, pebezh souezh hag estlamm
A baras a berzh Doue 'vel sin ho karg uhel,
Skeud Mark,Yann,Mazhev,Lukaz :Tadoù an Avel.

(Ez.VIII,7)'N ur weledigezh fromus,ho poa gwelet an dud
O pediñ en Templ Doue,doueoù marv ha mut,
Ha prim kleze lemm an Ael o skeiñ ur maro kriz
Na bras na bihan na kozh ne chomas digastiz.

(Ez.XXXVI)" Ezekiel,'me Doue, me'zo klañv ma c'halon
" O welout tud Israel sklaved e Babilon.
" Me a skuilho dour-mammenn war o c'halon hudur
" Hag a lako en o c'hreiz ur spered nevez pur"

(Ez.XXXVII)" Deus ganin,Ezekiel, da blênenn an eskern
" D'ar blênenn gwenn gant eskern stlabezet bern-war-vern.
" C'hwezha warne ha youc'h warne ma vint bev a-nevez
" Vel ma tihuno ma fobl 'vit gloar na c'harantez "

(Id.XLVI " Sell bremañ ma Zempl nevez,profed Ezekiel :
XLVII,1 " Eno 'vo meulet noz-deiz,ma ano milsantel.
sq.) " Sell'vat ouzh an doureier a strink en tu dehoù
" Skeudenn eus Kalon Jezuz hag eus ma holl c'hrasoù "

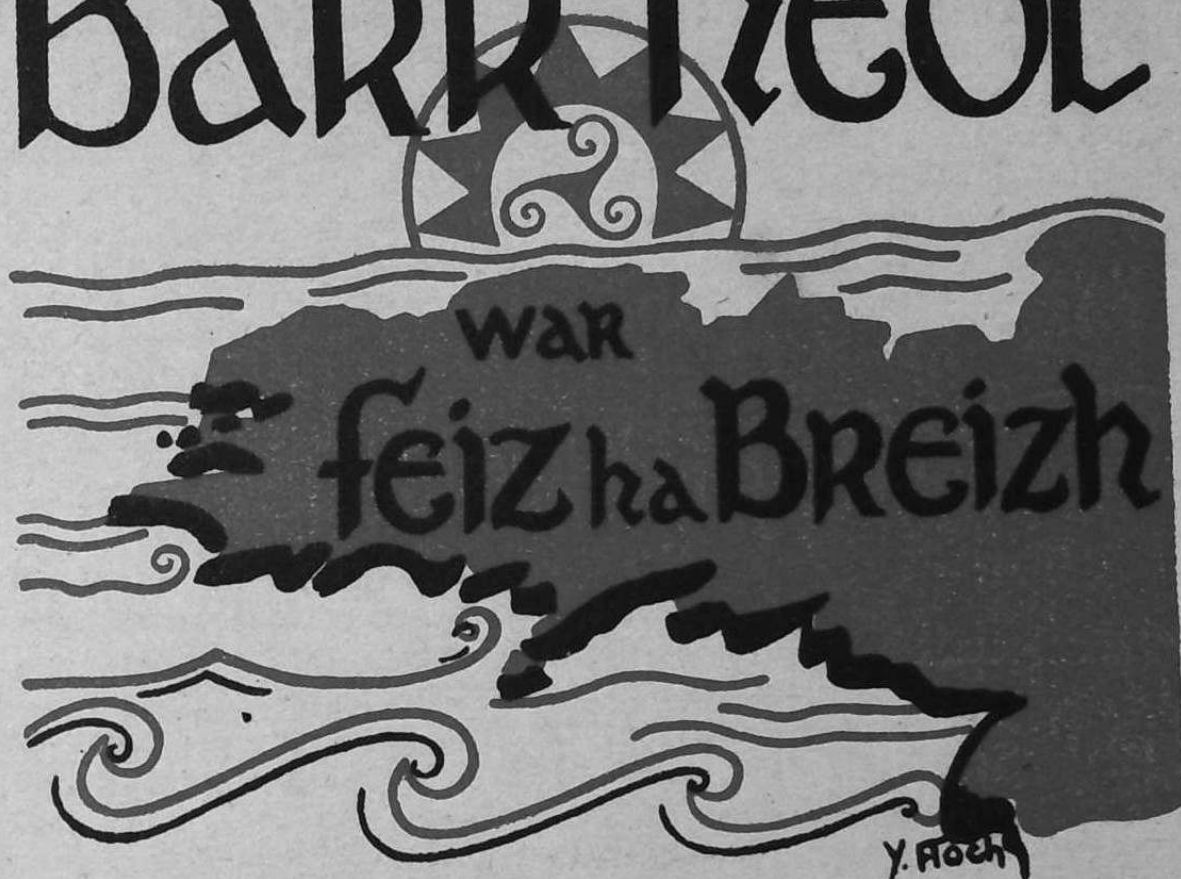
Notroù meur Ezekiel, diwaller lanvezêg,
Gwechall e oa mestr amañ ur Sant Breizhat: Sant Zêg.
C'hwi, diuganer Israel,gant ermid Breizh -Izel
Klevit mouezh taer hor pedenn ha roit dimp skoazell.

(Ez.XXXIV) Deskit dimp galloud Doue, e vraster dreist-muzul
passim Adoriñ e santelezh, bemdeiz koulz ha da sul,
Heñ eo hor Mestr,hor Mesaer, ni e bobl, e zeñved,
War hon tal emañ skrivet e ano mildoujet.

Mirit ouzh ar Vretoned da vont da eskern sec'h,
C'hwezhit enne buhez kreñv gant ho kalloud eus krec'h,
Ma chomo Breizh 'n he sav-sonn,yac'h he c'horf,hec'h ene
Da embann dirak ar bed ano klodus Doue " (Bulien 5.6.60)

(Imp.24.5.60 H.Gloaz en vikel-vras)

BARR HEOL

Direct. M. Le Clerc, rect. Buhulien C-d-N) koumanant :
No. 25, Décembre 1960, Trimestriek, Prix No:2 LN) 6 LN.

Rener: M. Le Clerc, Person Bulien, Bro-Dreger
N-enn: 25, Kerzu 1960, Trimiziek, Priz an Niv.2 LN.

T A O L E N N

KELENNADUREZH AMZERIAT.....	p. 2 - 5
EN-DRO D/ DEZENN AN AOTROU GOURVIL.....	p. 5 - 12
LENNEGEZH KANNADIG-PARREZ : Kalan-Goañv.....	p. 12- 13
Beziou dilezet.....	p. 13 -14
EN ALAMAGN (1960).....	p. 15 - 25
KENSTRIVADEG.....	p. 25
OB MEMORIAM	p. 26 - 27
UL LIZHER	p. 27 - 28
STUDI AR YEZH.....	p. 28 - 30
A DREUZ HAG A HED.....	p. 30 - 33
AR VAMM-GOZH (kontadenn an Nedeleg).....	p. 33 - 40
TRUGAREZ HA KOUMANANTOU.....	p. 40

Notenn : Al lodenn vrasañ eus ar pennadoù-skrid a zo
bet graet gant tud hag a gomz rannyezh Treger

2
KELENNADUREZH AMZERIAT

Er bloaz 1950 e oa, a gav din, da genver Kendalc'h Keltiek Roazhon, e oan aet d'ober ur weladenn da Di Breujoù-Breizh, hag e oan en em gavet er sal na tiskouezer livet ouzh ar sel skeudenn ar Reljion hag ar Brederturiez hag o zreiz war ur goumouenn. Un Aotrou, ur belgiad a gredan, a dalcas din : " Kuita, Aotrou beleg, dres evel m'emañ ar Reljion! Ne ouien ket pe dre font, pe a-barfeted e kouze, hag o vezañ ne don ket mat da dabal, ne respontis mamm.

Don an eus e ve koulskoude un tamm bennak evel-se, pennadoù-stur BARR-HEOL, traoù er c'houmoul, rak o vezañ na n'eo ket ur gelaouenn benneziek, na sizhuniek, na zoken nizek e rank chom war dachenn ar menecioù difetis. Gwazh a se, siwazh! evel e lemmenion... Met evel just, an gotrou emañ paouez diwar e benn a c'helle e gwirionez kaout c'hcant da-demall d'ar Reljion, pe d'an Iliz bezañ pell diouzh ar vuhez wirion, hag ober diskleriadurioù koumoulek. N'hell ket an Iliz bep tro diskenn war dachenn ar fedoù, nemet e verk bep tro da vihanañ ar reolennoù brasañ a die sklerijennañ hag heñchañ an dud en o oberoù. Awechoù all avat, e komz an dud a Iliz, Pab hag Eskibion, en un doare splannoc'h, dreist-holl e degouezhoù dreist-ordinal ha pe sav un tamm mesk er speredoù e-keud un darvoud bras bennak. Pep hini en deus soñj eus komzoù ar Pab Pius XII, da skouer, pa darzhas reveulzi Hungaria er bloaz 1956; soñj ivez eus e ziskleriadurioù diwar-benn Yougoslavia da zifenn ar C'hardinal Stepinag, diwar-benn Bro-Sina hag all, hag all.

Ac'hanta! Kardinaled, arc'heskeb ar Frañs o deus ivez en un degouezh a-bouez roet o ali da glevout ; diwar-benn ur gudenn hag a zo dre gae pe dre hag war spered naset hepken ar Frañsion, mat zoken war spered ar bed-holl : Kudenn Aljeria. Honnesh eo deirvet lodenn eus o Diskleriadur diwar-benn ar "Gristenien en degouezh a-vremañ" (Here 1960)

Un diskleriadur hag a c'hellomp ober anezhi : kelennadurezh amzeriat, dre ma sell ouzh un amzer : an amzer a vremañ, da lavarout ur gelaouenn o sellout ouzh traoù a amzer a ren, diwar-benn stad an traoù ha deverioù ar gristenien er blegenn-mañ. Egan a reont eta hervez penneolennoù ar Feiz ha merkañ an hent da houliañ, en ur blegenn resis.

Ar gelaouenn a roont a zo war an dro un dra beurbadus hag un dra beurbadus. Kemeromp da skouer ar pezh a lavaront diwar-benn ar servij-soudard, hag an dever da sentiñ ouzh ar Gouarnamant, hag ivez ar gondaonidigezh eus an emvirerezh a-servij-brezel, da lavarout eo an emzalc'h eus darn eus ar gatoliked yaouank hag a gav ez eo ar brezel un dra dinatur ha na dleont-i ket kemerout perzh ennañ e stumma ebet.

Ar pezh a zo padus e kement-se, ez eo an dever da sentiñ ouzh al lezennoù, ouzh ar gouarnamant, dever ar garantez-vro hag an urzh-vet. Ar pezh a zo beurbadus hag amzeriat ez eo ar servij-soudard dre ret, hag a zo ul lezenn hag a c'hell bezañ torret gwech pe wech, ul lezenn ha n'eus ket anezhi e darn eus ar broioù. Merkomp en ur dremen pegeñ fentus ez eo

3
es eo an dud, pe, war kirit, pegeñ berweled ez int deuet da vezañ. War ar c'hazetennoù, ez eus bet komzet nevez-ze eus oad ar servij-soudard, ha goulenet e oa bet digant merc'hed'zo lavarout da be oad e oa ar gwellañ d'ur paotr yaouank mont da soudard. Ne zeuas war soñj hini ebet respont e vefe gwalloc'h kalz na vefe servij ebet d'ober, war befe tu ! Hag emañ, e Breizh ez omp pebet evit gouzout petra 'sinifi se...

... Bremañ diskennomp eus ar c'houmoul ha selaouomp petra 'lavar en Aotrouez Kardinaled hag Arc'heskeb. Fiziañs hon eus e teuihp a-benn da dreñ propr a-walc'h o diskleriadur, pe da vihanañ en un doare intentañ. Doump dezhi :

1) Poblañs Aljeria a zo ouzh hec'h ober meur a gumuniezh-tud o kenneveñ asamblez : ar c'henneveñ-se, frouezh eus an amzer dremenet, a zo evit Aljeria unan eus an traoù a zo ezhom evit berzh mat ar vro a-benn an euzer da zont. Gwirioù ar c'humuniezhoù oc'h ober poblañs Aljeria ne dint ket kontrol an eil d'egile, kenstag avat na lavaromp ket. Da skeiñ a-gostez emañ eta kement diskoulm a dorfe pe a lakfe en argoll ar c'henneveñ-se, ha ret eo, n'eus forzh penaos, kemerout an diartennoù evit ma vo miret gwirioù hag enor peb unan, hep diforc'h ebet.

2) Aljeria a zo ul lec'h m'en em gav emañ meur a gultur ha meur a severadur : kas war-raok ez-oberiant emglev an holl dalvoudoù-se a zo un elfenn bouezus evit ar peoc'h; evel-se ec'h en em gavo suraat an emzispieg leun eus ar personoù-tud, e-skeud an doujañs e-keñver o dibarelezh hag o frankiz, tra ma vo ivez pouchasat en un doare sfodus bleuniusted veteriel ar vro.

3) Dreist pep feukusted hag anozusted, ez eo ret diazezañ, en Aljeria, evit brasañ mad an dud a zo eno o chom, evit prispolite ar vro hag evit ar peoc'h er gumuniezh etrevroadel, "ar c'henlabour oberius-se" a c'henn-tee kement ar Pab Pius XII hen gwelout o ren etre Europa ha kenstroll an Douarbras afrikat. (21 a viz Ebrel 1957)

Dias e vefe kaout gerioù poellekoc'h ha sklaeroc'h eget ar re-se. Ne vern pesourtennozhioù politikel a c'heller da gae a-hend-all, e tleer o degemerout evel ur reolen-stur. Da gentañ, evel just, evit pezh e sell ouzh Aljeria hec'h-unan, rak ar gwir en deus pep den ha pep gumuniezh-tud da vezañ diwallet a bep nac'homerezh hag a bep dislealded, hag ar gwir o deus da vezañ doujet ha da welout ar re all o tougen enor dezho, evel m'o deus an dever o-unan da ziskouez doujañs hag enor d'an dud ha d'ar c'humuniezh-tud all. Mar nac'her kement-se, ne chom mui diazez ebet na d'ar garantez-vro na da nstra: labour, familh, micher. N'eus mui neuze diazez hag abeg ebet d'hor stourm emañ, e Breizh, rak komzoù Kardinaled hag Arc'heskeb ar Frañs evito da vezañ lavaret, en o stumma beurbadus evit Aljeria, o deus a-hand-all, un dalvoudegezh padus, diazezet war al lezenn-natur ha

war c'houre'hevannoù'n Aotrou Doue, en ur ger war bemreolennoù an Onestiz.

Fa voe sinet an Englev etre Breizh ha Bro-C'hall, e pro-mete ar Gouarnement-kreiz ober evit ar Vretoned ar prah a rae Korfoù-Meur, Korfoù Politikel Breizh hec'h-unan. Met setu, n'eo ket bet miret an divizoù, ha setu moarvat perak ez a fall an traoù. N'hor boa mui Parlemañt ebet, ne oa ket mui a Vreujoù, ha setu ma'z eus bet renket sevel dinden anv ar C.E.L.I.B. ur c'henstroll eus ar pennoù politikel. An anv a zo cheñchet, ar galloud ivez a zo koazhet-mat ha disteraet, hogen ur merk ez eo bepred penaos ezhommoù ha gwirioù Breizh ne gloc'ont gant politikerezh ha bolontez ar Gouarnement. Da lavarout eo, ar C.E.L.I.B. a zo, war kirit, evel ur merk, un testeni ofisiel ez eo Breizh ur Gumuniezh ha neuze e c'hellomp kemerout diskleriadur ar Gardinaled hag an Arc'heskibion evidomp hon-unan.

E-keñver Kultur ha Sevenadur ? Daoust ha talvezout a ra ar bean pouezañ war gement-se evit lennerion BARR-HEOL. Diouzh ret o fedomp da lenn niverenn diwezhañ SKOL, niv. 11, miz Du 1960, priz 3LN (Skol, Ploueg-ar-Mor, Roazhon 1911 06). E galleg emañ, siwazh, met o wezañ ma'z eo un niverenn-vruderezh e oa diaes ober a-hend-all.

En trede poent eus lodenn an Diskleriadur diwar-benn Aljeria e komz ar Gardinaled hag an Arc'heskibion eus ar peoc'h etre holl vroioù ar bed : kumuniezh etrevroadel. An holl a oar, daoust pegen diaes ez eo klevout keleier resis hag asur a-zivout ar pezh a dremen en Aljeria, penaos ez eus broioù hag o deus c'hoant d'emallout en afer-se, ispisial ar broioù komunist. Riskl a c'hellfe donet eta ac'hano evit peoc'h ar bed... Ma' ha Breizh vihan? N'eus ket a riskl evel-se d'he heul. Da gentañ ha dreist-holl dre n'eo ket kudenn Vreizh ur gudenn etrevroadel. Hervez niverenn diwezhañ ar gazetenn BRETON NEWS, embannet en Iwerzhon, Dulenn, ez eus bet kaset dirak an O.N.U klemm enep ar Frañs en ur damall dezhi ober an torfed a ouenniazh pe (genosid) e-keñver Breizh. Biskoazh avat, n'he deus sinet ar Frañs emglev ebet a-zivout ar c'hraf-se, ha n'eo ket risklet d'hen ober, 'm eus aon: re vubuk e vefe eviti ! Ha neuze evel ma an aferioù-diabarzh a zo aferioù-diabarzh hag an aferioù-familh 'zo aferioù-familh. Keta ?

Met gant o spered ledan ha frank ez int deuet a-benn da rivinañ rannvroioù a-bezh eus ar vro-benn, e-lec'h ober ganto izili bev ur gumuniezh vev. Ha daoust din da zerc'hel da ziskanañ an hevelep tra n'hellan ket tremen hep reiñ en noazh, evel m'emañ an testeni bet moulet war GOULMIG AR GINDI : " 11 a viz Kerzu 1960 " /-berzh un Tad Marist get da visionañ da gostez kreiz ar Frañs. " Stad a vez ennon o kaout keleier eus ar vro, hag ivez a-drugarez d'ar GOULMIG n'ankouean ket ma brezhoneg e-mesk " trefodañ an Lovern "

Amañ ez eo disheñvel ar bed diouzh Breizh-Izel : ur gwir vro-vision. Er beure-mañ on bet o laret an oferenn en ur barrez'lec'h ne oferennañ nemet ur wech ar miz; bez'e oa entre tout : ur plec'h

hepken, ha den ebet eus ar familh he devoa lakaet ar'ofereñ... En ur barrez all, deiz Gouel an Hollsent, e oa un 30 bennek a dud; ha neuze nemet ar 4 bugel hag a zo ganin er c'hatekiz a getent o devoa komunist. Es gant-se, hon eus 6 parrez pell an eil diouzh eben, gant hentoù diaes, hag an hini vrasañ anezho he deus 300 a dud hag an hini vihanañ 90. Gwelout a rit pesour tachenñ labour eo hon hini : tud troet ouzh traoù an douar, ha paour-du, ha war washaat ez a an traoù gant an dud yaouank o tec'hel a-vernioù war-du ar c'hêrioù. Evit gwir, tamm espe-rañs ebet em e-keñver an amzer-da-zont. Kornioù-bro en o fezh o vervel ha bilajennoù leun a diez kouezet, gant un tiegezh pe 2 a dud kozh.

Evit pezh a sell ouzh an ofisoù, ez eo diaes-tre ober menn ebet, pa n'eus ket a dud; alies ne vez den ebet evit respont an oferenn ha ret-mat d'ar beleg respont an oferenn dezhañ e-unan.

Bep yaou, gant un otokarr, e tastumomp ar vugle diwar-dro d'ober katekiz dezhe er memes plas...

Ha ret-mat evel just, a-hend-all, mont da welout an dud ober anaoudegezh gante ha kas betek enna keloù mat an Ivisl, peogwir ne zeont ket d'an iliz. Doue d'am sikouro ! (28.XI.60) "

Brav eo da c'houarnemantoù'zo poufal ha brabañsal diwar-benn an traoù kaer sevenet ganto. Met evelato, evit traoù'zo emaint pell kaer diouzh kentelioù Gardinaled hag Arc'heskibion ar Frañs.

=====

OPERENNOU DA HARPAÑ : Kuzul ar Brezhoneg, L. Morvezen, 6 Bali ar Gar

Konk-Kernev, K.R. 13L6.63 An Naoned

AR BEDENN EVIT AR VRO : Skrivañ d'an Dimezell St Gall, Keresperz, Louarez

LEVRIOU AR BIEP : goulenn ar roll - id-

AR BED KEITIEK : BED KEITIEK, 21 Ru Diksmud, Brest. 1907-07

Roazhon, 7, 00 LN er bloaz

HOR YEZH : Dim. J. Queillé, Ru an Itron Varia, Gwengamp, 1240-22

Roazhon, 10, 00 LN

FEDIER : Dokt. Etienne, Maen ar Ya, Kastellin (Penn-ar-bed)

16 093 13, Pariz

AL LIAMM : 12, 00 LN da gas da P. Le Bihan, 6 rue des Hocquettes

Suresnes (Seine) K.R. 5349-06 Pariz

SKOL : 10, 00 LN, Ploueg-ar-Mor, 1911 06, Roazhon

WENIG HA WENIG : Journal W.&W. Ploueg-ar-Mor, 1705 96 Roazhon

AR SONER : 18 Bd Joffre, an Oriant (Morbihan) K.R. L436-15, An Naoned

koumanant-bloaz 10, 00 LN

AR VRO : K.R. L493-79, An Naoned, 10, 00 LN, J. Desbordes, 18 Ru Kolbert

Konk-Kernev

STURTER-YACUANKEZ : Yann Bouessel du Bourg, 4 Bali Krached, Gagny

(S.&.O.) K.R. L37403 -Roazhon, koum.b. 6, 00 LN

DUAR-BREIZH : 6 Ru an Iliz, Pariz XV-et

War-lerc'h va fennad kentañ war VARR-HEOL em eus résevet digant an Aotrou Gourvil ul lizher hir a 8 pajenn, lec'h ma vurutell an eil goude eben frazennoù pennañ va barnedigezh. Evit gouzout war beseurt ton en deus kemeret an traoù e tegasin deoc'h amañ al linennoù kentañ :

" Je vous sais gré de m'avoir fait parvenir le n° de Barr-Heol dans lequel un compte rendu en breton signé de vous est consacré à ma thèse. (N'eo ket me am eus kaset niverenn Barr-Heol, met n'eus forzh)

" Souffrez que pour y répondre j'use d'une langue qui n'est peut-être pas celle de vos prières et de votre prédication, mais qui est certainement celle de vos pensées courantes comme des miennes (islinennet el lizher). La loi du moindre effort vaudra ici pour vous comme pour moi ".

Ra bardono din eta an Aotrou Gourvil ma respontan dezhañ en ur yezh en deus poan o verat hag a chom amjeestr en e gêver. Anzav a ran ez eus un diforc'h bras etre renziad an Ao. Gourvil ha va hini kredin a ra an Ao. Gourvil e dreistelezh ar galleg, ha ni disivouderion maz omp, hon eus graet eus ar brezhoneg ur benveg a gultur, evidomp da gentañ.

Menegin a ran diouzhtu n'en deus Fañch Gourvil keuz ebet o vezañ lakat war va ano menozioù n'int bet biskoazh va re. Cortoz a raen e fin al lizher ur ger bennak e zigarez, n'eus nemet droukrañs... Tremennomp.

Talvoudusoc'h eo din notañ diwar e lizher e-unan soñj don an Ao. Gourvil diwar-benn kement hini n'emañ ket a-du gantañ. Eus an holl levrioù meneged en e levrinnadurezh " ma Bibliographie de 14 pages et demie " (1) : " Je vous accorde, emezhañ, généreusement que vous pouviez connaître un peu plus du tiers de ces textes imprimés. " Siwazh evit an Aotrou Gourvil ! ul levracoueg pourvezet kaer am eus, zoken dokumantoù o deus servijet dezhañ evel lizheroù Kervarker da Ernault. Ar blijadur am bo da zistreiñ war unan anezho da vibanañ.

Sklaer eo eta ! Kement den na ve ket a-du gant an Ao. Gourvil na c'hell bezañ d'e veno nemet pe sod pe diouizieq, pe marteze an daou

(1) Gant keuze e rankan lavarout ne vez ket graet evel-se ul levrinnadurezh, pa c'hoantaer bezañ skiantel. Evit an traoù pennañ da vihanañ e oa ret menegin goude ano al levrioù, kazetennoù hag all, an arroudoù resis. Evit gallout en em zibab e tezeñ C'hourvil eo ret kemer *Essai de Bibliographie de la Villemarqué*, en *Annales de Bretagne*, levrenn XXIV, 1923, niv. 3. Sellit da skouer Bibliographie Gourvil er bajenn 569 : " Correspondances inédites... certaines en ma possession, d'autres conservées aux archives départementales des Finistère, à Quimper ; aux archives

war an dro. He ne n'em eus ken nemet va v(honfiteor d'ober.

Perek bezañ souezhet ? N'hellen ket bezañ lojet gwelloc'h eget Ernault pe Fañch Vallee. Hemañ eo bet graet buan e brosez dezhañ, en notenn 9 ar bajenn 47, evel m'hon eus dija lavaret. Kaer en deus bet Vallee mont-dont dre ar vro da zastum war e fonograf, tonioù hor sonioù ha gwerzioù, n'eus ket da grediñ anezhañ pa gouz eus folklor Breizh.

Ernault avat, hag-eñ n'eo ket tremenet gant pajenn 261 an dezenn da baour kaezh den na car ket petra' lavar ? Met petra'zo kaoz anezhi er bajenn-se ? Eus ul lizher a-berzh E. Ernault da c'h-Gaidoz, skrivet d'an 2 e viz Gwengolo 1879, lec'h ma kaoz diwar-benn ur weladenn graet gant d'Arbois de Jubainville da Gervarker : oberour ar Barzaz e-unan eo an hini en devoa kontet da Ernault ar weladenn-se, o tezevellañ dezhañ penaos en devoa diskouezet da d'Arbois dokumantoù diwar-benn ar Barzaz en doare n'en devoa seblantet ar biziter bezañ trec'het e spered.

N'eus nemet ur siwazh, eme C'hourvil. Ar weladenn-se n'eus ket bet anezhi, na muioc'h na nebutoc'h ! D'Arbois, en e bennad eus ar *Revue Celtique*, diwar-benn marv Kervarker, a lavar e-unan, eo e Pariz, e 1883 pe 1884, en deus gwelet oberour ar Barzaz evit ar wech kentañ.

Ret eo etp dere'hel kement-mañ : kervarker en deus kontet gevier, hag Ernault, hegreidik betek re, en deus embannet anezho. Pezh a ziskouez, ur wech muioc'h, n'eus ket da grediñ Ernault pa gouz diwar-benn ar Barzaz pe Gervarker.

Evelkent ! Dleet e vije bet da Gervarker bezañ gwall-zisleadal evit lakaat da redek gedon seurt-se. Ouzhpenn-se, dleet e vije bet dezhañ bezañ gwall-sot, pa c'helle d'Arbois e-unan, pe vignoned d'Arbois, Sauvè, Gaidoz, an Uhel, distlavarout anezhañ, d'ur c'houlz end-eeun ma klaskent bepred hen distroadañ. Ken aes e vije bet degas a-wel d'an holl un afer ken grevus. Hogen ne welomp ket e vije bet tamallet da Ernault, pe da Gervarker, bezañ ijinest ur weladenn na oa ket bet anezhi, met hepken bezañ bernet a-dreuz soñjoù ha lavaroù d'Arbois e-kerzh ar weladenn-se ha goude.

Ur wech c'hoazh, war ne vije bet gweladenn ebet graet gant d'Arbois da Gervarker e Keranaker, na weler ket perek en devije gortozet ar biziter martezeet, betek marv Kervarker, evit diskar komzoù Ernault. Ha war en deus ranket gortoz, peseurt fisiañs neuze stagañ ouzh komzoù d'Arbois pa ne grede ket o diskleriañ keit ha na veve egile ?

(kendalc'h an notenn paj. 6), - de l'Evêché de Quimper et de Léon ; à la Bibliothèque de la Marine à Brest ; à la Bibliothèque municipale, Rennes ". Peadra ho po da redek evit gouzout hiroc'h ; hag evit testemoù'zo, n'ouiot morse na pelec'h ne penaos en deus Gourvil pe lennet pe eilskrivet anezho.

egile.

Setu an arguzennoù a dremenne en spered, p'am eus soñjet digeriñ ar *Revue Celtique*: a-rañ e-drek va c'heñ. Adienet em eus penned d'Arbois, levrenn XVII, p. 76, ouzh traoñ ar bajenn (reiñ a ran ar me-neg resis, pezh na oar ket ober bepred an otroù Gourvil).

Souezhet on bet ur wech c'hoazh. Pennad d'Arbois a zo eun ha leal-neurbet. Sklaer eo. Pa skriv : " La première fois que je le rencontrai à Paris, en 1883 ou 1884, je ne me rappelle plus exactement la date, il m'aborda en me faisant une citation du psaume 118, verset 71: Bonum est mihi quia humiliasti me ", ne lavar ket d'Arbois e oa dezhañ ar wech kontañ en e vuhez da welout Kervarker, met fellout a ra dezhañ menegiñ ar c'houlz hag ar penaos eus e adenglev gant oberour ar Barzaz.

Met sellomp tostoc'h : ar virgulenn laket gant an otroù Gourvil en e bajenn 261, e frazenn d'Arbois, etre : " La première fois que je le rencontrai " hag ar gerioù : " à Paris ", ar virgulenn-se n'eus ket anezhi dindan bluenn d'Arbois. Na kennebeut all, en testenn ar *Revue Celtique*, n'emañ ket e lizherennoù stouet na " première fois ", na à Paris, en 1883 ou 1884 ". Kompren a reer perak on deus an otroù Gourvil merket dre leer ar virgulenn-se. Cheñch a ra pep tra ouzh daou-lagad al lenner.

Siwazh, otroù Gourvil, ul levroneg pourvezet mat em eus. Hag e c'hellan zoken menegiñ un destenn evel m'emañ e gwirionez. Met deomp pelloc'h evit ur wech. Evel n'hen diskouezin diwezhatoc'h, pe'm bo anzer, seurt doareoù-ober a zo e levr Gourvil meur a skouer anezho.

Kement a ouzon avat diwar-benn Ernault, en deus lezet ganin ar soñj eus un den leal hag onest.

°°

Sed aze un dra bennak diwar-benn ar pezh a lavar an ao. Gourvil. Bremañ va lezit ivez da vont ur pennadig war ar pezh na lavar ket.

Tamallet em eus dezhañ en nivrenn diwezhañ BARR-HEOL, bezañ chomet hep reiñ ur roll resis eus pezhioù ar Barzaz a vije bet peuriñ-net gant Kervarker. Setu e respont : " Une liste de ces pièces est donnée p. 389 d'après Luzel et J. Loth (28 titres et fragments). P. 402, n. 1, je cite en plus six autres titres. Ce n'est pas, croyez-le " par peur " de m'aventurer sur un terrain dangereux que je n'ai point publié l' " exégèse " de ces 34 pièces, mais uniquement parce que cela eût nécessité plus de cent pages supplémentaires dans un ouvrage dont j'ai été contraint de réduire à deux reprises le volume ".

Gouzout a ran mat eo ret bepred dibab, pa embanner un dra bennak: ar pezh a roechan d'an ao. Gourvil eo end-ecun bezañ dibabet reiñ dimp kement a bajennoù a eil-dalvoudegezh, evit lezel a-gostez danvez pennad ar gudem.

Distroomp war respont an otroù Gourvil : " 34 pièces ". N'on ket, hen gouzout a ran, ur jedoniour a vicher; met koulstoude, kaer em eus treiñ ha distiñ war ar gont, ne gavan neust 33, ha c'hoazh e lakan e-barzh, Maro Pontkalleg, a zo kontet diw wech, ur wech eñañ e-touez ar pezhioù ijinet, hag ur wech pelloc'h, er bajenn 467, e-touez ar pezhioù adstummet, " les chants démarqués ".

Arañ eta en em ziskouez kalon larjentezus an oberour. N'eus notenn ebet erit lavarout d'al lenner diwezhañ e vo kontet Maro Pontkalleg diw wech. Met eo bezañ ur pizunier daonet evelon evit tabatal war vumdoù evel-se.

Ne lavar ket maoc'h pelec'h e komz an Uhel da gentañ, ha Joseph Loth goude-se, eus roll pezhioù ar Barzaz ijinet gant Kervarker: an hini n'en deus ket dindan e zorn an *Essai de Bibliographie* gant Daniel Bernard. em eus komzet dija diwar e benn, a ranko furchal pell en Chrestomathie Loth, a-rack dizoleiñ an notenn e lizherennoù bihan a zo an destenn ankouset ar meneg anezhi.

Met talvezout a ra ar boan degas eñañ testennoù an Uhel ha Loth keñver-ha-keñver. Hini an Uhel da gentañ en e levrig : " De l'authenticité des Chants du Barzaz Breiz de M. de la Villemarqué " (Saint-Brieuc, Guyon Francisque, 1872), er bajenn 39 :

" Les pièces ainsi fabriquées sont au nombre de vingt, au moins. En voici la liste :

" La prophétie de Gwenn'hien, page 19. - Submersion de la ville d'Is, p. 38. - Le Vin des Gaulois et la Danse du glaive, p. 45 - Le Marche d'Arthur, p. 48. - Tout ce qui regarde Merlin, p. 56. - Plus des deux tiers du poème de Les-Breiz (un nom inventé), p. 79 - Le Tribut de Nomencé, p. 112. - Alain le Bénard, ou Alain Barbe-torte p. 120. - Bran ou le Prisonnier de guerre, p. 123. - Le Faucon, p. 130. - Le Rossignol, p. 151. - Le Frère de lait, sans quelques fragments très courts, p. 163. - Jeanne la Flamme, p. 190. - La Bataille des Trente, p. 195. - Le Cygne ou le retour de Jean-le-Conquérant, p. 226. - La Ceinture des noces, presque toute, p. 254. - Les Jeunes hommes de Plouyé, p. 250. - Les Ligueurs, p. 281. - La Mort de Pontcalleg, p. 326. - La Tour d'Armor, p. 490.

" Cette dernière pièce contient des fragments interpolés d'une autre légende rinde, à peu près conforme, mais pour la fable seulement. Dans quelques autres pièces que je viens d'énumérer, des fragments étrangers aux sujets ont été également intercalés, mais les pièces elles-mêmes n'existent pas dans le peuple ".

Ouzhpenn-se en un notenn ouzh traoñ ar bajenn e skriv c'hoazh an Uhel :

" Il y a bien quelques autres pièces que je n'aurais tenté d'ajouter à la liste, comme, l'Enfant supposé, les Jains, l'Herain, le Combat de Saint-Cast, les Hironnelles, mais je n'ose être aussi affirmatif en ce qui les concerne ".

Ar roll roet gant Gourvil en e levr, pajenn 369, a zo eta hini Fañch an Uhel, betek Maro Pontkalleg. Evel ma welimp diouzhtu, Le Combat de Saint Cast a zo bet degaset diwar Joseph Loth, nemet e vije diwar notenn an Uhel deoust na vir ket Gourvil ar peurrest eus an notenn-se.

Hogen F.Gourvil e-unan, en e bajenn 402, a zegas un notenn : "Aucun ne mentionne : Elégie de M. de Névet, la Chanson du Pilote, les Bleus, le Temps passé, Saint Eflam, la Tour d'Armor". Ur wech c'hoazh, mar ne fazian ket, emañ La Tour d'Armor er roll kinniget gant an Uhel. Largetez personel an actrou Gourvil a diefe bezañ laouen gant 5 ano hepken.

Kemeromp bremañ testenn Loth (Chrestomathie bretonne, Paris, Emile Bouillon, 1890, p. 360, notenn 2) : "Le célèbre recueil de M. de la Villemarqué, Barzaz Breiz, ne peut être considéré comme un recueil de chants populaires. Ces chants se partagent en trois catégories : les chants inventés ou à peu près (je ne dis pas par M. de la Villemarqué), les chants démarqués, les chants arrangés. Parmi les premiers on peut citer les Séries en grande partie, le Tribut de Nomené, la Marche d'Arthur, le Vin des Gaulois, la Prophétie de Gwenc'hlan, Merlin, Lez-Ereiz en grande partie, Alain le Renard, Héloïse et Abailard, Jeanne la Flamme, la Bataille des Trente, le Combat de Saint-Cast".

Anat eo n'eo ket ken taer Joseph Loth ha Fañch an Uhel. Degas a ra de gentañ geriennoù-douasaat d'an doarenn "inventés", hag e stag c'hoazh etre klochedoù "Je ne dis pas par M. de la Villemarqué". An ebet eus an dra-se e testenn F.Gourvil.

Ouzhpenn-se, roll J.Loith n'eo ket peurheñvel ouzh hini an Uhel : 12 ano a zo emañ e-lec'h 25 (20 en destenn, 5 en notenn) a gavomp e Fañch an Uhel. War an 12 ano-se, 9 a zo en Uhel, ha 3 n'emaint ket, da lavarout eo : Les Séries en grande partie, Héloïse et Abailard, le Combat de Saint Cast.

Zoken o tere'hel kont eus notennoù J.Loith er Revue Celtique levrenn 27, p. 343, levrenn 28, p. 122, a ziskouez ur soñj tseroc'h a-enep Kervarker, ne welan ket penaos e kred Fañch Gourvil lakaat war gont kelenner ar skol-veur, ur roll n'eo ket e hini.

En tu-hont da se e tiefe Fañch Gourvil bezañ graet anv ivez eus menoz Loëiz ar Gwenneg (Louis le Guennec) en ur pennad gavomp embannet evit ar wech kentañ en An Galed, niv. 54, 4e trimiziad 1935, hag adembannet e 1939 e levr : En Breiz- Izel autrefois, p. 31-39, pennad a zo diwezhañ skridenn an istorour ampart, marvet daou viz goude sevel anezhi.

Lavarout a ra : "Retirons également les chants supposés, forgés d'un bout à l'autre, et parmi lesquels figurent malheureusement les plus célèbres du recueil : Le Vin des Gaulois et la Danse de l'Épée, la Marche d'Arthur, le Tribut de Nomené, le Rossignol, le Combat des Trente, Jeanne la Flamme, les Jeunes gens de Flouyé, les Ligeurs, etc..." Stagomp ouzh ar roll-se, hervez diabarzh ar pennad, lodennoù kentañ Lez-Ereiz.

Ur wech c'hoazh n'eo ket peurheñvel ouzh ar roll kinniget gant J. Loth, nag ouzh hini an Uhel.

Dre vras e verzomp kement-mañ : zeulviñ naz eer gant an amzer, e tigresek lodenn ar pezhioù "ijinet", e pad ma koeñv an eil lodenn, ar c'hanouennoù adstummet hag advadzet. E-kichen un nebeut pezhioù sellet gant an 3 barn-mañ evel diwiriek, ez eus reoù all a zo arvarusoc'h diskleriañ ur menoz groñs diwar o fenn. Perak kement-se : rak gant an amzer ez eus bet kavet a-wechoù tra pe dra, a ziskoueze e c'helle bezañ bet, e folklor kreiz ha kreisteiz Breizh un diazez bennak da faltazi Kervarker. Evel-se evit Maro Pontkalleg. Ha sellit c'hoazh evit Eugann Sant Kast, levrenn LXXXV ar Bulletin de la Société archéologique du Finistère, 1959.

N'eo ket peursklaer pep tra.

Ur wech c'hoazh e c'houlenne e lavar an onestiz skiantel e-keñver al "lenner-etre", e-keñver an dud n'int ket eus ar vicher, e tegaset an testennoù-mañ en o hed, ha marteze reoù all, met ar re-mañ da vibanañ, peogwir en em ziskouezent a-enep gwiriegezh ar Barzaz. Kement all a bajennoù diwar-benn yezh ar Barzaz a c'helle bezañ dilezet gant an oberour, pe troidigezhioù hag e zo gwella ganin chom hep o barn...

Ar gudenn gentañ, hag-ehñ na oa ket hini ar pezhioù ijinet ? Penaos e kred an actrou Gourvil sigotañ anezhi en doare-se ? Rak e dezenn penn-da-benn na ra nemet lavarout hag adlavarout dindan kant stumm : Kervarker n'eo nemet ur falsar, n'eus ket kalz a dra wir en e oberenn, ar yezh a zo galleg troet fall e brezhoneg. Gortoz a reer erfin ur pennad resis... Netra, nemet luziadenn ar bajenn 369 !

Diaes eo lavarout hag-ehñ n'o defe ket bet ul lodenn vat eus ar pezhioù sellet evel kanouennoù "ijinet", un diazez bennak e gwerzioù ar tobl. Rak kaer en deus bet F.Gourvil skrivet hag adskrivet eo bet furchet a bep tu Breizh Izel evit adkavout pezhioù ar Barzaz Breiz ha n'eus bet kavet netra pe dost, eo ret kemer an traoù evel n'emaint. E-touez eneberion Kervarker, na Gaidoz, na d'Arbois, na Havet, ne oant evit ober un enklask folklorel sirius e kreizh, n'anavezent ket a-walc'h brezhoneg ar tobl evit se; ha labourer o deus diwar an danvez roet gant an Uhel.

N'eus nemet an Uhel, Penegern, an Itron St Priz... Met ar re-mañ n'o deus furchet nemet en hanternoz eus ar vro. Ret eo gortoz Kadig hag Herriou evit Bro-Wened. N'anavezomp ket c'hoazh a-walc'h hiziv folklor Bro-Gempelle, nag hini Gourin, na dre vras hini Bro-Gerzev.

Evit an Uhel, sell. ouzh Batany : Luzel, p. 295-296. Sklaer Sklaer eo n'anavezse ket an Uhel folklor Bro-Gerzev, na zoken hini Bro-Leon. En tu-hont da se na gradan ket en divije diskouezet ul lealded rik er pezh en deus embannet. Hen diskouez a rin diwar ur skouer

resis a zegasin e-touez reoù all. Vallee ivez en devoa merzet kent-se.

A-benn ar fin petra lavarout ?

Marteze en deus ijinet Kervarker un nebeut kanacouennoù eus ar Barzaz. Marteze en deus sanket ennañ pezhioù bet savet gant tud eus e amzer, marteze hep gouzout dezhañ.

Techet e vefen, me ivez, da grediñ ez eus un nebeut pezhioù ha na c'hallont ket bezañ eus folklor ar bobl. Met traoù seurt-se a zo gwall-ziaes da varn, gwall-ziaes da brouiñ. Rak n'eo ket a-walc'h degas martezeadoù bern war vern, gant ur falsentez bennak ur wech an amzer, evit ober ur brouenn onest.

M. Glanndour.

LE N N E C E Z H
K A N N A D I G -
P A R R E Z

1.
K A L A N - C O A Ñ V
v v v v v

Kalan-Coañv ! Setu deiz kentañ a viz Du o tonet ! Miz DU : ur ger kozh-meurbet warvat, savet gant tadoù-kozh ar Vretoned, pe cant o chom e Breizh-Veur, pe a-raok zoken, pe cant o vevañ en un tu bennak 'lec'h emañ Bro-Alamagn bremañ, da lavarout eo en ur vro duoc'h ha yenoc'h evit hor Bro gaer Breizh-Izel.

Kalan-Coañv ! An Hañv 'zo tremenet ha setu deiz kentañ ar C'hozh Nezer, hag ar gl' gwiskamant glas pe alaouret a wiske an douar a zo o vont da vezañ lanet ha tennet kuit evit lezel gwez ha kleuzioù ha koadeler trist ha divuhez !

Kalan-Coañv ! Berr an deiz ha hir an noz ! Yen ha put an avel ! Mit an evned pe dost ! Kalan-Coañv : ar grip o tonet gant un anv nevez : ar grip aziat !

°°

Met evelkent, a-raok trididigezh ar Goañv, setu mare ar c'histina ! Hag ar vugale en ur vont d'ar ger eus ar skol a ruih ar pokou-kistin dindan o zreid da gaout ar frouezh rouz kuzhet e-touez ar pikoù. Ha d'ar yaou ha d'ar sul bagadoù tud a glask e-touez an delioù peadra d'ober ur boazhadenn-gistin !

Kalan-Coañv ! Dorn ur sorser kuzhet dindan ar rev hag ar skorn a ya da livañ maezioù ha koadoù gant livioù a-seurt a laka al liverion a vicher da gaout avi... Kit eta war ribl al Leger dindan gastell Goudfreg ! Kit d'ober un team tro dindan ar gwez uhel a zo en-dro da gastell Kerewen ha dindan ho treid e vo glaster bouk ar spoñ hag a-us d'ho penn kemont : liv a beras dirak al Liwer Neur pe grouas ar bod er penn kentañ eus an amzerioù .

Kalan-Coañv ! Setu o tonet an noevzhioù-se a laka a-us da vuhez an dud, tost e-pad an tri-c'hard eus an devezh, stered Doue da lugerniñ ha da grenañ . Setu mesk-ha-mesk : pri ha sklerijenn, skorn ar maezioù ha tomder an c'aled, teñvalijenn an douar ha sklerder an neñv ! Met seut ivez an alar o toullañ e erv, hag ar groun sentus ha dilorc'h o klask dindan an douar hent an advuhez !

°°

Kalan-Coañv ! Gouel an Hollsent ? Pri ha sklerijenn, skorn ha tomder, teñvalijenn ar bez ha sklerder ar Baradoz. Korfoù o vrei-nañ hag o Ensoù leun a vuhez hag a splaander.

Kalan-Coañv ! An Iliz katolik o tiskouez dimp gant ha biz er Stered n'eo ar sent, da skleriañ dimp hon hent priek er bed-mañ.

(Koulzig ar Gindi, 27 a viz Here 1957)

Miz du

2
A R B E Z I O U D I L E Z E T

°°

Evel bep bloaz ez eo bet fidel an dud vev da enoriñ o zud verv, ha da genver Gouel an Hollsent, ez eus bet tremenet e-leizh a dud dre an ilizoù, ha kalz a zougarnioù o deus labouret en-dro d'ar bezioù d'oc c'hempenn ha da lakaat warna podadoù pe strobadoù-fleur kaer pe gaeroc'h.

Brav eo gwelout na vez ket mouget ar soñj hag ar garantez a unan ar c'halonoù, zoken goude ar marv... Ha koulskoude ! En ur ober tro ar beradoù e c'hall an den kaout pean-spered dirak darn eus bezioù : ar c'hlsier o deus embannet e oa deuet Gouel an Hollsent ha d'e heul, Gouel an Anaon, gouel ar Soñj hag an Eñvor, met lod eus ar bezioù a zo chomet evel ma cant : gant ur groaz disverket warni an anvioù, gant an douar ruilhet, ramplet diwar vevenn an dosennig plat : a verk al lec'h ma'z eus korfoù marv. Hep fleur, hep karantez, hep den ebet pelloc'h o soursial ouzh ar relegoù peour o peurgazuniñ en o gwele-pri.

-viskoazh, a leveret din, ez eo bet kont evel-se... Zoken ar rouaned hag ar rouanezed brudet a sevas bezioù eus ar c'haerañ da virout o c'horfoù a zo disverket zoken ar plas ma voe savet ar momantoù pinvidik ha lorc'hus-se... Ar skrivagner Latin Kikero a gont en e lizh-rou penaos e voe adkavet gantañ bez an den gouziek Aro'himedez ; me ouis nikun, zoken eus ker Sirakousa, bro c'henidik Aro'himedez, pelec'h e oa bet douaret, ha ret e voe troc'hañ drez, geot ha spenn a-raok gallout tastaat.

°°

Beredoù va zeir parrez a zo ermo ivez beziou dilezet: Bulien, Kacoueg, Lanvezeg. Beziou savet n'eus ket 100 vloaz, na tost hag e soñj gant an den e chomo an envor anezhañ da viken.

Ouzh troad iliz Lanvezeg ez eus ur maen-bez, warnañ ur c'halir, gant lizherennou kentañ anv ur beleg moarvat. Kaer sellout hag adsellout, ar maen a vir bepred e sekred. Fa'z an en iliz vihan e valean war dablezennoù lakaet eno da havezañ an iliz, ha kalz eus an anvioù bet kizellet don enne a zo uzet pell'zo ha tu ebet d'eo lenn hiviziken. Evel ar maen-bez e zo en diabarzh presbital Bulien, en entre diouzh tu ar jardin, ur maen temet eus e blas d'ober plas d'ur maen all moarvat : ar groaz a weler warnañ c'hoazh, un tamm skritur, ha netra ouzhpenn pe dost.

Sklaer ez eo eta planedenn an den. Ur ger hepken a ya d'eo heul pe gaita ar bed-mañ : an ankouazh. Ha n'eus forzh penaos na pe chonfe e anv garanet er maen betek fin ar bed, petra ez eo kement-se ? Un anv, hep penn, hep daoulagad, hep dremm, hep minc'hoarzh. Ur ger hepken !

°

Ar c'hloc'h avat, en deus sonet e lein an tour, hag ar beleg a sav ouzh an aoter. An ostiv wenn a sav a-us d'ar pennoù. Ha gerioù leun a zouster a strink eus donder ene ar beleg diwar e vuzelloù : " Ho pet soñj, Aotrou, eus ho servijerien hag eus ho servijerezed a zo bet amañ en hor raok hag a zo kousket bremañ eus kousk ar peoc'h. Deahe ha da gement hini a zo o tiskuzhañ er C'hrist, roit, ni ho ped, al lec'h a freskadurezh, a sklerijenn hag a beoc'h !"

Nann ! N'eo ket gwir ez oc'h ankounac'haet ha dilezet, c'hwil hep fleur na netra en-dro d'ho relegoù. An iliz a soñj ennoc'h hag en ho puhez e kanec'h gant gwirionez :

Chom a rin betek na maro (°)
Tost d'an iliz e-kreiz ma Bro.
Me 'fell din bezañ douaret
Gant na zud kozh en hon bered ."

Diskuzhit e peoc'h, rak karantez Doue ha karantez an iliz a daol evezh warnoc'h, ha plijet gant Mestr ar Fardon ober na vo gwir evidoc'h ar poz-mañ eus kantik iliz na Farroz :

Deiz ar Varn, gant Doue galvet
E savimp eus hon bez sklaset,
Da vont eus iliz ar barroz
'Treze iliz ar baradoz.

(Koullig ar Gindi 13 a viz Du 1960)

(°) Beñ a reomp ar pozioù evel na'z int skrivet e levr Kantigoù Brezhonek Eskopti Sant-Brieg ha Landreger paj. 175 N^oenn CXXX.

E N A L A M A G N
(1960)

"Aotrou Person ha mignon ker ,

Goulnet hoc'h eus diganin skrivañ evit niverenn BARG-HEOL da zont ur pennad diwar-benn "Istor va Beaj" en Alamagn e-pad an hañv 1960 : " Doareoù ar vro 'lec'h amsout, e-kenver ekonomiezh, sevenadurezh relijion. Neuze doareoù ar c'hibellec'hioù... Peadra d'ober ur pennad brav "...

Sur-mat ez eus amañ danvez a-walc'h evit ober ur pennad brav evit B.-.H. mat n'eo eus ket dastumet a-walc'h a zielloù resis d.w.b. ar c'horn-bro-mañ evit bezañ e tailh da sevel ar pennad e-giz ma ra sko-nomourion ha sokiologourion hon amzer, ha zoken ar gelaoumerion a'part. N'on ket barrek d'hen ober hag ouzhpenn n'on ket deust amañ evit eo. Setu perak e fell din kentoc'h skrivañ deoc'h ul lizher, ul lizher hiroc'h eget kustum moarvat e-lec'h ma klaskin taolennañ deoc'h ha da lennerion V.H. doareoù ar c'horn-bro, an dud hag an darvoudoù bihan an eus bevet. Komz a rin eeun-tre, e-giz ma komzer ouzh ur mignon, un tammig hervez faltazi ma envor ha maoc'h c'hoazh diouzh faltazi ma fluenn."

°

Va beaj betek Paris a zo bet heñvel ouzh beajoù an holl dud a ya dre an tren. A-ratozh-er am boa dibabet avat, mont un tamm a-raok dibenn ar miz, a-raok na vefe stambouc'het an trenioù gant an hañverion o vont e kohlje pe o tont d'ar gêr.

E gar ar Reter e Paris, em boa kemeret an deiz war-lerc'h an tren a ya da Frankfurt dre Gêr-Veld (kêr ar prezeger Bossuet) Sperneg Chalohs -war- Varn, Metz ha Sarrebrück en ur heñvel ar stêr Varn betek Vitry-le-François. An dud a gejer ganto en tren-mañ a zo disheñvel diouzh beajourion tren Pariz-Brest. Bez'ez eus anezho Frañsiegien o vont da dremen vakañsoù en Alamagn, Lotaringiz o tistreiñ d'ar gêr hag a goma peurvuiañ an div yezh, touristed alaman pe saoz hag ur bern soudarded amerikan... Warlene etre Bad Kreuznach ha Pariz em boa graet kaoz gant ur soudard amerikan barrek-tre war an alamaneg hag ar galleg - hag a lenne, evel just, ul levr skrivet gant Andrej Gide-, hag un tad Jezuit spagnolat. An divizoù a vez plijus ha na gaver hir an amzer.

AR VRO.

Er bloaz-mañ em eus tremenet ur mizvezh en ur barrenig war ar maez, e Feilbingest, war-dro 10 km. diouzh Bad Kreuznach, el Land Rheinlan-Pfalz. N'emañ ket pell kennebeut diouzh Mainz - Mayence e galleg -na diouzh ribloù ar Neke a zo un adstêr d'ar Roen- Emaon e-kreiz ar menezioù, - heñvel a-walc'h ouzh Menezioù Arre penevet d'ar c'hoazh

bihan niverus. Un tamm dre holl, war veg un dosemm uheloc'h pe diae-
soc'h da dizhout e weler c'hoazh o savel dismantroù ur c'hastell kozh
bennak. Er barrez hon eus unan hag a zo anvet " Montforterburg " dis-
taget " burc'h ". Ar geriadenn ouzh troad an doucenn e vez graet " Mont-
forterhof " diouti ha war ar blakenn er straedig a gas d'ar vourc'h, em
eus lennet " Montforterstrasse ". Hervez al " Levrig-Heñchañ Glas ", ez
eus c'hoazh, e-kichen Friedrichsafen, ur c'hastell anvet Montfort.

Etre Bad Kreuznach ha Feilbingert, e-kichen Bad Münster e chom
c'hoazh mat en e sav Obernburg gant e vogerioù-difenn hag e lojoiz. En
traoù ez eus ur gêr vihan dezhi straedoù **strich**-tre hag e vev un tamm mat
diwar an douristelezh ha brud vat gwin ar vro.

LABOUR - DOUAR

Ar gwin a seblant bezañ pinvidigezh Feilbingert. Eus prene-
str va c'hambri e weler ar c'hrapennoù serzh allies, war douaroù kempennet e-
giz skalieroù, renkadoù **ar plant** rezin. E dibenn miz Couere hag e deroù
miz Eost, e vez al labourerion-douar o troc'hañ ar brankoù difrouezh a
zastument evit bousta er gêr ar saout a chom dalc'hañ er c'hraoù pa ne
vezont ket staget ouzh ar c'hirri peder-rod, pe ar binvioù all. Nebeut a
ejened, nebeutoc'h a gezeg, - zoken gwechall-, ha bremañ abaoe ar brezel
maoc'h-mui a draktored gant moterien Diezel. Bremañ e poanier war-dro
an eost, diouztu ma vez dereat an amzer : heiz, gwinih barvek hag a
vez graet gantañ bara du, un nebeudig a winizh evit ar gwestell - an
A. launad a zebr kalz a westell gant frouezh- ha nebeutoc'h c'hoazh a
gerc'h.

Graet e vez gant binvioù nevesañ ha koshañ evit mediñ : fil -
zier, troc'herezed, ligmerezed, mederezed-dornerezed. A-raok ar brezel
ne oa ket anaouezet gant an amarrerez dre na oa ket tu da stagañ warno
ar saout moarvat ! Bihan eo ivez ar mereurioù, war-dro 6 ha. pep hini, an
hini vrasañ he deus 9 ha. An holl vereurioù a zo bodet (hogoz holl) er
vourc'h. An ti-annez hag ar c'harrdi, dezhañ un nor-borzh, a-hed ar ru.
A-drek ar c'hrevier. An tiez-annez, tost holl gant teol, a seblant be-
zañ klenk, ha kempennet mat en diabarzh.

N'eus ket avat a wevelion nag a zevzhourion, ha ret e vez
d'ar merc'hed mont da labourat d'ar parkier, hag allies adalek ar beure
betek an noz. (Ar vugale vihan a vez kaset da skol al leanezed -jardin
vugale - kindergarten)

E-pad mizvezhioù ar goañv, adalek ar 1-añ a viz Kerzu, e la-
bour ar gouerion er c'hoadoù. Iseet dereat e vezont : 100 D M ben-deiz
(war-dro 118 Lm) a vez da rannañ etre 4 den hag o deus en em glevet
evit prenañ un heskenn-war-voter hag a goust 800 D M - (war-dro 944 Lm)

Ar merc'hed avat, a zo gweil ganto dimeziñ gant ar vicherourion
hag an implijidi a bep seurt e labour e Bad- Kreuznach, evit abegoù splan-
naomp o pacuz menegiñ : buhez start al labourerion-douar.

Bep beure e weler vicherourion hag implijidi o vont war o marc'h-tan
pe dre ar c'hirri boutin a harz e-kichen an iliz.

UR GÊR - DOUR

Bad-Kreuznach a zo anezhi ur gêr a 30.000 a dud a vev diwar
ar c'henwerzh gant an tro-war-droioù, un nebeut ijinerzhoù hag an dud
a zeu - a bell'zo - da glask gwellaat o foan-remm pe droug-an-urloù,
kleñvedoù ar marc'hed, kleñvedoù ar vugale hag ar gozhañ, kleñvedoù
ar c'hroc'hen hag ar benvegad- alant uhelañ, gant dour ar vro leun
a gloradur-sodiom hag ivez **skinoberius**.

Tri doare disheñvel-tre a zo d'ober gant an dour. Evit pareiñ
kleñvedoù an izili e kemerer kibelladoù dour tomm, unan bep eil dez
e-pad peder sizhun. Skuizhus-tre int, ha war hiraat bep gwech - ha ret
eo chom gourvezet e-pad div eur goude pep hini.

Darn all a ziskenn bep beure war yun - pe bep abardeez- da
evañ ur werennad dour eus "feuteun an enezenn" a baeont 10 pfennig, da
lavarout eo war-dro 0, 12 lur nevez. Tañvaet em eus bet an dour-se ur
wech, mat ken sall em boa her c'havet ma n'on ket bet distroet davetañ
peogwir ne oa ket bet gouc'hemennet din evañ anezhañ.

Klañvourion'zo a zialana an dour a-us da vinvioù a-ratozh
pe en ur sal, pe c'hoazh en aer vras, a-hed traoñienn an Nake, etre
Kreuznach ha Bad-Münster am Stein, ouzh troad mogerennoù uhel ha
ledan sozet gant korzennoù-plant. Gant rodoh-milin e vez riboulet dour
war ar vogerioù-se a zo bet savet darn anezho daou c'hant vloaz'zo.

An emlouzaourion (kuridi) a dremen o amzer vek o wela-
denñ al lec'hioù istorel, o vale ar c'hoadoù, o kouronkañ, o pesketa
pe o roñval war ar ster, o c'hoari tennis, golf bihan, pe c'hoazh o
selaou abadennoù sonerezh a vez roet teir gwech ben-deiz er "c'h-Kur-
park ", liorz ar c'hazino : diouz ar beure etre 11 eur ha 12 eur,
d'abardeez etre 16 ha 18 eur, ha da noz goude koan. Ker Kreuznach ha
hini Bad-Münster a ra evel just, gwellañ ma c'hellont evit diduñ o
ostizidi ha dedennañ praktikoù nevez.

Ar C'hazino a zo chomet brudet dre ma oa bet e-pad ar brezel
bras 14-18 pennarter an Impalaer Wilhem II. Lmo e oa bet da ust da
zivizout gantañ evit klask toullañ hent d'ar peoc'h, an gotroù'n Sakob
Facelli a oa neuze kannad yaouank ar Pab e lez rous Baviera, e
München. Kentañ tra an boa gwelet wariens o tegouzhout e klañvdi
Sankt Franziskaatift a oa skeudenn Pius XII oc'h oferennañ en chape-
lig an ti. Bet em boa digant ar superiores ur skeudenn eus kimiad
ar C'hanned war an treuzoù, en-dro dezhañ ofiserion alaman gant ar
Groz-Houarn war o bruched, hag un tokouarn begek war o fenn.

(Kuridi °). Hennañ eo ar ger implijet gant an danevellere en e skrid,
evit "kurgäste" "curiste" EmLouzaouer, embredere a zo mat ivez, d'hor
meno.

DILER'CHIADOU AR BREZEL

En gwirionez, bez'ez eus un dra hag an tes bet poan o kustumiñ outañ : gwiskamantoù ha kasketennoù gwer ar bolised. Ken iskis all e kaven gwelout en tiez, war an arrebeuri ha war ar siminalioù poltredeù soudarded yaouank lazhet er Brezel, hogos holl e Rusia. Evel 'ouzoc'h, he deus Bro-Allemagn kollet kalz a dud er brezel diwezhañ. E parrezig Hallgarten, ul lev diouzh Feilbingert, hag a oa ivez em c'harg, em boa lemmet roll ar soudarded kouezhet e-doug an daou vrezel : div wech hiroc'h e oa hini ar brezel 1939-1945 eget hini ar brezel 1914-18. Kejet em eus ivez gant poadred hag o devoa tremenet 5 bloaz e Rusia e-giz prizonidi vrezel, goude bezañ bet 8 vloaz en arme. Dimezet eta o cant o timeziñ ha gwelet e vez kalz a ezhec'h oadet dija, dezno bugaligoù.

Komzet em eus bet ivez gant un den hag a oa bet argaset e di-gezh eus Silezia. Div eur a oa bet roet d'e dad, d'e vab, ha d'e vamm-gc'h, gant ar Rusianed, evit dastum war zacu garr arrebeuri ha pourveziñ a-rack kuitaat o mureuri da viken. E-kerzh an dec'hadez e teuas an hini gozh da santout e oa daoust da vezañ ur samm evit he bugale, hag en em lazhas...

AR BARREZ

Met arabat din astenn kaoz war ar brezel diwezhañ hag ar c'hudennoù a zo chomet da ziskoulmañ pe ne vo fin ebet d'am lizher.

Diouzhtu ma klasker un diskleriadur bennak evit an darvoudoù e-vremañ e ranker atav sellout war-dreñv ha furchal en istor. Setu eta ar pezh e c'hoarvezas ganin a-boan m'am boa lakaet un troad war zouar Feilbingert. Goude bezañ pignet gant ar gravioù niverus ha troidellus a gas eus ribloù ar ster Nake da v-Bad Kreuznach ha Bad Münster Am Stein e tizo - loer an uhelennoù eo bet savet warno an div geriadennig Feil ha Bingert a zo bet unanet e parrez Feilbingert. N'eus nemet pemp kant metrad bennak etrezo ha daoust da se pep hini he deus hec'h iliz hag he c'hloc'hdi. Al lodenn vrasañ eus Feil a zo protestant hag eno en em gav un iliz perc'hennet hiziv gant ar brotestanted, hag a veze gwechall, bremañ 'z eus kant vloaz bennak, d'an div relijion. Ar gatoliked hag a zo an niverusañ e Bingert, o deus eno o iliz. Da vare an ofisoù e weler an dud o pignet pe o tiskenn ar c'hnav sonn, hervez o relijion.

Perak ez eo Feil protestant ha Bingert katolik ? Evit abegoù istoriel, eme ar person. Prinsed krefivlec'h Ebernburg a oa bet gonet abred d'ar relijion nevez. Unan anezho dreist-holl, Franz von Sickingen a oa ur mignon mat da Luter, a roe bod en e di d'e ziskibien hag a redias an dud hag ar gouernion a oa dindanañ da zegemer ar protestantiezh, hervez ar bennsturienn anavezet mat : " Cujus regio, ejus religio " (pep bro a rank dibab relijion he vestr). Diwezhatoc'h e tilezas Aotronez Ebernburg ar c'hredennoù nevez, met ne oa ket tu ken da lakaat ar bennsturienn da dalvezout ha tud Dinert hepken a zistroas d'ar Feiz kozh.

AR SKOLIOÙ

Ar vugale int ivez a rank pignet pe ziskenn ar c'hnav evit mont d'ar skol hervez o relijion. Alamagn ar C'hornag a zo ur Republik federal ha da bep land pe stad eo da ober war-dro kudenñ ar skolioù E stadoù an hanternoz, da skouer ar Schleswig-Holstein, n'eus ket a skolioù ofisiel relijiel. Ar veleien hag ar bastored a zeu d'ober ar c'hatekiz e-doug an eurvezhioù miret evit ar gelennadurezh relijiel. E stadoù ar C'hreisteiz ez eus bet digoret un tamm dre-holl skolioù - izel relijiel. Alies a-walc'h e loj an div skol, hag ivez ar vistri, dindan an hevelep toenn. Da skouer, er rannidi a-rez-douar ar skol gatolik hag er solieradur kentañ, an hini brotestant. Skol ar vabiged hag a oa nevez a veze dalc'het gant leanezed. Fleustret e oa gant holl vugale Feilbingert, katoliked ha protestanted. Ul leanez a rae ivez war-dro ar glanvourion ha redek a rae eus an eil parrez d'eben en he " Volkswagen ".

Ar skolioù eil-drez avat, el " Land Rheinland - Pfalz " da vihanañ a zo di-relijiel. Ar gelennadurezh a vez roet gant aluzenerion. An denvez-beleien a vez kavet e kloedioù bihan a vez savet "Konvikt " Person Feilbingert a oa chomet sabatuet p'em boa displeget dezhañ e talvez ar ger-se da lavarout " karc'hariad, prizoniad " e Saonag (°) E Feilbingert e oa daou studier e konvikt Speyer (Spir) ha daou all e hini kevredad hollvrudet ar " Verbum Divinum " e Sankt Wendel, er Saarland.

KUDENN AN DANVEZ-BELEIEN

Unan eus kudennoù brasañ ar gatoligiezh en Alamagn eo hep mar ebet hini an danvez-beleien. N'eus ket a-walc'h a veleien. Diaes eo lavarout perak. N'eo ket dre ziouer a skolioù kristen, nag en abeg da stad an dud-a-iliz hag a zo paeet mat-awalc'h. Ur beleg kozh hag a zo bet aluzener-soudarded e-pad ar brezel 14-18 ha misioner-eskopti etre 1918 ha 1939 a demalle levezon fall an National-Socialism ha pris uhel ar studioù e kloedioù an eskoptioù. Met kemant-se n'eo ket gwir ken. Un tad a familh a bevar bugel en doa lavaret din n'en dije nemet 80 DM (war-dro 90 LN) da baeñ bep miz evit e vab pa'z afe d'ar c'hloerdi bihan er bloaz a zeu.

AN TAILHOÙ - ILIZ

Paeet e vez ar veleien ez-dereat a drugerez d'ar c'h-Kirchensteuer " : an tailhoù-iliz. " Diner ar Relijion " a vez dastumet gant ar stad war un dro gant an tailhoù all, hervez levez pap tiegezh. An dud pinvidik a tee kalz, ar re all nebet a-walc'h e gwirionez.

(°) Daou c'her disheñvel ez eo moarvat ar saonag " convict " hag ar germaneg " konvikt " o-daou o tont eus daou c'her latin : convictus = tamalliad, (eus convictere) ha kenvuhez, buhez kumun (eus convivere)

Ferc'henn ur vereuri vihan a 6 ha., dezhañ 4 bugel dindan 10 vloaz en doa 4 mark bennak da reiñ warlene, war-dro 5 Lh. An arc'hant a veze rannet etre an div iliz, hervez niver ar veleien ha, me'gav din da vihanañ, hervez ezhommou ar veleien o vevañ en "diaspora", da lavarout eo, ar pastelloù-bro dezho nebeutoc'h eget 20% a gatoliked. Gallout a reer nac'h an tailhoù-iliz, evel just, met hen ober a dalv kement hag en em lakaet er-maez eus e relijion. Ne vez ket disez gouzout relijion pep den peogwir e vez war ket war ar papereñoù ofisiel. Ur skouer a roin deoc'h hepken.

Bet em eus etre va daouarn al levrig-tiegezh a vez roet da geñver an dimeziou. Douget e vez warnañ relijion an daou bried ha bez'ez eus ur follenn evit an dimeziou relijiel hag unan all evit badeziant pep bugel. En amzer Hitler e veze meneged zoken ar "Gredenn Alamann". N'eo ket war-wik c'hoazh ar relijion-se ha 'm eus aon he devoa gonezet meur a Vreizhad hag o devoa klasket he adstummañ diouzh doare hor bro-ni.

AN OFISOÙ

An ofisoù amañ e Feilbingert e zo heuliet mat. 95% eus ar gatoliked a bleustr an iliz bep sul ha 90% e Hallgarten. Teir oferenn a leveren: div amañ, hag unan e Hallgarten. Evit an div oferenn diwezhañ e vez leun-kouch an ilizoù. Da geñver gouel Maria Hanter-Bost, he n'eo ket gouel evit ar Stad, he zoken derc'hent gwener kentañ ar miz em boa oferennet div wech pezh a gaven iekis a-walc'h. Ar beleg a lenn e bedennoù e latin, met an dud ne reont ket kalz gant ar yezh-se. Beurvuiañ e kanont kantikoù a-hed an oferenn. Pep eskopti en deus e levr-ofis hag ul lodenn vat anezhañ a zo leun a gantikoù anavezet dre an Alamann a-bezh, moarvat.

Ar-rack ar pron e lenn ar beleg an abostol hag an aviel en Alamanneg. Kement-se a gaven poanias a-walc'h dre ma oe skrivet al levr gant lizherennoù gotek hag er skritur-se ez eus meur a lizherenn heñvel, evel ar W hag an M bras (°), an f hag an S diabarzh. Bep sul e raen c'hoazh ar pron diwar ar c'haier azet gant an Ao. Person hag evit Gouel ar Werc'hez hag ar sul war-lerc'h an boa lennet ur brezegenn tennet eus ur gelaouenn.

E Hallgarten e plije kalz ar "Gemeinschaftsmesse", un oferenn-gumuniezh. Kanet e vez ar c'hirie hag an divizoù etre ar beleg hag ar fideled. Un den, awechoù ur patrig, a lenne troidigezh an orezoniou, an abostol hag an aviel. Ne seblantent ket anavezout ar bater Noster hag an Ave Maria e Latin. An Anjelus a veze dibonet en alamanneg.

Ar gousperoù ne oant ket anavezet met bep sul e veze lakaet war-wel ar Sakramant meulet ra vezo, ha lennet dirazañ un doare prederiadenn tennet eus levr-pedennoù an eskopti. Etre 50 ha 100 a dud a veze bep tro, en o zouez kalz a baotred.... E Hallgarten ne veze ket a vennozh ar Sakramant, met lennet e veze an hevelep pedennoù gant ar sakristez.

Un tregont bennak a dud a veze bep beure en oferenn hag hogos

(°) En alamanneg a e vez skrivet an holl anvioù boutin gant lizherennoù bras.

e komuniant.

Tro am eus bet meur a wech d'ober gant ar ritual. N'eus diforc'h ebet etrezañ hag hon hini evit ar vadeziant nemet ar goulemañ - mañ : " Pe anv eo ar bugel - mañ ?

Lidoù an Eured a zo disheñvel diouzh hor re. Goulenstaet a bep eil e vez an daou bried hag o respontoù a seblant bezañ heñvel ouz ar re implijet gant an iliz anglikan. Pa vez jurtret o daou zorn dehoù gant an daou bried e kemer ar beleg e stol evit o unanin. Kentelius he fraous-kenañ em eus kavet an holl bedennoù hag al lid arouezius-se.

Ar brouget em eus ivez un interamant eus an ti d'ar vered hep tremen dre an iliz. Hemezh eo al lid bihan - bez'oz eus ivez ul lid bras, an hini a reomp-ni gantañ - implijet en eskopti Speyer. Ar-rack stagañ ganti e vez roet d'ar beleg ha d'an dougerion ur bodig glas gant un ezel eus ar familh e-kañv. An holl salmoù ha pedennoù a vez kanet pe displeget en alamanneg. Kement-se moarvat en abeg d'ar brotestanted a zeu niverus da zouaridigezh o amezeion gatolik.

Ar drugerezh Doue e oa deut ar skolaer kozh d'am skoazelliañ : kanañ a reas penn-de-benn ar Misereere hag ar Benedictus en e yezh. Goude an orezon diwezhañ er vered e vez displeget un doare letaniou hag evit klozañ e taol ar beleg teir bozad douar war an arched diskenet er bez, en ur lavarout ar frazenn implijet evit merc'her al Dudu : " Memento, homo, quia pulvis es et in pulverem reverteris. "

Diwezhatoc'h e vez kanet en iliz-parrez teir oferenn requiem : hini an interamant, hini an eizhved hag hini ar miz. Ar bokedoù-bleunv a vez degaset eus ar vered gant ar familh evit kompenn ar varvskañ en iliz. Da vare an ofertouer e-pad an oferenn interamant e tremas ar fideled e proesion a-drek an aoter vras evit kinnig o frof. Goude ar ser-vij e veze kanet al Libera. Ar skolaer kozh hag a rae da giniad a stage gant ar c'han e-pad an Aviel diwezhañ, he pa zeus ar beleg en-dro eus ar sekreteri gant ar vantell-lid n'en devoa mui d'ober nemet sparfeñ an dour benniget, ezañsiñ ha kanañ an orezon. Ne veze ket kollet amzer, me'laver deoc'h

Un dra all hag a oa dleet din hen menegiñ uheloc'h a fell din merkañ amañ c'hoazh. Diwar-benn bennigadenn er mammoù goude gwilioudiñ. En eskopti Speyer e vez lennet ivez un tamm brezegenn evit displegañ ster ha talvoudegezh ar c'hiz kristen-se a hañval bezañ miret mat. Bez' e kaver zoken pedennoù a-ratozh evit ar vamm he devez kollet he bugel

DUHEZ KULTUREL

Über a rae c'hoazh ar skolaer kozh war-dro al las-seniñ a zo moarvat tra ar gumun a-bezh evel ar strollad well-droad. D'ar sul e veze gouelioù-sonerezh er c'herioù diwar-dro ha kevredigezh well-droad.

Ar barrez a berc'henn ur savadur hir a-walc'h hag a oa feurmet dre rann-di. War al lein e oa bet kempennet ur sal-c'hoariva ha moarvat e servij ar sal-se gwech an amzer.

Al leanezed a rae war-dro al levraoueg; bep sul e veze degemen-
net en iliz eus an digoridigezh. An Aotrou Person en e blede gant ar
" Borroméusverein " (Unvaniezh Borromeo), emañ en he c'harg embann ha
brudañ al levrioù katolik. Lennet em eus bet ur vuhez eus Sant Charlez
Borromeo end-eeun troet diwar an italianeg. An sozer en doa studiet met
an dielloù ha doareoù an amzer ha deut e oa a-benn da livañ istor e
Sant dre ur rumad taolennoù bev-kenañ, hag hel lennet em eus evel ur
romant.

Ur bern tud a yas bep sul d'abardaez d'an tiez-sinema da v-Bad
Munster ha da Vad-Kreuznach. Bep sadorn beure e veze ret din sevel roll
ar filmoù gant an dalvoudigezh anezho e-keñver buhezegezh (notenn-ostetiz)
Un torr-penn gwirion e oa al labour-se evidon. Ret e oa furchal er fi-
chennoù e-pad hir-amzer en ur deurel evezh bras ouzh anvioù ar filmoù,
rak kalz a anvioù dambeñvel a gaver. Ar filmoù a dremene e Bad Kreuznach
a veze e-touezh ar re nevesañ hag eties zoken e vezent meneget hepken
war ar fichennoù da c'hortoz bezañ burutellet ha barnet diwezhatoc'h.

A R Y E Z H

tro em befe bet da vont da welout " Die Letzte am Schafod "
(An hini ziwezhañ war ar chafod pe " La dialogue des Carmélites "),
met didrabasoc'h e kaven arvestiñ ouzh skramm ar pellwel e ti amezeien
ar presbital. N'eus ket plijusoc'h hag efodusoc'h doare evit en em gus-
tumiñ ouzh ur yezh estren hag evit deskiñ troioù-laver bev. Ar garabassen
a oa un tammig souezhet ouzh va gwelout bep noz o chom diwezhat da
sellout ouzh ar skramm. Displegañ a ris dezhi e oan e vakeñsoù hag e
klasseñ an tu da zeskñ beanoù an alamaneg.

En em zibab a raen madik a-walc'h gant ar yezh daoust ma'z on
pell diouzh bezañ ur mailh. Feurvuiañ e vezed estonet gant va distagadur
ha va zeol-mouezh na vezent ket reizh atav moarvat, met a oa disheñvel
diouzh reoù ar c'hallegerion a-vihanik. Neuze e kaven tro da gomz diwar-
benn Breizh hag ar brezhoneg. Diouzh va gwellañ e raen met en em goll a
raen alies gant an troadurioù-anv ha reizh ar gerioù.

An dud en-dro din ne gomzent ket kennebeut ar yezh lennegel,
met ur rannyezh hag a gemm gant pep parrez evel ar brezhoneg moarvat.
Ur wech e oa bet degouezhet din chom da varvailhat war an hent gant ur
protestantez eus ar barrez. Ha me da displegañ dezhi e oan un estreañ-
jour. Ar plac'h war un ton hegarat: " Santet em eus diouzh ho rannyezh
ned oc'h ket eus ar c'horn-mañ ".

Giwazh ! diase e oa din ober kaoz gant ar vugale yaouankañ hag
a gouze hepken ar rannyezh. Daoust da se e veze dalc'hmat daou pe dri
e pign ouzhin pa' z aon gant ar stread vras.

Liorzh ar presbital a oa ur c'horn eus baredoz an douer
ha leun e oa a frouez a lodenn gant ar vugaligoù : avaloù, per,
prun mirabel.

Ha pa gomzan eus liorzha ar presbital, koulz eo din lavarout
diouzhtu en doa graet an Aotrou Person gant ar begad-douar-se a ber-
c'henne a-druñv e di, e krap a-us d'an draoñenn ur gwir liorzha a
louzaouriezh. Bez' e oa legumaj eus Bro-Italia dambeñvel ouzh irvin
hag alies em eus debret diouto. N'ese avat n'em eus tañvaet e arti-
chaod na frouezh eus e wezenn-vananez daoust ma oa bet plantet en
un ti-brout aezet gant pezhioù nilon tev. N'em boa ket gallet tañve
zoken eus rezin gwinienn ribl ar stread a vouche prenestroù ar pres-
bital diouzhtu ar gevred.

L A B O U R - P A R R E Z

An Aotrou Person a rae war-dro e barrez gant aked. Person-
dean e oa war ar marc'had ha dre se e oa e genvreudeur en e garg
ivez.

En e garg e oa an ofisoù hag ar ministerezh en div barrez
hag ur geriadenn vihan " Oberhausen ander See " dezhi un niver
bihan e gatoliked ha n'o devoa iliz ebet. Neur a wech c'hoazh e-pad
ar sizhun e ranke mont eus an eil skol gatolik d'eben evit ar
c'hatekizañ. Peder eurvezh a gentelioù-relijion a veze e pep klas
met moarvat e veze roet lod anezho gant ar mestr-skol e-unan.
E Skol protestant Oberhausen e veze bodet ar gatoliked vihan e-pad
ar c'hentelioù-relijion. Diaezant ebet war ar poent-se peogwir ar
vestrez-skol hi hec'h unan a oa dimezet gant ur c'hatolik.

Evit merañ madoù an iliz e veze skoazellet gant e gumul.
An izili anezhañ a veze diennet gant ar barrezianiz dre votadegoù
gwirion. Gwellet em eus an dielloù ar presbital ha n'it ket da grediñ
e voted dalc'hmat evit an danvez-kuzulierion kinniget gant o ferson.
Ur bank a veze miret en iliz evit izili ar c'huzul a-dal da hini al
leanezed, un tamm evel ma veze graet (ha ma vez graet moarvat) e
neur a lec'h e Breizh-Izel pa veze serket ur plas en iliz-parrez
d'ar fabiked (bank ar fabrik pe zoken koufr ar fabrik a veze
levret diouzh stumm ar bank ' lec'h ma veze ar gusulierion-izil)

Plediñ a ranke ivez gant skignañ ar c'helaouennoù katolik
sizhuniek ha miziek. N'eus ket a gelaouenn beudeziel en Alamagn met
pep eskopti en deus e gazetenn. Enno e kaver e-bank ur bern aksu-
dennoù keleier eus an eskopti, eus ar vro hag eus ar bed kristen.

Fep strollad en deus ivez e gazetenn, ha bez'ez eus
ouzhpenn kelaouennoù sishuniek pe viziek gant skudennoù pe hep
skudennoù a bep seurt sent, tavder, paper ha tiv zoken, diouzh
doare ha dok daskadurezh pep hini. Gant se e c'haller lavarout e

lenn pep familh ur gelaouenn gatolik bennak.

Klasket e vez ivez kelenn ar priedoù war o deverioù ha setu pe-
rak e kaver ar pezh a zo anvet en alamaneg " Erantununterricht " da lavarout
eo kelennadurezh an danvez-priedoù. Ur wech ez eo bet dicheñset **din heulian**
er gentel a roas an Ao. person e-pad un eurvezh war deverioù ar priedoù
kristen da zaoù zen yaouank a euredis un nebeut devezhioù goude.

A N O B E R I O Û K A T O L I K

Bez' e oa sur-mat ivez er barrez strolladoù obererezh katolik;
n'ouzon ket pere avat. Niverus e hañval bezañ ar seurt emsavioù en Alamagn
hag ouzhpenn kemm a reont gant an eskoptioù. Bez' e oa da vihanañ ur
strollad evit ar baotred en oad rak gwerzhet e veze kelaouenn an emsav
" Der Mann in der Zeit "(An den en auzer)

Menegiñ a c'hellan c'hoazh ar strollad " Elisabethverein "
(Unvaniezh Santez Elizabed) hag a oa perc'henn war di ha war skol-vabiged
al leanezed. N'hellfen ket lavarout muoc'h.

Kalz a c'hellfed lavarout avat diwar-benn largentez ar gatoliki-
ked alaman e-keñver ezhonnoù ar misionoù hag ar broioù paour. Eskopti
Köln (Kologn) a bourchas arc'hant evit peañ mizoù kevrenn ar medisi-
nerezh, - a gav din - e skol-veur Tokio. Stank a-walc'h eo ar parrezioù
pe an tiegezhioù a gaver war o c'harg mizoù-studi kloareged pe veleien
deut eus ar misionoù da heuliañ kentelioù ar skolioù-neur en Alamagn.

E-pad ar c'horaz o deus kinniget 8 miliard a lurioù kozh evit
stourm enep an naonegezh dre ar bed. War follennoù bihan e oa bet displeget
d'an dud pet sigaretenn ha pet sigarenn a c'hellont diouerout e-pad ar
sizhun ha pegeant a arc'hant a c'hellont profañ d'ar sul en ur golo bihan
noz et a-ratozh.

Kendalc'h ar Sakramant e München en doa roet tro dezho c'hoazh
da ziskouez o brokuster. Fellout a rae dezho gwelout katoliked o tont di
eus pep korn ar bed ha dastumet o deus bet evit se arc'hant da basañ o
beaj hag o mizoù-ostaleri. Ur beleg indian eus ar Chili eo en doa anvet
an oberenn-se " Die Silvermøweaktion "; graet' veze anezhañ ar Skrev-
Arc'hant; met en abeg d'ar reuz c'hoarvezet en e vro (krenioù-douar) e
fellas dezhañ chom er gêr.

Kalz a dud a zeuas, en o e zouezh ar C'hardinal Gracias, eus Bro-
Indez hag ur beleg all ivez eus ar vro-se hag a oa anavezet mat e Feilbin-
gert. Hemañ a oa bet studier e Roma hag e-doug e vakañsoù e oa bet deuet
da Feilbingert da skoazellañ ar person. Ha kentañ beleg a gejas Aotroù Fer-
gon Feilbingert gantañ e München e oa e veleg indouet ! Deuet e oa gantañ
zoken ur grañenn-gokoz en devoa prometet degas gantañ un nebeut bioverzhioù
! oa. N'ouzon ket ha debret eo bet ar grañenn pe hadet e vo, rak ede

c'hoazh war ganastell ar sal pa' z on-me aet kuit !

Ur breizhad all anavezet mat a oa bet deuet da Vro-Alamagn
e-keit ha ma oan-me eno : an Aotroù 'n Eskob Rolland eus Madagaskar.
Tremenet e oa bet da vihanañ dre Gouent-vras un urzh leanezed eus Spoyer
Inan eus seurezed Feilbingert a gontas e oa deut da glask misionerezed
evit e eskopti. Hervez, en defe lavaret e ouie hepken en alamaneg an
dro-lavar-mañ hag a vez implijet kalz evit saludiñ ar veleien "
" Gelobt sei Jesus-Christus " (Heulet ra vezo Jezus-Krist) hag a
glaskas ar Führer distroadañ gant e " Heil Hitler ! "

K L O Z A D U R.

Feilbingert, daoust d'an doureier ha d'ar yenion e zo bet
evidon ivez ur c'horn eus baredoz an douar. Gouezet e oa bet va c'ha-
lon gant kaerder ar vro, feiz, seunded hag hegarated an dud.

Un tamm trubuilh au boa bet pa voe ret din kimiadiñ diouto
evit kemerout hent ar gêr. Daoust d'an dro-lavar saoznek " There is no
place like home " (N'eus netra well evit ar gêr)... Dek eur noz e
oa pen antruis e porzh-houarn Bad-Kreuznach, goude bezañ koaniet en
klsañdi St Franziska ha tremenet an aberdaez o varvailhat gant an
siuzener kozh, va nignon. Er gar e oan va-un-penn gant kontroller ar
bilhedoù. Gant va c'holier roman ne oan ket ugas de anavezout ha
drailhañ a reas din un tamm alamaneg bennak evit displegañ e oa tud
ouzh va c'hlask. E gwirionez e oa tud ouzh va c'hlask, rak war ar
c'hae e kavis daou zen hag a oa deut a-ratozh-kaer eus Feilbingert evit
va saludiñ ur wech diwezhañ. Ken buan all e vefe deuet dour war va decu-
lagad !

Neuze e pignis en tren Frankfurt - Pariz. Ur gwele bihan
am boa feurmet en ur c'hombod hag e kouskis betek gar ar Heter, e
Pariz.

Feilbingert - Ploueg ar Nor, Eost-Gwengolo 1960

ARMANZ AR C'HALVEZ.

KENSTRIVADEG DORNKRIDDOU BREZHONEK

Ur genstrivadeg'zo azzet gant ENGLEV SEVENADUREL BREIZHEK PARIZ, evit
dornskridoù brezhonek diembann.1.500 lur nevez a zo kinniget. E miz-Nezhe-
ven 1961 e vo embannet roll an drec'hourion. Ramet e vo ar skridoù hervez
o doare:romant pe varzhoniezh, labourioù gouzniek. Kes ar skridoù a-rek
an 31 a viz Meurzh 1961. Distroet e vint d'o ferc'henned kerkent ha bernet
" Entente Culturelle, 3 Ru Francis Garnier, Pariz XVII.

breizhat diouzh ar bobl. Ac'hano koulskoude, da lavarout emañ an emsav folklorek breizhat o vont "kostez", ez eus ur pennad hent ! Broadelou- rion emskriantek evel raolig hag e ziskibion o deus komprenet e oa ret kelenn ar botl war ha drñsoù, he sonerezh, hag all, ha frouezhus a-welec'h e kaveñ o labour goude holl ! Ma n'eo ket frouezhusoc'h eo marteze dre n'emañ ket an traoù diouzh reiñ tu d'ur sevenadur breizhek da splanneat e breizh hag eus a se n'eo na kaoz na kiriek paotred ar biniou hag an drñsoù.

Eveshaet em eus ouzh Kembreiz oc'h arvestiñ ouzh gouelioù Kernev. N'o devoa ket gwelet nemeur eus an aridennad hir a zañsoù eus Breizh-Uhel ha Breizh-Izel, nevez desket alies gant krennarded reut ha diampart, ma' z oant dija: inactet. Hogen pa' z erruas dañsoù Kernev-Uhel, gent tud kozh ha yaouank mesk-ha-mesk ha "ken ha diskan", e tihunjont : " Ar re-se, d'ar bihanañ, emezo, a vez gwelet o deus plijadur o tañsal !" Jze emañ an dalc'h a gredañ : ma vez kendalc'het da ziskouez dañsoù Breizh evel ma vezent dañset, da lavarout eo diaoz, e vezo ret bezañ gwiriekoc'h ha muioc'h naturel ouzh o ober. A-ali ez on d'o mirout evel-se, rak er stum-se hepken e c'hell an holl o tañsal. Koulskoude ma'z eo ret plijout d'an arvesterien e ve gwelloc'h o c'henn- penn e-giz m'hen gra broadoù ar " Reter " : Ukrainaned, Alamented, h.a.. " Ballets Populaires " a ra ar- re -mañ eus dañsoù kempennet evel-se.

Cellout a rafen derc'hel peil evel-se. Koulskoude krediñ a ran ez eo g an dañsoù hag ar biniou ar pezh a ya ar gwellañ en Emsav ha n'eus ket a lec'h d'en em chalañ ganto, gwellaat a refont hervez an ezhommou.

N'houlañ ket ivez e soñje deoc'h e kavfen da lavarout di- war-benn ar pennad e-unan. E blas en deus er gelaouenn o vezañ ma renk hounañ moulañ soñjoù an holl. End-eeun ennadou evel-se a laka unan da brederiñ ha biken re ne refer an dra-se. Gwir gazetennerezh ez eo !

.....
.....

Ewan Konan

J. KONAN

STUDI AR YEZH

Nevez'zo e klevis un den hag a oa kroget da zeskñ brezhoneg gant harp levr " Kenteliadur Kentañ " (Cours élémentaire) Roparz He- mon, o lavarout en devoa poan o terc'hel gant e studi, rak daoust dezhañ da vezañ pleustret ervat war holl gentelioù al levr-se e chome bouc'h ,pe glasse lenn ur skrid bennek, direk kudennoù ha na geve dirouestl ebet dezhe.

Meur a hini moarvat, en em gav en hevelep plegenn gent an den-se. Setu perak ez eus ezhomm bras eus ul levr " Kenteliadur eil-derezh

Ouzhpenn-se, daoust ha na vefe ket mat strollañ hag urzhiañ en ur strobad an holl bennadoù savet gent Frañsez Valle diwar-benn ar yezh ha bet embannet er c'helaouennoù brezhonek ? Gant ur seurt labour e vefe klokaet al lodenn (mat-dreist) a zo e dibenn " Is Bre- ton en 40 leçons ", a -zivout kevreadurezh ar yezh.?

Un dra eo n'haller ket diouerout ken, dreist-holl pa weler pebezh faziou mantrus a gaver e skridoù 'zo, embannet er bloavezhioù diwezhañ-mañ evel da skouer :

- 1) Gallekedurioù ha n'eus ezhomm ebet anezhe, zoken war dint deuet e boaz er rannyezh-mañ-rannyezh. Alies e renker treiñ boumou - lavar e galleg evit kompren ar pezh on deus bet c'hoantaet ar skrivagner da zisklêriañ.
- 2) Kembraekedurioù, dizoare alies, a-berzh re yaouank nevez-desket brezhoneg gante hag a fell dezhe deskiñ ur yezh tramor a-raok peurana- vezout hini ar Vro.
- 3) An ober, harp ober, gant gerioù nevez, implijet peurliesañ pa glasker treiñ ur skrid ger ha ger diwar ur yezh estren evit diskouez ez eo gouest ar brezhoneg da displegañ ar menzioù kenkouls hag ar yezh-se. Siwazh, mardouzañ ne reer ken ha digompren e vez ar skrid.
- 4) Faziou e-enep d'ar yezhadurezh :

Ober a reer fall ar c'hennadurioù. Mesket e vez ar gerioù. Lenn a reer :

<u>Div blankenn</u>	e-lec'h	<u>Paou blanker</u>
<u>Div gloenn</u>	e-lec'h	<u>Paou gloenn</u>

N'ouzer ket e vez displeget verboù'zo gant harp ar verb " Bezañ " ha setu ma skriver :

<u>An dra-mañ en deus koustet</u>	e-lec'h	<u>an dra-mañ a zo koustet</u>
<u>Padet en deus pell</u>	e-lec'h	<u>Padet eo pell</u>

N'anavezet mui stum ar goulenmata ameeun. Kavout a reer :

<u>N'ouzon ket hag e teui</u> (ha zoken)		
<u>N'ouzon ket ma teui</u>	e-lec'h	<u>N'ouzon ket hag-eñ e teui</u>
	(pe)	<u>N'ouzon ket ha donet a ri</u>
	(pe c'hoazh)	<u>N'ouzon ket ha te a zeuio.</u>

Meur a hini ivez a skriv :

<u>Ma am bije dleet ober se</u>	e-lec'h	<u>Ma a zleije bezañ graet se</u>
<u>Mar'z n'ije karet ober</u>	e-lec'h	<u>Ma karjes bezañ graet</u>

Stummoù trefoet a vez impliket er rannyezhoù. Daoust ha dleout a

reer ober gante er skridoù ? Ha ne vefe ket se reiñ lusk da vruzunidigezh ar brezhoneg ?

Ur studiadenñ a c'hellfed sevel diwar-benn emdroadur ar yezh implijet gant ar skrivagnerien en ugent bloavezh diwezhañ-mañ (1940-60). Marteze e temfed anezhi ur gentel. Homañ da skouer :

Studiomp ar brezhoneg gant aked hag a-zevri, kement da vihanañ ha m'hon eus renket poaniañ war ar galleg er skolioù gallek.

J.K.

E. TROAL

A - D R E U Z H A G A - H E D

°°

Gweladenñet on bet hiziv gant ur c'hrennard, lemm e deod, deuet da werzhañ din taolennoù ha kartennoù bloavezh mat, hervezañ, e kerz studierien. 25 lur nevez a felle dezhañ kaout en un dornad, rak ret e oa kemerout an torked paperoù en e bezh, pe chom hep prenañ. Hardizh memes tra, ha fin ...Setu tud hag a oar en em dennañ ha diées eo ober mezh dezho. Lorc'h a oa ennañ o tiskouez din e-besk al luc'hakoudennoù, unan eus Kastell Keryann, met diwar ar 6, en hanter evel just, e oa eus Kêr ar Sklerijenn (Itron Varia Bariz, Menez ar Verzhonion, bigi war ar stêr Sêna).

N'am boa ket ezhouz eus e gartennoù " Père Noël " al lodenn vrasañ anezho, met asantiñ a reas kemmañ anezho gant reoù all. Ret eo din degerout kalz treoù a Vro-C'hall, met d'ar " Raotr kozh barv gwenn " n'em eus ket c'hoazh roet dor zigor. Pa nac'his kemerout un dresadenn, warni ur saprenn Nedeleg gwintet dirak iliz-veur Itron Varia Bariz, e seblantas bezañ souezhet un tawag. Met a-walc'h a " bariziachoù " am boa bet dija evit ve jestr karantezus, droch un tawag, dreist-holl pe soñjan e ker-kartennoù Joz an Doare...

°°

Ha Pariz atav ! Ur goumoullenn diyoull a c'holo ar gêr a-bezh hag en em led tro-war-dro betek 100 km, anezhi ul latarenn gramenn hag a rodell e gouleier an noz. 110 lur a boultrenn dre bep devezh--arat. 13.000 tonenn ar bloaz.. Ha seulvui e kreiz-er, seulvui e tispigner. Ur parizian a goust teir gwech maoc'h eget ur paotr a Vourdel, 5 gwech maoc'h eget ur c'hériad a Cholet, 16 gwech maoc'h eget un annezad a Vro-Venden. Hag an amzer golllet : 3 eur bendreiz evit mont d'al labour. 80 % a zisker war ar bilhedoù...Met piv a semm an digresk-se ? Ur skoazell a 10 miliard a vez roet bep bloaz da girri boutin rannvro Bariz. Hag ar rouestladegoù-kirri a sav da ouzhpenn 80.000.000.000 : a-walc'h da sevel 30.000 a diez-annez.

52 % eus ar pretoù, 55 % eus an deknikourion a zo dalc'het e

Pariz; 80.000 rannvroad a zou bep bloaz da devaat ar gêrbenn; 41 % eus ar studierion a zo enskrivet en Akademie Pariz.

°°

E kêr Gartajen, e Bro-Colombia : " Un nebeut eurioù a-raok kuitaat kêr, e weladennis ur mignon bras da Vro-C'hall, an Aotrou Manuel-Maria Buenaventura, a zo un dastumataer sebezus. O c'houzout e teuen eus a Bariz e startas taer va dorn din : " A! Pariz, emezañ, sehor, ar gêr a blij ar gwellañ d'an Aotrou Doue ! " (cf. Amerika d'an Indianed, gant Erwan Gandon, Kent, Segep, 1960).

Siwezh! an den en em vag gant brizharvadennoù...N'emaon ket e sekredoù an Aotrou, met gouzout a ran e vez arvet Dulenn : " Ar gêr e stad a c'hras ", ha gwelet em eus un tawag e oa gwir kement-se.

11. RELIJIION

E dibenn miz Gwengolo, e Flouhineg (Bro ar C'hap), an Tad Gwilhoù, misioner yaouank eus Misionoù an Estrenvro a schuas e brezhoneg e brozegennoù kenavo, a-raok loc'hañ evit Bro-Virmania.

En em c'houlemañ a ran perak. Feurvuiañ ne vez dreilhet bre-zhoneg er c'hadorioù-prezeg, nemet pa vez keloù da reiñ eus tud varv, eus gousperoù, ha dreist-holl eus kastoù. Met eo ober gant " yezh ar galon " pa vez c'hoant da zizalc'hwezeñ dor ar galon-se. Yezh ar galon, na petra'ta ? Ar brezhoneg n'eo nemet se ha ne vezo morse nemet se, hervez lod.

°°

An Tad Chardrommet en deus embannet nevez'zo war " Zouar Breizh ", ur pennad dreist war " Gerioled piniennour ". N'en deus ket pouezet war ul liv eus buhez ar beleg piniennour : morse n'eus bet evit hemañ tawag frealzidigezh-ene; met sec'hor penn-da-benn, didorr, diehan adalek an deiz m'eo bet beleget betek deiz e varv.

111. TENN - SPERED

" Bécassine " a zo merv da heul " La semaine de Suzette ". " Me'oar a-walc'h, eme Jozef Folliet, ne gare ket va mignoned breizhek Bécassine, a welent enni ur skoudenn-lu eus merc'hed yaouank o fobl. O c'hompren a ran, met n'hellan mirout ouzhin da sentout un tawag tenridigezh e-keñver Bécassine hag an ijiner anezhi, en abeg d'ar pennadoù-amzer laouen em eus tawaget en o ser a-doug va bugaleaj."

°°

Skouiz a gaver dreist-holl en un emz e kreisteis Zelanda-Nevez, Skouiz rus o c'hroc'hen, eget gant kig bevin gwadek, douret gant gwiski, mezverion ar sadorn, piniennourion ar sul pa ganont ar Salmoù gant moushioù domoc'h en abeg da alkoool en darc'hant. Doust hag ar Gelted a vefe maoc'h techet d'an alkoolegezh eget ar re all ? Leverout a reer en deizoù-mañ, hag o deus gwelet en Amerika, trec'h

an Iwerzhoned Kennedy, o deus Iwerzhoniz degaset d'ar Stadoù-Unanet :
" ar faltazi, al laouenedigezh, ar gatologiezh hag ar vezventi ".

°°

En douristelezh a zo o lazhañ al lec'hioù hag a zo bet evit kement
a arzurion stivelloù a gwen gwirion-tre, ... o tistunnañ arwezioù splan-
nañ ar spered hag o silañ en hon oadvezh ur simoniezh nevez : ober eus ar
c'haseañ oberennoù binvioù da rozellat gwenneion, hag eus ar c'haseañ
lec'hioù gwaskoù bilhedoù-bank evit kargañ keffioù ur stad bepred war he
c'holl... (Klada Bourniquel, Esprit 1960).

Mer geller komz eus simoniezh evit an douristelezh dre vras, reizhoc'h
eo ober gant an anv-se evit an douristelezh diwar goust hor savadurioù
relijiel. Bez'ez eus ivez personed hag a ra costoù mat.

°°

Gant piv ez a douar Breizh, pa vez dilezet gant e gouer ? N'eo ket
gant an amezeg ha ne c'hall nemet krakvevañ war e leve. Petra ' zeu da
vezañ an douar-se ? Gwaremhoù pe dachennoù turiet nemetek. Da biv e vez
gwerzhed an douar ? D'an hini a ginnig ar maññ ha nann d'an hini en
deus ar maññ ezhome. D'al labourerion-douar, mat ar stal ganto, pe da
dud eus kêr mall warno plasañ o arc'har, ha tana ebet enno ar sonj da
skoazelliañ sevel stalioù nevez. Poent eo kemmañ Kodeks ar Gwir sivil.

IV. YEZH HA KULTUR

Skol Veur Breizh he deus ur Rektor nevez, an eo. Herri ar Moal,
ganet e Plozeved e 1912. E-touez an disklariadurioù graet gantañ da ghever
e envidigezh e lennomp : " Stag don e choman ouz ve skolaerion gantañ, hag
amaoudegezh divuzul an eus evito. Ne bouezin marse a-walc'h war o enrouis-
ted, ken bras eo bet o meritoù o teskiñ ar galleg da vugale ha ne goument
nemet brezhoneg. Kemerout a raent e gwirionez o c'harg evel ur velegrizh ".

Setu c'hoazh unan muic'h hag a zo bet dieubet eus ar brezhoneg
kaout-seout peget outañ gant e dad hag e vamm, gant beleion al laikiezh
c'hall... Mat bezomp reizh... ar skol gristen ivez he deus poaniet gredus
da zigac'hañ ar vugalennoù.

°°

Ar yezh eo ar benveg en em zispieg ar reiz drezañ. Bez'ez eo ur
vouezh eus an eme e-unan (Tad Houang, Oratorian, oberour an " Em Sinaat
hag ar Cristeniezh "). Ar pezh a zo gwir evit Bro-Sina a zo gwir moarvat
evit kement bro ha kement pobl a zo diindan an neñv, hag en o mesk Breizh.
Ar yezh, unan eus vouezhioù an eme, neuze avat ez eo un dre gwall-brizius!
Ma ! ne vefe ket lavaret !

°°

Perak 'ta emañ an ton, ur souezh, gant ar c'hoari tennis, en
Australia ? Hag ur c'hampion an Hanaf Davis da respont en ur vouc'hoarzhir
:" Petra'fell deoc'h ? Ur bobl hep kultur, hep hengoun en ur vro 'lec'h
e'en em enoer, a zo ret dezhañ c'hoari tennis. " Ma sailher kement war

ar bolotenn-droad e Breizh, ha ne vefe ket dre ma' z a kultur hag
hengoun da get ? (Cf. Etudes - here 1960)

V. ALJERIA

Jul Roue, un "troad du" a zo o provez embann ul levr sirius
" Brezel Aljeria ". Evit an Aljerianed, emezañ, kaout ur vro, se a zo
pouezusoc'h eget kaout bara ". Ne c'hell ket c'hoazh donat e sonj nikun
skriveñ kement all a-zivout an dud a zebr, a ev hag a gouesk war douar
Breizh.

Un adofiser a zanevell an traoù keer gwelet gantañ e Bro-
Aljeria. E Miliana, ur c'helc'h merc'hed renet gant gwreg ur c'habitan
a zo darempredet gant un tregont bennak a vaoezed muzulmen. E-pad e
weladenn edod o tanzen bannañ ur film diwar-benn Pariz. Ya, Pariz atav !

Awe chom e vez lorc'h enno o vezañ bet Chouanted gant pacted
ar Vande. Ha bez' e c'hellomp c'hoazh bezañ chouanted gant dioded ar
" Strollad Vandeat evit Aljeria, rannvro c'hall.

Kurius eo ! Brezañ pa vez anv eus Aljeria aljeriat, e vez anv
alies eus Breizh vreizhat, eus Norzhandi norzhaat (gwelout Tém.C.
23 gwengolo 60)

DA GLOZAN : UR BOKEDIG

"Hag ez eo keer oberiañ evit tizhout ar gensonadeg (sevel
Europa), enni den ebet o reiñ an dilez eus e natur dezhañ e-unan, eus
e hengoun, gant son da bacuraat " (Fichennoù-katekiz Strabourc'h,
here 1960)

wwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwww
Kontadenn an Nedeleg AR V A M M - G O Z H

- N'eus den war-dro ?

- Geus ! geus ! a respontas ur vouezh plac'h ! Ha gwelet e vev Anna o
tont eus porzh ar yer e-lec'h m'edo o vousta he loend-plu.

- Sell'ta, emezi, c'hwil an hini a zo erru dija, ken atred-mañ ? Peurvu-
iañ e tremezit goude krsisteis Petra 'zo nevez ganeoc'h ?

- O, wann ebet, a respontas diwar dreusoc'h an ti paotr-al-lizheroc'h,
rak en an hini 'oa. Hiziv n'eo ket me a ra an dre; unan a raio evidan,
me'zo oc'h ober tro an almanegoù.

- Mat eo ! eme Anna. Antreit en ti bepred, erru 'on diouantu." Hag hi
ha tennañ he savañjer ha mont d'ar pomp da walc'hin he daouarn, ha pan
erruas en ti e tepas ur serviedenn da sacc'hañ he daouarn, ha souez
gant ur mousc'hoarzh hegarat e stardas dorn ar gweladenn.

- Azevit'ta, emezi, tre ma viot, hag e tostass ur gador d'an den.

- N'em eus ket kalz a amzer, emezañ, rak kalz a diez am befe c'hoant d'ober hiziv.
- Ya, kompren a ran, met tomn eo c'hoazh ar c'hafe, o paouez debrin hon addijuniñ emacmp; it 'n ho koazez ne vlot ket abuzet pell" Hag e-keit ma adlakaer ar podad-kafe war ar gaz d'hen adtommañ un tamm, e oa aet paotr al lizheroù en e goaez ha lakaet e sac'h war an daol en e gichen. Pa voe diskennet ar c'hafe er volenn e c'houlennas ar vestrez-tiegezh : " Petra 'gomerot gant ho kafe ? Ur bannac'h rom pe gognag ?
- Feiz! evit lavarout deoc'h ar wirionez, n'em eus ket c'hoant da gaout mann ebet, rak evel' ouzoc'h hiziv am bo ur gwall zevezh.
- Ur bannac'h laezh, mar kirit.
- Ac'hanta! ya. Bennozh Doue deoc'h... "
- Neuze e voe dispaket an almanagoù. A bep seurt a oa anezho. Darn o tiskouez porzhioù-mor ha begoù, re all chascourion pe besketaerion, re all meneziou gant plant-sapr ouzh o c'hostezioù hag erc'h, neuze tud oc'h ober foenn pe oc'h ober an eost, neuze loened, ha kalz a draoù all.
- "Sell, eme Anna, hemañ a blijfe a-walc'h din.
- Kemsrit an hin a garot, grit ho choaz.
- Ac'hanta! hemañ ez an da gomerout, mar plij."

An daolenn e-kreiz deiziou ha miziou ar bloaz hag a rae evel ur stern en-dro dezhi, a ziskoueze bugale o c'hoari gant ur pezh ki, ur paotr bihan a oa war gein al loen, un all a oa o sachañ war e lost, ha neuze ur plac'hig vihan a oa o skoulmañ ur seizenn ruz en-dro d'e c'houzoug. Hag ar c'hi sonn e zivskouarn, digor e c'henoù gantañ, gant e deod ruz er-maez eus e c'henoù, ne seblante ket bezañ nec'het gant se. Er c'hontrol, en e vleud e hañvals bezañ e-touez ar ganfarded vihan, hag evel stad ha lore'h a oa emañ.

Paotr-al-lizheroù a evas e vannac'h kafe-laezh hag a stagas da zastum e almanagoù ha d'o renkañ en-dro en e sac'h. Aet e oa ar vacuez d'ar pres ha digoret anezhañ; dont a reas en-dro ur yalc'hig en he dorn, ur bilbed a dapas anezhi hag hen roas d'an den:

"- Trugarez deoc'h, Anna, emezañ. Kenavo warc'hoarzh." Hag en er-maez da gendec'hel gant e droiad. Anna a dapas an almanag diwar an daol d'hen lakaat e-pign ouzh un tachig en toull ar prenestr. Ur herradig e chomas da sellout an daolenn : " Ar re-mañ 'zo euek" emezi outi hec'h-unan, hag hep sonjal hiroc'h e tistroas d'he labour. Boustaet ar yer, lakaet urzh en ti, poent e oa plodiñ gant merenn. Pa voe prest merenn e tapas ar c'horn diwar ar ganastell ha mont e toull an nor da seniñ. Da ll eur e tebre an dud o merenn e-pad ar gwañv; a-hend-all e-pad an hañv e veze debret da greisteiz, pa sons an anjeluz...

Dembrest e voe klevet tud oc'h erruout er porzh. Ar mestr hag un devezhour d'e heul. Labour a-walc'h dezho, gant an auzer c'hleb evel ma oa: ret hadañ an here, dre laer, koulz lavarout : arat, tremen an egedoù hag hadañ pred-ha-pred. A drugarez Doue ne oa ket re c'hleb douar Koumbant Roc'hilin; evel en darn eus an atantou diwar-dro ma oar darn eus o farkoier evel krengellioù, dreist-holl ar re o devoe ur foñs-pri. Mont a rejont o-daou d'ar pomp ha temañ dour en ul laouer

vihan a oa dindan ar pomp da walc'hiñ o daouarn, ha neuze teujont d'an ti, frotañ o heuzoù-kaoutchouk war an tapis lakaet en antri ar gegin ha testaat ouzh an daol. Eujen a oa anv an ozhac'h, un den bras ha keer, sec'h un tammig e zremm, sklaer e zaoulagad, dispak e dal, stumm un den poellek warnañ, met ivez stumm ur poanier : gwir eo e c'hall e zedouarn dougen testeni al labour gant ar c'halet ma oant. Ne oa ket kaozeüs-bras, na tost ken klakenn hag e henter-tiegezh. Awechoù kouiskoude, dreist-holl pa veze erru un tammig tomn dezhañ, neuze e tistagelle e deod hag e ouie kontañ diwar-benn ar vuhez, an auzer, an dud, al loened al labour, ar brezel " Hemañ, a lavare e wrog, pa vez krog ne dav genou ebet !"... Ar baotred ne lavarent ket kalz a dra, hag Anna kement ha digeriñ ar gaer a lavaras " Paotr-al-lizheroù a zo bet o tegas almanagoù. Evel just, em eus kemeret unan. Sell aze otañ e-pign ouzh kostez ar prenestr." Eujen a savas e benn hag a welas ar vugale o c'hoari gant ar c'hi :

" Ya! brav a-walc'h eo !" Hag e plegas e benn adarre war-du e asied.

Pa oant war echuiñ o lavaras Anna d'ar baotred : " Petra ez it d'ober emberr ?" - Feiz! eme Eujen, marteze e vo tu da hadañ an dachenn penn-da-benn, da vibanañ ma chom sec'h. Ret e vo lardañ evit hadañ er 5 devezh-arat, met ma ne zeu ket a c'hizav e soñj ganin ez on barrak.

- Me, eme Anna, an eus da vont goude kroisteiz da benn-ar-Werdi da w-lout Anna, va filhozez. N'on ket bet o welout anezhi abaoe ez eo kresket an dud e-barzh. Me'yelo gant ar mobilid hag a gaso un dra bennak ganin evel just. Me'lako an traoù prest deoc'h war an daol, war hoc'h eus c'hoant da gomerout un dra bennak d'hoc'h adverenn. N'ho po nemet tommañ ar c'hafe war ar gaz."

- Mat eo, eme Eujen, gra va gourc'hemmoù dezho-tout ha d'ar poupig !

Ur wech paket traoù merenn, Anna a c'hoñchas dilhad hag a dapas eus an armel ar pezh he devoe pourchasat da gas d'he filhozez, rak pa'z eer evel-se da gomeriajiñ, e kaser dalc'het un dra bennak d'ar vamm yaouankiur pakad gwestell, un tamm kafe, ur voestad-sukr.

P'en em gavas e penn-ar-Werdi e oa ar vamm war ar balo, hag ar poupig kousket fur ha brav en e vele bihan dantelezh. Eno e oa c'hoazh mamm-gozh ar bugelig, ur c'hoar da Anna hec'h-unan. Ma voe stad an div c'hoar ouzh en em gaout hag e savas kaoz fonnus etrezo. Kerkent avet, ez eas ar vilin-gafe en-dro, unan-war-dredan evel just.

- N'emañ ket Herri er gêr, a c'houlennas Anna digant he filhozez ?

- Nann aet da Blouard da esa prenestr ur vuoc'h; emañ ez eus boued evit un toullad- brav e loened-saout, hag abaoe n'en deus an aotrou kompennet ar c'hrevier ez eo frankoc'h ar plas, ha neuze asoc'h bousta al loened hag o derc'hel maet. Herri, evel m'hoc'h eus divunst a oa priad Anna yaouank...

Gwech ha gwech all, hag en despet dezhi, koulz lavarout, e troe ar veeronez he daoulagad war-du ar guele bihan hec'h ma oa kousket ar paotrig. Ya! plijout a rae ar vugale vihan dezhi, marteze maoc'h dra ma koshac. O ! ne oa ket kozh c'hoazh. A-bouan hanter vloaz, met serzh ma bapred ha bev he daoulagad, ha ne oa ket ur vlevenn wann e-touez ha fenned blev du fonnus. Ha setu kement ha farsal e teblas d'he c'hoar : " Setu te, mamm-gozh bremañ" Klask a reas aitaout ar ger. Stardañ a

a reas he dent. Met he c'hreiz e oa addigoret ur gouli kuzh hag en despet dezhi e teuas eus don hec'h ene un difronkadenn. Ken buan e oa tremenet an traoù ma chomas he c'hoar hag he filhorez sabatuet ha neuze e klevjont ar pezh a ouient dija, istor Annig.

Un dra bennak evel-han e oa istor Annig, pennhêrez Roc'h-ilin ha lerc'h he mamm hag he zad. Ur plac'hig seder ha koant, ur gaserenn evit gwir. Ul labourerez evel he mamm, ha daoust ma oa bet skoliataet e e skolioù Lanuon, e-touez dimezelled eus kêr, hag a oa pell war he lerc'h evit pezh a sell ouz ar studi, ne oa ket bet distroet diouzh al labour-douar, hag en em blijout a rae er gêr, hag hi he devoa graet tam-m-ha-tam d'he zad ha d'he mamm kempenn an ti : ur gegin a c'hiz nevez, ar sal, ar c'hambroù. Hag ivez pep tra en-dro d'al loened, gant dour-red er c'hrevier ha kement aezant a c'heller da bourchas, gant ur mekanik da c'hero ha tout : an dilaezher evel ma lavare.

Ur bloavezh bennak, gant pardon Santez Marc'harid e oa bet o tougen skeudenn ar Merc'hez, hag evel ma oa bet goulnet digant ar merc'hed yaouank implijet er prosesion, he devoa gwisket ar gatiolenn hag ar chaltapis. Ma paro muioc'h c'hoazh he c'hered eget boaz.

Goude ar gousperoù avat, adkemeret ganti he dilhad kustum, e oa chomet er bourk gant he c'hamaradezed. Ha setu ma oa he flanedenn da vezañ diskoulmet. Ober a reas anaoudegezh gant ur paotr yaouank eus kostez Plued, Ernest e anv hag en devoa taolet evezh outi e-kerz ar prosesion. Adalek an deiz-se e santjont e oant graet o-daou an eil diouzh egile. Hag e stagjont d'en em zaremprediñ.

Bep sul, war zigarez mont da vale gant mignonezed dezhi, e tape Annig he marc'hig-houarn ha neuze tiuz hag a-raok war-du Kastell Tonkedeg. N'eo ket gant tourioù kozh ar c'hastell, gant mogerioù uhel ar c'hreñvlec'h o sevel som a-us d'ar ster-leger e oa he fenn. Izeloc'h-traoù, war ar pont, anvet Pont Maho, e veze unan ouz he gortoz. Hag hennezh a oa Ernest, na petra'ta. Ur sell bennak a raent ouz an dour o ruilhal dindan ar pont, met n'en em gavent ket aezet, rak kalz re a douristed a veze o tremen dre eno. Diskenn a raent dre gorn ar pont, diouzh tu Tonkedeg ha sevel war-du Traoù-Morvan. Ur gwir lec'h savet a-ratozh evit luskellat kaozioù tener hag huñvreoù sulaouret amourouzon: ar ster o ruilhal he dour sklaer e-touez mein bras he naoz, ar pesked o sailhat e-maez an dour war-lerc'h ar c'helion hag ar fubu, kostezioù ar saon goloet penn-da-benn gant koadier-tailh diouzh tu Plouber, ha neuze pont kozh Traoù-Morvan a weled an dour oc'h eonennin dre zispartioù ledan ar plenken, ar vilin gozh dizarempred ha pelloc'h evel un alez, a-hed ar ster, bevnet gant gwez-pupli, gwern, hag ivez plantsapr nevez-plantet gant aotronez Kastell Kergrist, ha krog dija da reiñ disheol ha distan da heul alan gouyen an dour.

Na c'hwek d'o c'halonoh an abardaetezhioù-sul war ribl al Leger. Anna avat, ne voe ket pell o teurel evezh e oa deuet cheñchamant en he merc'h. Daoust ma oa troet Annig evel pep plac'h yaouank d'en em stipañ, e oa anat warni e rae muioc'h c'hoazh a stiperezh abaoe ur pennadig. Hag a-barzh nemeur e klevas Anna an doareoù penn-da-benn.

Ne oa ket evit krediñ. Ar paotr yaouank a oa e dud o tere'hel un tamm menaj bihan, ha n'eo ket unan evel-se he devoa c'hoant da gsout da vab-kaer : "Selaou'ta, Annig, emezi un deiz bennak ma oant o-div o plegañ lienaj. Un dra bennak an eus klevet diwar da benn. Bep sul ez ez da gostez Tonkedeg da welout ur paotr yaouank. Met eo din da welout o timeziñ, goude ma n'out nemet 19 vloaz hag ac'h eus amzer a-walc'h da fortunian. Met hennezh va flac'h, n'eo ket diouzhit. Ar gwellañ 'c'h eus d'ober ez eo tremen bep hen daremprediñ pelloc'h.

Annig he devoa klasket respont hag en em zigarez, met aet e oa ruz-ruz he fenn ha ne rae nemet en em luziañ en he diskleriadurioù. "Dalc'h da vezañ, evel ma'z out bet, ur plac'hig fur ha sentus, he kemer da amzer."

Ar paotr yaouank avat, a oa en oad da vont d'ober e servij hag e soñjas gant ar vamm e tremenze evel-se amourousted an daou zen yaouank... Ne wele ket ivez lizher ebet o tont eus an Aljeri ha ne wele ket Annig kennebeut o skrivañ... Ken na gouzhas war ur pakad lizheroù kuzhet gant Annig en he zeol-moz, lizheroù bevnet ar golo aezho gant linennoù glas ha ruz a-skiz... Sklaer e oa an afer. Ha n'eo ket da Annig war-eeun e skrive Ernest, met d'ur gantervez dezhi hag homañ a rae an hanterourez etrezo... Tempest ha kurun a voe en ti an dro-se:

-Klev'a rez, Annig, ret eo dit echuif gant ar jeu-mañ, petramant e vo bec'h.

"Ar paotr yaouank-se n'eus netra da lavarout diwar e stal, mamm. Nemet n'eo ket ken pigvidik ha ni. Met petra a ra se ? Barrek ez eo koulz ha n'eus forzh piv da zerc'hel menaj, hag ur paotr yaouank a feason ez eo. - Selaou'ta, va flac'h, ur wech evit mat. Ne fell ket din keout pitrouilhez da vab-kaer din. Eus n'am bo ! Klev' a rez ? - Pitrouilhez ? ..." Ne voe ket Annig evit mont hiroc'h hag evel un tem e redas d'he c'hambra da ziskargañ he c'halonad.

Met ma oa ken start imor ar vamm, ken reut all e oa bolontez Annig. Pan erruas Ernest eus Aljeria ne oa netra d'ober evit lakaat ar vamm da blegañ. Ne servije ket ! He neuze petra reas Ernest : mont da gostez Pariz da labourat war an hentou-houarn... Met ur galoned spontus e voe evit Anna, ar beurevezh-se ma pignas da gant he merc'h, pa ne gleve trouz ebet o tont ac'hano. War an daol e oa ul lizher ma c'houl lenne Annig paron digant he mamm, nemet e oa ret dezhi heulian he flanedenn.

Brudoù fall a redas diwar-benn Annig, goude na oa mamm ebet gwir. He mamm avat, rannet he c'halon da gentañ, n'he devoa tam c'hoant ebet da blegañ, daoust d'ar vouezh bezañ enep dezhi.

§§

Fa zistroas Anna d'ar gêr eus Penn-ar-Merdi, e oa savet he c'halon, hag ar gouli euzhus graet enni gant disparti he merc'h a oa krog da wadañ a-nevez. Ouzh taol ne remmas ger ebet pe dost... A-boen ma c'helles he fried klevout diganti penaos e oa kont e Penn-ar-Merdi. Hag ez ejont da gousket. Met Anna ne oa ket evit kousket, hag e-kreiz an noz e stagas da hirvoudiñ, hep gouzout dezhi, kement ha ken bihan ma tihunas he gwaz : "Arsa, emezañ, petra'zo erru gant ?

- "Seurt ebet ! ezezi" - "Seurt ebet ? ezezañ. Memes tra !
 - "Ne dalvez ket ar boan din kontañ... Te'oar a-walc'h !...
 - "Piv 'zo kaoz ? a lavaras rust an oznac'h... Pa ne oa menn ebet d'ober a
 oa koulz o lezel da zimeziñ. Gant da lorc'haj ac'h eus tennet dizenor ha
 disnegañ warnomp ha lakaet kaoz kaoziou da redek diwar-benn Annig...
 - Ewekent, ne oa ket permetet dezhi ober he fenn evel-se...
 - Fec'h din-me war se, eoa an oznac'h, o trefñ war an tu all da c'hortoz
 ar c'houssed da zont en-dro.

Antroez vintin, kerkent ha na tiskannas Anna d'an traoñ ha na troas
 ar voutenn da alumiñ ar gouloù, e paras he sellou war-du ar prenestr
 'lec'h a'edo ar vagale o c'hoari gant ar c'hi. Souezhus eo pebozh nerzh en
 devoa un tamm paper livet evel-se warni; met n'he devoa gouezet hec'h-unan
 perak he devoa troet he sellou war-du an almanag. Hogen gwashoc'h a voe
 pa zeuas da soñj dezhi eus he zro da Ben-ar-Mardi hag a-hed ar beure na
 oa soñj all ebet o trefñ hag o tistrefñ dre he sperec: "Ez'zo'vont sot!",
 ezezi outi hec'h-unan. Ma! ne servij ket! Gwazh a se ! Biken na blegin !
 Met kaer he devoa stourm e wies bepred he niz bihan souc'het kantik war
 e gostez e tomader e wies, gant e viz en e c'henou, hag ar vagale a zal-
 e he bepred da c'hoari hag ar c'hi da zigeriñ e c'henou ha da astenn e
 dedod ruz er-maez eus e c'henou. Evel ur mekanik e reas he labour ar min-
 tinvezh-se. Metra ne zeus da vat ganti. Pep tra a gave war he hent. Ar c'hi
 bihan foutoullbek, an hini bev, kolladenn Annig pa oa er gêr, en em gave
 sav-taol dindan dreid Anna hag al loenig ne gouzout ket perak e veas di-
 zarbennet ken alies-se gant beg botez e vestrez... Evit ur wech e voe
 darbet da Anna lezel he merenn da rostañ war an tañ...

E-pad merenn e lavaras Eujen d'e wreg: "Ret eo din mont betek
 ar bourk da c'houlemañ hag-eñ eo erru an teiz an eus ezhomm da beurbadañ
 ar gwinizh..." Ha mont a reas a-rack, kerkent ha na voe prest. Klevet e
 voe ar wetur, ur 403 Peugeot, o loc'hañ hag o kornial a-rack degouezhout
 war an hent bras... Dres edo paotr-al-lizherou e tegouezhout er porzh,
 gant e 2 a gezeg, livet ouzh kostez ar wetur lizherennoù kemmesket:
 P.T.T. "- Hiziv, ezezañ, eo me a ra an dro adarre. Keloic'h'zo !" Hag e
 roas d'ar vaouez a oa deuet war an traozou un dornad kazetennoù hag un
 toullad lizherou. "Kenavo warc'hoazh !"
 - "N'antreit ket ? ezezi
 - O nann! trugerec, n'em eus ket auzer. Kenavo..."

Anna a yeas war he c'hiz en dibarzh an ti. Sellout a reas ouzh
 ar bakadenn gazetennoù, met dreist-holl ouzh al lizherou. Unan anezho a
 oa warnañ siell Pariz: "Daoust piv ? ezezi en ur zigeriñ al lizher.
 Chon a reas sebezet.

Pariz, kerzu.

Va mamm ha va zad karet

Me eo a skriv deoc'h eus a Pariz, ha permetet din, me ho ped,
 reiñ deoc'h an anv emeon o peoc'h skrivañ, rak me eo pried ho merc'h
 Annig. Diwar ali Annig eo e skrivan deoc'h, rak Annig hec'h-unan
 n'hell ket hen ober. Emgon o tont eus gwelout anezhi, en ospital.

Abaoc teir sizhun'zo es eo kresket an dud du-mañ. Ur paotr bihan a zo
 bet, met ken start eo bet an traoñ na oa bet renket hen kristoniñ diouztu
 Annig hec'h-unan a zo bet fall, met bremañ ez eo tremaset dezhi, ha samper
 ez eo, ha warc'hoazh e tle donet d'ar gêr. Serzh-mat eo ar paotr bihan
 ivez.

Met ar medisin en deus lavaret ne oa ket aer Pariz tamm ebet
 diouzh yec'hed Annig hag e vije gwelloc'h dezhi mont war ar maez.

Ne gredan ket lavarout deoc'h petore soñj a zo deuet war va
 sperec, Grit ho polontez. Ur plas eus ar gwellañ an eus, met prest on evel
 just da zilezel pep tra amañ evit Annig.

pegerit, me ho ped, va zad ha va mamm garet, pokedi ha soñjout
 karantezusañ ho pugale. Evit Annig hag evidon
 Ernest.

G-S.- Annig a vefe stad enni, na karfe mamm bezañ maeronez
 ar paotr bihan."

...Pa erruas Eujen en-dro eus ar vourc'h, edo Anna harp ouzh an
 daol, ha pa savas he fenn da sellout ouzh Eujen o tont en ti, e taolas
 pled heñañ diouztu ouzh he daoulagad ruz...

"- Petra'zo ? ezezañ nec'het." Anna ne respontas ket, nemet astenn al lizher
 dezhañ. Eujen, en ur frapad, a lonkas al lizher.

"- Ac'hanta ! ezezañ... N'eas ket hiroc'h. Un dra bennak a stourme outañ
 en e gorzailhenn hag a vire outañ da gomz... Ha kement ha kaout stumm e
 tapes e yalc'h-vutun eus e c'hodell hag en em lakaat da ruilhal ur sigare-
 tenn. Anna a c'hortoze, ken dilavar all, en ur sellout da gaout he fried.
 "Fidedoull! ezezañ a-benn ar fin. lavarout dezho dont d'ar gêr, sur !
 "- Hag en dud? ezezi.

"- Te'zo nec'het c'hoazh gant an dud, te ?"

§§

Derc'hent an Nodolog edo Anna hag Eujen e foar Lannuon. E-toues
 an traoñ a zeuas gant Anna d'ar gêr e oa bleuniou eus ar c'haerañ, eus ar
 re e blije ar muiañ da Annig, da lakaat er gegin hag ivez e kambur Annig.
 Gant an tren diwezhañ e tlee ar veajourion erruout e gar Lannuon. Ur pennad
 goude koan pa voe erru ar c'houlz e kesteras Eujen ar wetur da gerc'hat ar
 veajourion bras ha bihan. Anna avat, n'he devoa ket gallet mont, rak ul
 loen a oa en em gavet klab, hag ouzhpenn e felle dezhi ac'zañ un tamm
 boued tomm a-benn m'en em gavje an dud. Evit ur wech e oa bet permetet
 da gi foutoullhek Annig chom da doumañ e-tal ar fornez-kaginañ, war e
 dorc'henn.

Ur pennad goude e voe klevet ar wetur o tont en-dro. Anna a
 savas he skouarn. Daoust hag erru e oant ? Moezhioù a glevas er porzh.
 Chomet e oa elum ar gouloù a-us d'en nor, goude na oa set Eujen da Lannuon.
 An nor a zigoras, hag ar c'hi foutoullhek, evel un tem, en ur chilpat
 hag en ur sailhet evel ur sod, a redas da gaout Annig. Ne bade ket al
 loen paour gant ar joe; na voe ret a-benn ar fin hen pollat da lezel an
 dud da dostaat... Evit ar wech kentañ abaoe 18 miz e pokas Anna d'he
 merc'h, hag evit ar wech kentañ d'he sab-kaer... Strobellet e oa Annig,

avat, gant ur pezh malizenn, pe da vihanañ, gant un dra bennak hañval ouzh ur valizenn hag a lakas gant kalz a breder war an daol: "Amañ 'mañ va faotr bihan, emezi."

o'o

A-dreuz an noz skeltr e voe klevet soniri ur c'hloc'h. Kloc'h bras an iliz o seniñ ar son gentañ. 10 eur e oa. Noz ar Pellgent e oa, met ne oa tu ebet da dud ar Roc'hilin da vont d'an oferenn en noz-se: "Warc'hoazh vintin, eme Anna, ez in d'an oferenn-veure ha c'hwi a yelo tout d'an oferenn-bred. Me'chomo da eveshaat va filhor bihan."

Kleier an Nedeleg oc'h embann Ginivilezh Mab-Doue n'o devoa biskoazh sonet ken brav all ouzh divskouarn ar vamm-gozh, pleget he fenn a-us d'he Mabig-bihan.

VWVWVWVWVWVWVWVWVWVWVWVWVWVWVWVW

Evezhiadenn. - Ar gontadenn a-us a zo bet savet koulz lavarout a-droc'h-trañch, dre ma oa manket da rener Barr-Heol, ur pennad-skrid prometet pell'zo. Ar pennad-skrid-se ne oa ket prest ha pennadoù bihan all n'o deus ket gallet kaout lec'h d'e heul. N'eo ket darev a-walc'h kontadenn ar VAMM-GOZH, hogen lennerion V.H. a zigarezo un den hag a renk ober pep tra etre keuz ha reuz

T R U G A R E Z.

Anaoudegezh en deus BARR-HEOL e-keñver ar c'hel. laouennoù o deus komzet gant hegarated diwar e benn, peurgetket L'AVENIR ha DOUAR BREIZH, hag o deus roet mel dezhañ gant ar gloza.

L'AVENIR, kelaouenn an M.O.B. miziek, B.P. 89, Brest, koumanant -bloaz 5 LN, K.R. 1132-86 Roazhon. Evit Douar-Breizh cf. uheloc'h paj. 5.

Ne gavomp ket alie an tu da gomz diwar-benn embannadurioù kaer evel ar BED KELTIK, PREDER (gant labourioù R. Hemon ha Youen Ollier) Neket dre fae, pell ac'hano, na zoken dre leziregezh, na dreist-holl dre zivignonezh; hor c'heneiled a oar se a-walc'h, ha setu perak o fedomp d'hon digareziñ.

K O U M A N A N T O Û

Adalek miz Gerver da-zont ez eo kaset koumanant B.H. da 6 LN. Biskoazh n'eo bet kudenn an arc'hant ar pennañ kudenn evit B.H., hogen degas a reomp da soñj e vez kaset B.H. da veur a hini ha na roont netra: kloerdi-où bras, abatioù, pennoù-bras relijiel ha sivil, klañvourion. Bennozh Doue a galon d'ar re a ro en tu-hont d'o c'houmanant, hag o mesk e fell dimp envel ur C'helt tramor J. Roberts... 36 pajenn he devo hor c'helaouenn da nebeutañ bep tro, hag awechoù muioc'h, evel an dro-mañ.

NEDELEG LAOUEN D'AN HOLL HA BLOAVEZH MAT- NADOLIG LLAVEN A BLWYDDYN NEWYDD DDA.